

rapport **28**

Opgraving Eindhoven, Vijksteeg

Sporen van bewoning in de middeleeuwse stad

Theo de Jong, Christianne Louvenberg en Kristel de Vos

2011

Auteurs Theo de Jong, Christianne Louvenberg en Kristel de Vos

Redactie Nico Arts en Jemaila Boels

Afbeeldingen Ben van den Broek, Cindy Vijsma, Dirk Vlasblom, Elly Bogers, Janneke Bosman, Laurens Mulkens, René Bogaerts, Theo de Jong, Nico Arts, Paul Becx

Naam vindplaats Vijksteeg

Gemeente Eindhoven

Projectcodes EHV-VS-03, EHV-VS-05, EHV-VS-06

OM-nummer 3890

Coördinaten X=161206.252 Y=383305.629

X=161219.746 Y=383319.123

X=161195.271 Y=383345.318

X=161158.095 Y=383331.691

Perioden Late middeleeuwen en nieuwe tijd

Perioden veldwerk 25 april t/m 16 mei 2003, 4 april t/m 31 mei 2005, 22 t/m 25 augustus 2006.

Opdrachtgever Gemeente Eindhoven

Uitvoerder Bureau Archeologie gemeente Eindhoven

Specialistisch onderzoek BIAX Consult Zaandam (botanisch onderzoek), BAAC Onderzoeks- en Adviesbureau (dendrochronologisch onderzoek) en Archeoplan Eco (dierlijk botonderzoek)

Projectleiders Theo de Jong (2003 en 2006), Janneke Bosman (2005)

Seniorarcheoloog Nico Arts

Bevoegde overheid Gemeente Eindhoven

Depothouder Afdeling Archeologie gemeente Eindhoven

	naam	paraaf	datum
Goedgekeurd namens bevoegde overheid	Jan van Niekerk		
Inhoudelijke goedkeuring	Nico Arts		

Opmaak Ster Design BNO (Eindhoven)

ISSN 1570-5943

© Afdeling Archeologie gemeente Eindhoven, 2011

Postbus 90150

5600 RB Eindhoven

e-mail archeologie@eindhoven.nl

www.eindhoven.nl/archeologie

Inhoud

Samenvatting	5
1 Inleiding	7
2 Topografische en landschappelijke ligging	9
2.1 Topografische ligging	9
2.2 Landschappelijke ligging	9
3 Historische gegevens	11
3.1 Geschiedenis van de straat	11
3.2 Geschiedenis van de percelen	11
4 De opgravingen	15
4.1 Organisatie, uitvoerenden en betrokkenen	15
4.2 Periode van onderzoek en aantal werkdagen	16
4.3 Methoden van onderzoek	16
4.4 Meetsysteem en vaste meetpunten	17
5 Stratigrafie	19
6 Sporen	23
6.1 Onderzoek 2003	23
6.2 Onderzoek 2005	25
6.3 Onderzoek 2006	29
7 Vondsten	31
7.1 Aardewerk en steengoed	31
7.2 Overig	41
7.3 Metaal	43
7.4 Glas	48
7.5 Hout	49
7.6 Bot en weekdieren	51
7.7 Natuursteen	56
7.8 Bouwkeramiek	57
7.9 Leer	58
8 Specialistisch onderzoek	59
8.1 Botanisch onderzoek	59
8.2 Dendrochronologisch onderzoek	61
9 Conclusie	63
Literatuur	64
Vermeldingen in de pers	65
Bijlagen	
1 Allesporenkaarten	66
2 Afbeeldingenlijst	69
3 Periodentabel	71
4 Sporenlijst (op CD-rom)	73
5 Vondsteninventaris (op CD-rom)	88

Samenvatting

In 2003, 2005 en 2006 hebben voorafgaand aan bouwwerkzaamheden drie vlakdekkende opgravingen plaatsgevonden op drie aan elkaar grenzende percelen aan de Vrijstraat in Eindhoven. De opgravingen vonden plaats in opdracht van de gemeente Eindhoven. De drie opgravingen werden uitgevoerd door het Bureau Archeologie van de gemeente Eindhoven. Het doel van de opgravingen was (laatmiddeleeuwse) stedelijke bewoningssporen in dit deel van de Eindhovense binnenstad te registreren en archeologische waarden veilig te stellen.

De opgraving die in 2003 is uitgevoerd vond plaats in de periode tussen 25 april en 16 mei op de percelen aan de Vrijstraat 22 en 24. De afgelopen eeuw heeft op deze twee percelen aan de straatzijde één gebouw gestaan. Naast de vroegere westgevel lag, dwars op de Vrijstraat, de Vijksteeg. Tussen de sloop van de oude gebouwen en de geplande nieuwbouw ter plaatse werd de eenmalige kans om op te graven benut. De kleinschalige opgraving op de hoek van de Vrijstraat en de Vijksteeg, bestaande uit werkput 1 die machinaal werd aangelegd tot op het gele dekzand, heeft inzicht gegeven in de ontwikkeling van de bebouwing aan één van de oude straten in de stadskern van Eindhoven.

Vooraf aan de straatzijde was de bodem van het perceel nog redelijk ongestoord, doordat er eeuwenlang vloeren van gebouwen bovenop hebben gelegen. Het opgravingsvlak is aangelegd midden op het perceel en midden in de oorspronkelijke bebouwing. Funderingen van buitenmuren werden alleen aan de zijde van de Vijksteeg waargenomen. Midden in het op te graven gebied lag een grote kelder die uit het laatste kwart van de 19e eeuw dateert. Aan de straatzijde heeft onder de vloer van het jongste gebouw een vloer van plavuizen gelegen. Hiervan zijn verschillende fragmenten teruggevonden. Daaronder lag een ophogingspakket van circa 60 cm dik. In dit pakket werden scherven aangetroffen van aardewerk, steengoed en kleipijpen. Een lemen vloer onder dit ophogingspakket dateert uit de 15e tot het begin van de 16e eeuw en behoorde tot een gebouw. De randen van de vloer zijn niet aangetroffen omdat de opgravingsput niet tot aan de perceelsgrens en (Vrij-)straatgrens

kon worden uitgegraven. Onder de lemen vloer lag een humeus pakket van ongeveer 40 cm dik, dat was omgespit kort voordat de lemen vloer erop is aangebracht. Dit humeuze pakket, mogelijk van oorsprong een akkerlaag, bevatte scherven van aardewerk en steengoed die dateren uit de 12e tot de 15e eeuw. Op het achtererf werden een ingegraven tonnetje en een waterput aangetroffen. Het tonnetje en de waterput dateren beide uit de 18e of 19e eeuw. Op het achtererf stond een grondwaterzuiveringsinstallatie. Nadat deze verwijderd was kon tussen 4 april en 31 mei 2005, tijdens het tweede archeologisch onderzoek, tevens het achtererf van het perceel onderzocht worden (Vrijstraat 26-26a). Bij deze opgraving zijn werkput 2 en 3 aangelegd. Hierbij zijn diverse muurresten van oude gebouwen gevonden, waaronder een muur met pleisterwerk van een oude kelder en een uitbraaksleuf of puinfundering, vermoedelijk van een haardplaats. In werkput 2 is een waterput uit de 20e eeuw gevonden en meerdere afvalkuilen. Er zijn hier tevens drie dierbegravingen aangetroffen van een rund, een paard en een varken. Daarnaast werden nog enkele skeletelementen van een tweede paard in deze put aangetroffen. In werkput 3 werden middeleeuwse sporen en sporen met een datering in de vroeg moderne tijd (15e-18e eeuw) aangetroffen. Een enkel spoor dateerde uit de 19e eeuw tot heden. Bij de meeste sporen gaat het om muur- en funderingsresten. Ook werden er twee sporen van kelders aangetroffen. Daarnaast werd een kuil met een vondstrijke vulling aangetroffen, waaronder slachtafval en een constructie van houten stammetjes. Behalve slachtafval werden ook enkele begraven skeletelementen van een jong varkentje aangetroffen. Ook werden in werkput 3 een waterput en enkele tonputten gevonden, evenals verschillende afvalkuilen en enkele paalkuilen. In sommige van de paalkuilen werden nog restanten van eikenhouten palen aangetroffen. De onderlinge relatie tussen deze sporen is onbekend. Mogelijk hebben de paalkuilen onderdeel uitgemaakt van een constructie, maar doordat er geen vergelijkbare paalkuilen werden aangetroffen in de naastgelegen werkput is hierover tijdens het onderzoek geen verdere duidelijkheid ontstaan.

Tegen de bestaande zijgevel van het belendende pand aan de Vrijstraat 20 was in het oude metselwerk een stijl van eikenhout zichtbaar. Ook was de oorspronkelijke dakhelling herkenbaar in het metselwerk. Een strook metselwerk met zwarte roetaanslag wijst op een oude haardplaats. Dit gebouw is door sloop verdwenen. Tussen 22 en 25 augustus 2006 heeft hier het derde archeologische onderzoek plaatsgevonden, waarbij de werkputten 5 en 6 zijn opengelegd en onderzocht.¹ Werkput 5 werd tot op het gele dekzand aangelegd. In werkput 5 werd een stadsophogingslaag uit de 15e tot 16e eeuw zichtbaar. Tevens is hier het graf van een rund aangetroffen. In werkput 6 zijn verschillende middeleeuwse kuilen aangetroffen, waaronder waarschijnlijk een ambachtelijke kuil. Verder zijn hier twee waterputten gevonden, een

houten tonput uit de 14e eeuw en een bakstenen waterput uit de 18e -19e eeuw. In het noordprofiel kwam een donkere humeuze laag aan het licht die duidt op een ophogingslaag daterend uit de 12e -15e eeuw.

Samenvattend hebben de opgravingen de archeologische verwachting voor het terrein bevestigd. Er zijn sporen aangetroffen van stadsbewoning die dateren uit de late middeleeuwen. Het gaat hierbij om paalkuilsporen, kelders, bijgebouwen, erven met waterputten, afvalkuilen en begraven dieren. Tot in de 15e eeuw is het terrein in gebruik geweest als (stads-)akker. Vanaf die tijd werd het opgehoogd met humeuze grond. Aangetroffen paalkuilsporen, houten tonputjes en waterputten maken bewoning na de eerste ophogingsfase aannemelijk.

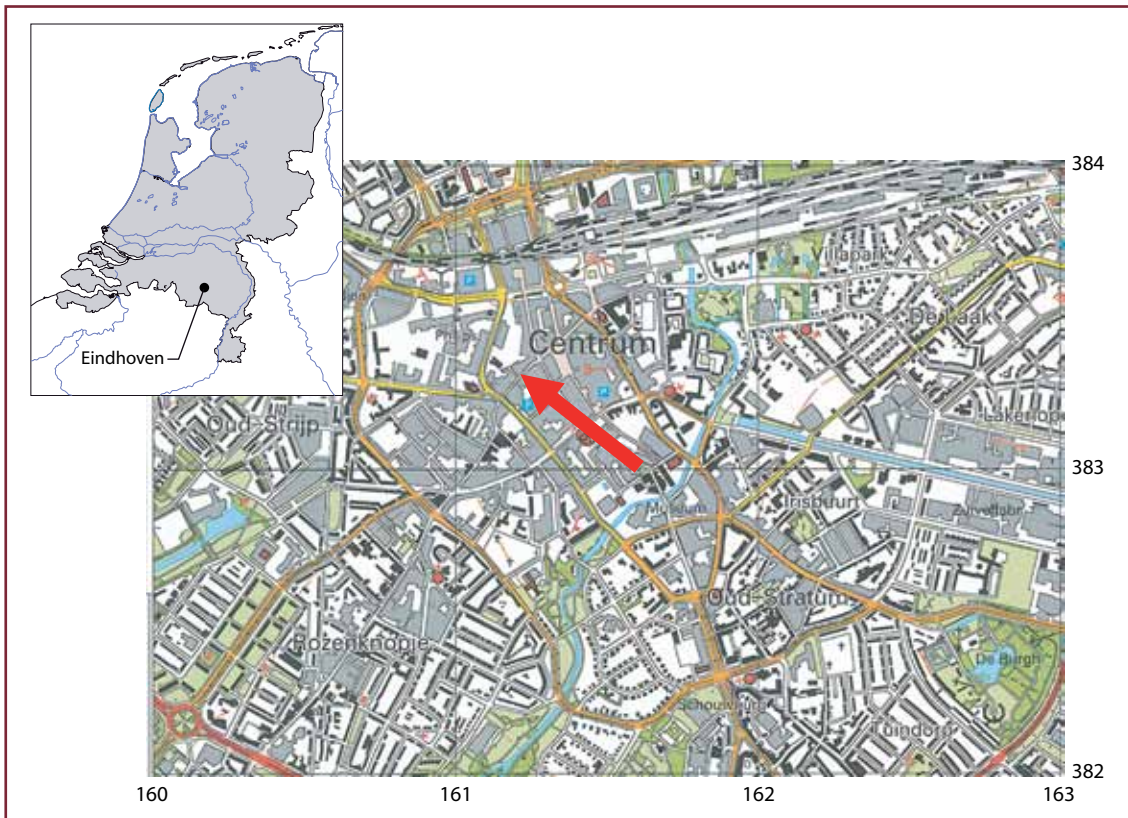
¹ Bij de nummering van de werkputten is nummer 4 abusievelijk overgeslagen. Werkput 4 bestaat dus niet.

1 Inleiding

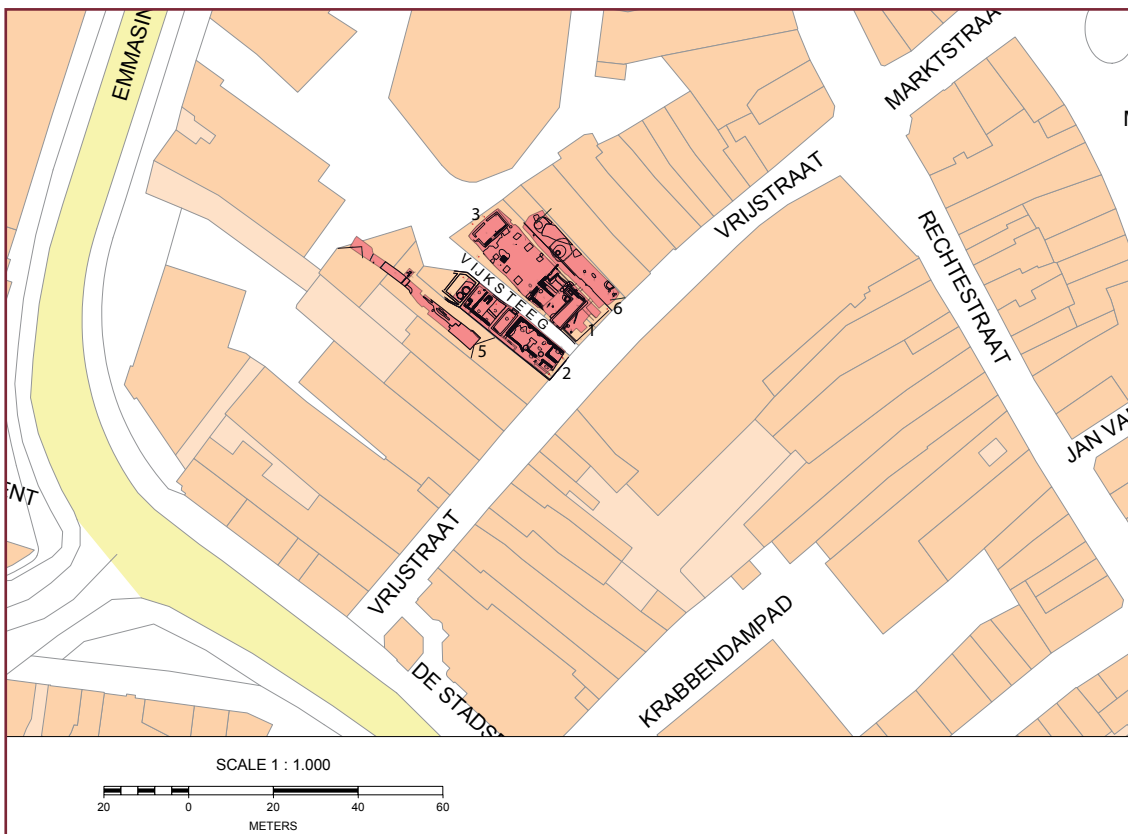
Het centrum van Eindhoven heeft al eeuwenlang hetzelfde stratenpatroon. Het huidige stratenpatroon is weliswaar uitgebreider en complexer dan oorspronkelijk, maar de hoofdwegen van de huidige stadskern zijn terug te vinden op de oudste plattegrond van Eindhoven die we kennen: de kaart die Jacob van Deventer omstreeks 1560 van Eindhoven tekende (afbeelding 4). Aan deze straten werden huizen gebouwd. Hoe de stad is gegroeid is af te leiden uit de vroegste sporen van bebouwing langs de hoofdwegen die van en naar de Markt van Eindhoven lopen. Wanneer de bebouwing aan de Vrijstraat is ontstaan en hoe deze zich ontwikkelde is niet uit historische bronnen af te leiden. Dankzij archeologisch onderzoek kan het verloop van deze ontwikkeling worden aangetoond. In het huidige centrum is, na bijvoorbeeld het slopen van gebouwen, regelmatig een opgraving noodzakelijk. Toen begin 2003 twee huizen aan de Vrijstraat 22 en 24 werden gesloopt deed zich de gelegenheid voor daar een opgraving uit te voeren. Deze opgraving werd uitgevoerd in de periode tussen 25 april en 16 mei 2003. Vervolgens vond tussen 4 april en 31 mei 2005 een volgend onderzoek plaats op het achtererf van deze percelen en op een deel van het naastgelegen erf (Vrijstraat

26-26A), naar aanleiding van de ontmanteling van een grondwaterzuiveringsinstallatie. In 2006 heeft tussen 22 en 25 augustus, in de periode tussen sloop en nieuwbouw op het perceel van de Vrijstraat 20, vervolgens een derde archeologisch onderzoek plaatsgevonden.

De geplande nieuwbouw rond de Vrijstraat en de Vijksteeg was de belangrijkste reden voor de opgravingen. Door de nieuwbouw zouden eventueel in de grond aanwezige sporen van het verleden verloren gaan. Ook de dieptesondering (de EMW moest het terrein onderzoeken naar eventueel achtergebleven bommen uit de tweede wereldoorlog) die plaats moest vinden alvorens begonnen kon worden met de nieuwbouw zou de archeologische ondergrond beschadigen. Archeologisch onderzoek was daarom noodzakelijk. De opgravingen werden uitgevoerd door het Bureau Archeologie van de gemeente Eindhoven, en vonden plaats in opdracht van de gemeente Eindhoven. Het doel van de opgravingen was (laatmiddeleeuwse) stedelijke bewoningssporen in dit deel van de Eindhovense binnenstad te registreren en archeologische waarden veilig te stellen. In dit rapport staan de resultaten van de onderzoeken vermeld.

Afbeelding 1. Ligging van Eindhoven binnen Nederland en een uitsnede uit de topografische kaart met daarop aangegeven de ligging van het opgravingsterrein. Schaal 1:25.000. Bron: Topografische Dienst Kadaster.

Afbeelding 2. Ligging van de opgravingsputten in de huidige kadastrale omgeving. Bron: Geogids gemeente Eindhoven.

2 Topografische en landschappelijke ligging

2.1 Topografische ligging

De opgegraven terreinen liggen in het centrum van Eindhoven, in het gebied tussen de wegen Demer, Vrijstraat en Nieuwe Emmasingel. De opgraving van 2003 vond plaats ter hoogte van de gesloopte bioscoop 'Parisien,' gelegen aan de noordzijde van de Vrijstraat (nummer 22) en het pand waar de winkel van Berba Stoffen gevestigd was (Vrijstraat nummer 24). De Vijksteeg ligt aan de (zuid-)westzijde van het terrein. De opgraving van 2005 vond plaats aan de Vrijstraat nrs. 26-26a en het onderzoek van 2006 aan de Vrijstraat nrs. 20 en 26. De centrumcoördinaten van de opgegraven percelen zijn: kaartblad 51 O: X=161,20 en Y=383,32 (afbeelding 1). De locatie is aangegeven op diverse historische kaarten. Jacob van Deventer tekende omstreeks 1560 de oudste bekende plattegrond van Eindhoven. Op deze kaart is ook de Vrijstraat weergegeven (afbeelding 4). Ter hoogte van de opgravingslocatie is geen bebouwing getekend, maar is juist een lege plaats in de bebouwingslijn zichtbaar. Vermoedelijk is de Vijksteeg in de 18e eeuw ontstaan. Volgens het kadastraal minuutplan van omstreeks 1832 bestaat het terrein uit de bebouwde percelen met de nummers 580 t/m 585 en 587. De hof of tuin heeft in 1832 het nummer 586.² Aan de Vijksteeg staan dan tevens diverse kleine gebouwtjes (582 t/m 585) die tussen 1803 en 1832 zijn gebouwd. Op de plattegrond van Krayenhoff uit 1803 zijn

ze nog niet aangegeven.³ Na 1860 worden de percelen 581 en 587 samengevoegd. In 1888 wordt een fraai nieuw pand gebouwd. Aan het einde van de Vijksteeg, nabij de Emmasingel, wordt omstreeks 1891 een fabrieksgebouwtje neergezet, dat rond 1904 gebruikt wordt door sigarenfabrikant Raymakers. Enkele jaren later zou Frits Philips hier zijn eerste gloeilampen ontwikkelen.

2.2 Landschappelijke ligging

Eindhoven ligt op een langgerekte dekzandrug die in de loop van de laatste ijstijd is ontstaan (afbeelding 3). Deze hooggelegen plaats wordt aan de westzijde begrensd door de overstromingsvlakte van het riviertje de Gender en aan de oostzijde door die van de rivier de Dommel. Op deze langgerekte dekzandrug werd in het begin van de 13e eeuw de stad Eindhoven gesticht. Straatnamen als Hoogstraat, Kleine Berg, Grote Berg en Bergstraat herinneren nog aan het relatief hooggelegen landschap.⁴ De onderzoekspercelen liggen op een uitloper van de dekzandrug die ter hoogte van de huidige Markt eindigt. Op het onderzoeksterrein ligt het maaiveld op een hoogte van circa 16,35 m+NAP en het natuurlijke onverstoorde zand van de dekzandrug op circa 14,75 tot 14,90 m+NAP. Later, toen de stadsgrachten werden uitgegraven, kwam het gebied binnen de grachten te liggen.

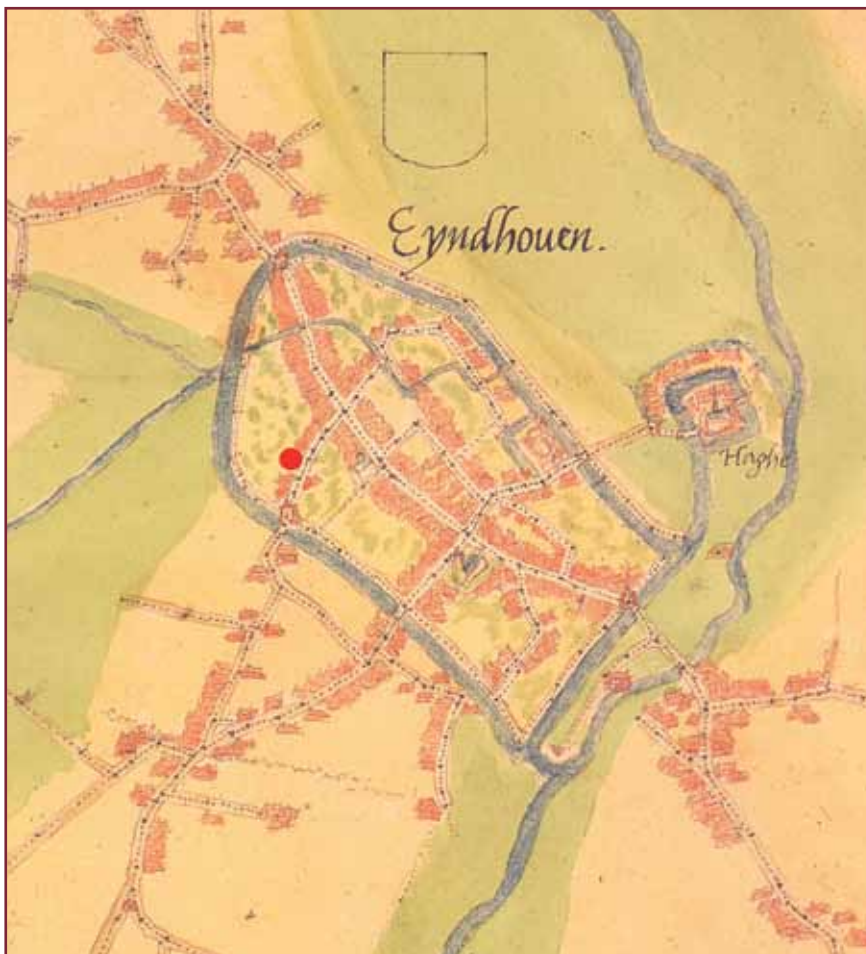
2 Kadastraal minuutplan Gemeente Eindhoven, Sectie A.

3 Kakebeeke 1950, 32a, Stroeken 1982.

4 Arts 2000, 70-71.

Afbeelding 3. De landschappelijke ligging van Eindhoven omstreeks 1890. Bron: Caspers, van der Leest en Stam 2005, kaartnummer 691.

Afbeelding 4. Plattegrond van Eindhoven omstreeks 1560, getekend door Jacob van Deventer. De rode stip geeft de ligging van de Vrijstraat aan, waar destijds een ruimte tussen de bebouwing was. Op deze locatie vonden de opgravingen plaats. Bron: Koeman en Visser 1992, kaart 97.

3 Historische gegevens

Eindhoven heeft in 1232 van Hendrik I, de hertog van Brabant, stadsrechten gekregen. Vermoedelijk bestond de stad toen al. De vroegste stad werd waarschijnlijk kort na 1200 gesticht. De eerste stadsbebouwing lag aan de markt. De overwegend agrarische samenleving, die voordien vooral zelfvoorzienend produceerde, ontwikkelde in deze tijd meer intensieve landbouw- en veeteeltmethoden. Het drieslagstelsel en ontginningen van woeste gronden maakten het mogelijk overschotten te produceren. De hertog verleende Eindhoven het recht om overschotproducten van het platteland op een wekelijkse markt te verhandelen. Hierdoor trok de nieuwe stad een groeiend aantal inwoners. Rond de markt ontstond een bundeling van gespecialiseerde ambachtlieden, waaronder bijvoorbeeld leer- en textielnijverheid. Belangrijke straten die naar de marktplaats liepen zijn de Jan van Lieshoutstraat (voorheen Aferstraet (1433) of Rosemarijnstraat (1548) genoemd), Demer (voorheen Volrestraat of Volderseinde (vanaf 1400) genoemd), Rechtestraat (voorheen Grote of Rechte Steenwech (vanaf 1403) genoemd), Marktstraat en de Vrijstraat (voorheen Vijestrade (1340) genoemd). De kruising Demer-Rechtestraat-Marktstraat en Vrijstraat wordt vanaf 1433 'Die Cruysstraet' genoemd. De 'Markt' wordt vanaf 1386 als zodanig benoemd of als 'Marktveld'.⁵ De vroegste bebouwing aan de Markt dateert uit het begin van de 13e eeuw en bestond uit traditionele houtskeletbouw, waarbij de staanders van de spanten in de grond werden ingegraven. Op de erven werden waterputten uitgegraven waarbij de constructie van de put zelf bestond uit uitgeholde dikke eikenhouten boomstammen. Dergelijke bebouwing is in 1989 aangetroffen aan de Markt, bij de opgravingen op het Heuvelterrein, voorafgaand aan de bouw van de Heuvel Galerie.⁶ De stad breidde zich uit rond de vroegste bebouwing aan de Markt. Dankzij de archeologische informatie die tijdens opgravingen is verzameld, worden telkens nieuwe aanwijzingen gevonden over wanneer en in welke richting de stad zich moet hebben uitgebreid.

⁵ Melssen 1994, 119.

⁶ Arts 1994, 174-176.

⁷ Melssen 1994, 119, Kuysten 1950: 14.

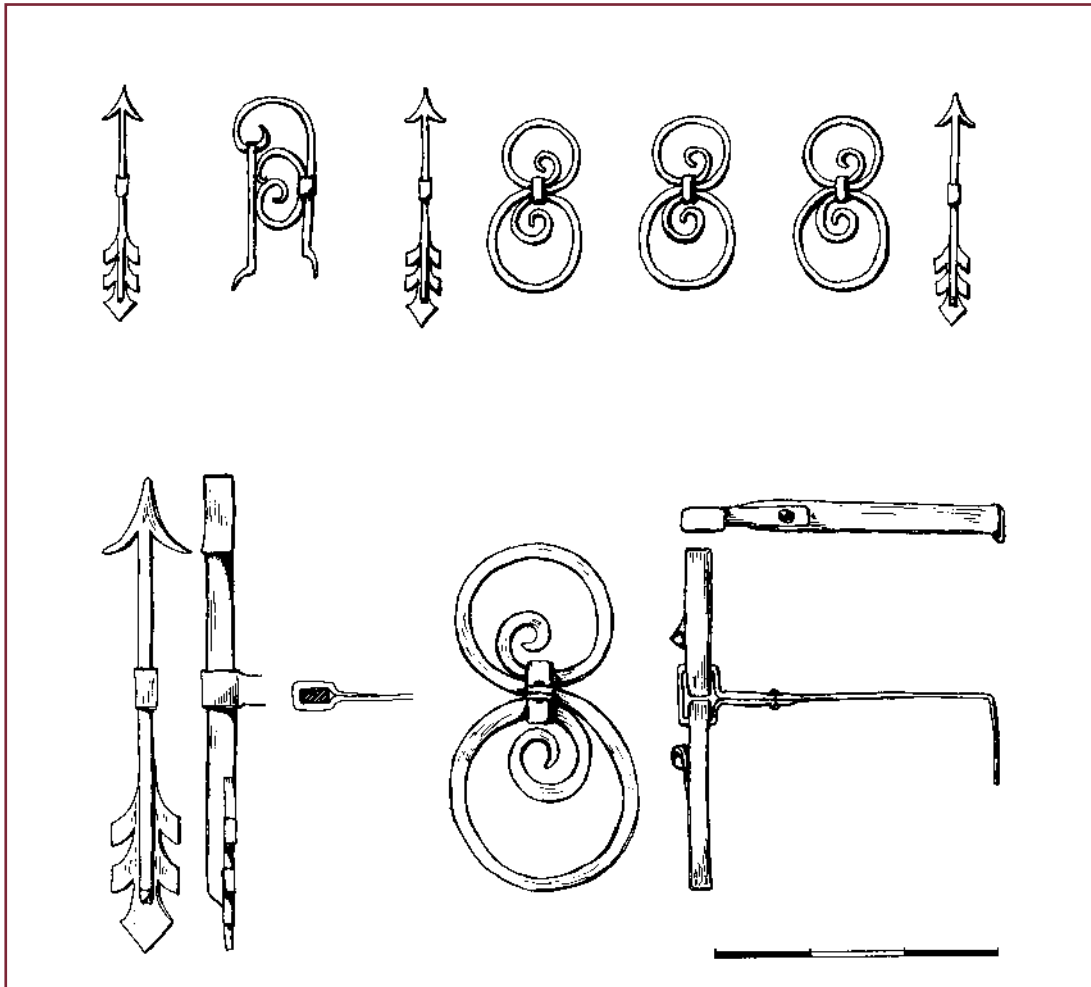
3.1 Geschiedenis van de straat

De Vrijstraat is al vanaf het begin van Eindhoven één van de belangrijke toegangswegen naar de Markt. De straat liep naar het zuidwesten richting Gestel, Veldhoven en Turnhout en vormde de belangrijke handelsroute van en naar Antwerpen. De Vrijstraat wordt in oudere documenten Vijcstrate (in 1340), Vrijcstraat (in 1447) of Vrijckstraat (in 1569) genoemd.⁷ Aan het einde van de Vrijstraat stond vanaf 1437 een stadspoort. Hiervan zijn de funderingen in 1995 opgetekend bij het vervangen van het riool onder het wegdek van de Keizersgracht. In de Vrijstraat staan omstreeks 1560, toen Jacob van Deventer zijn plattegrond van Eindhoven tekende, vooral aan de noordzijde al verschillende huizen (afbeelding 4). Opmerkelijk is dat het onderzoeksterrein dan onbebouwd lijkt, maar elke plattegrond geeft slechts een momentopname weer. De Vijksteeg, in noordelijke richting dwars op de Vrijstraat gelegen, bestaat volgens Van Deventers plattegrond in 1560 nog niet.

Op de plattegronden van Hendrick Verhees uit 1794 en van Krayenhoff uit 1803 lijkt de Vijksteeg een smalle (onverharde?) steeg die richting de tuinen en bleekvelden loopt op het achtererf tegen de stadsvest of 'stads bleyken'. Op het kadastraal minuutplan van 1832 is de steeg inclusief bebouwing aangegeven. Deze bebouwing is daar kennelijk in het eerste kwart van de 19e eeuw neergezet.

3.2 Geschiedenis van de percelen

Jacob van Deventer tekende omstreeks 1560 op de onderzoekspcelen geen bebouwing. Jaren later, als het kadastraal minuutplan wordt uitgegeven, blijken er diverse gebouwen aan de Vijksteeg en de Vrijstraat te staan. In 1888 wordt een nieuw pand gebouwd waarin

Afbeelding 5. De muurankers die werden aangetroffen bij de sloop in 2003. Tekening: Theo de Jong.

aan de westzijde een paardenhandel en stal-
ling van de 'gediplomeerde hoefsmid' H.
Habraken wordt gevestigd. Hiernaast komt
het café van H. Habraken te liggen met aan de
oostzijde een broodwinkel, het depot van de
stoombroodbakkerij 'Van de Hurk'.

Aan de gevel aan de Vrijstraat zijde worden
fraaie muurankers bevestigd in de vorm van
de letters: "I-A-1-8-8-8-I". Zij geven de bouw-
datum (1888) van het pand weer. Bij de sloop

in 2003 konden twee muurankers worden
gered: een 1, in de vorm van een pijl, en een
8, een fraai gekruld smeedijzeren muuranker
(afbeelding 5).

Omstreeks 1917 zitten in het pand een
'Patisserie Moderne', van P. Verschuuren met
daarnaast een kruidenierswinkel van J. Aukes.
Vanaf 1917 is 'Parisien', de oudste bioscoop
van Eindhoven, er in gehuisvest met daarnaast
de stof- en handwerkwinkel van Berba stoffen.

Afbeelding 6. In de zijgevel van Vrijstraat 20 is nog een eikenhouten muurstijl in oud metselwerk aangetroffen. Foto: Theo de Jong.

Afbeelding 7. Op een binnenmuur van de Vrijstraat 22 zijn in het begin van de 20e eeuw muurschilderingen in Art Deco stijl aangebracht in de filmzaal van de bioscoop 'Parisien'. Deze kwamen tijdens de sloop van de bioscoop in 2001 opnieuw in het zicht. Foto: Nico Arts.

4 De opgravingen

Het eerste archeologische onderzoek op het terrein Vijksteeg-Vrijstraat werd uitgevoerd nadat de bebouwing begin februari 2003 was gesloopt. De laatste gebruikers van de panden waren de bioscoop 'Parisien' en de firma Berba stoffen. Aanleiding voor het slopen van de bebouwing was het stedenbouwkundig plan om een doorsteek te maken vanaf de binnenstad naar het toekomstige winkel- en uitgaansgebied rond de Admirant.

Op een deel van het perceel stond toen nog een waterzuiveringsinstallatie die het grondwater uit de bouwput van de Admirant moest zuiveren. Hierdoor was het terrein in 2003 maar beperkt toegankelijk. Zodra deze waterzuiveringsinstallatie in 2005 werd ontmanteld, is tevens het archeologisch onderzoek op deze locatie vervolgd. Daarnaast was de zijgevel van het belendende huis aan de Vrijstraat 20 een bouwhistorisch 'patchwork'. Dit bestond onder andere uit oud metselwerk met daarin een eikenhouten muurstijl, een zwartgeblakerd rookkanaal van een haard en de dakhelling van een vroegere aanbouw (afbeelding 6). Bovendien waren op deze gevel nog wand-schilderingen zichtbaar die omstreeks 1917 in Art Deco stijl zijn aangebracht door de bioscoop 'Parisien' (afbeelding 7).

Aangezien nieuwbouw op dit terrein in 2006 alle archeologische sporen zou uitwissen, vond een tweede vervolgonderzoek plaats. Bovendien werd op dit terrein gezocht naar eventuele achtergebleven bommen uit de Tweede Wereldoorlog door het bedrijf EMW. Door de geplande dieptesondering, die zou gaan bestaan uit 1500 peilbuizen op het terrein, zou alle archeologische informatie verloren gaan. Daarom is voorafgaand aan deze sonderingen een opgraving uitgevoerd. Het onderzoeksterrein ligt binnen de oude stadsgrachten en is daarom per definitie archeologisch waardevol. Er wordt verwacht dat de sporen dateren uit perioden vanaf de late middeleeuwen. Het kan dan gaan om sporen van de laatmiddeleeuwse stadsbewoning, bijgebouwen en erven met waterputten, afvalkuilen en begraven dieren. Eén van de doelen van de opgraving is te achterhalen wanneer er voor het eerst bewoning was aan dit deel van de Vrijstraat: stonden er kort na het stichten van de stad Eindhoven in 1232 al (houten) huizen op dit terrein of dateert de vroegste bebouwing uit latere tijden?

4.1 Organisatie, uitvoerenden en betrokkenen

De opgravingen zijn uitgevoerd door het Bureau Archeologie van de gemeente Eindhoven. De gemeentelijk archeoloog Nico Arts was verantwoordelijk voor de opgravingen. Voor de dagelijkse leiding bij de opgravingen van 2003 en 2006 was Theo de Jong (Bureau Archeologie, Gemeente Eindhoven) verantwoordelijk. Deze verantwoordelijkheid lag tijdens het onderzoek van 2005 bij Janneke Bosman (Stichting Archeoservice, Eindhoven). Medewerkers van het Bureau Archeologie (Willemien van de Wijdeven, Ben van den Broek en Dirk Vlasblom), van de Stichting ArcheoService (Eelco Oomen, Chris Durrant, Mick van Son, Joeske Nollen, Henk Goossens, Michiel van der Weele) en vrijwilligers van de Archeologische Vereniging Kempen- en Peelland (Laurens Mulkens, Kees van Dijk, Winnie van Veghel) hielpen mee met de opgravingen. Het grondwerk is verricht door Ton Luijten (Hapert). De opgravingsdocumentatie en vondsten worden bewaard door het Bureau Archeologie van de gemeente Eindhoven onder de projectcodes EHV-VS-03, EHV-VS-05 en EHV-VS-06.

Voorafgaand aan de eerste opgraving werd op 3 april 2003 het terrein door tien leerlingen van Basisschool Karel de Grote (Eindhoven) schoongemaakt en werden oppervlaktevondsten verzameld. Toen deze opgraving op 25 april van start ging heeft Veldkamp Producties, in opdracht van Omroep Brabant TV, opnamen gemaakt voor de nieuwe televisieserie 'Spoorzoeker'. Het thema voor de uitzending van 'Spoorzoeker' was: op zoek naar houten huizen in de Vijksteeg te Eindhoven. Tijdens de aanleg van de eerste werkput en het afwerken van de sporen werden opnamen gemaakt (afbeelding 8). Naast presentator Vincent van den Elshout en historisch onderzoeker Patrick Timmermans (Brabant Regionale Geschiedbeoefening, 's-Hertogenbosch, redactie) waren Hester van Leeuwen (opnameleiding), Ellen van Kempen (regie), Arjen de Wit (camera) en Menno van den Berg (geluid) op de opgraving aanwezig (allen van Veldkampproducties, Eindhoven). Een tweede

Afbeelding 8. Opnamen voor het programma 'Spoorzoeker' van Omroep Brabant TV op 25 april 2003.
Foto: Nico Arts.

opnamedag voor Spoorzoeker was 9 mei 2003. De laatste dag van het veldwerk heeft leerlinge Astrid Keldermans (Jan van Brabantcollege, Helmond) bij het Bureau Archeologie stage gelopen en naast graafwerk op de opgraving, bijna alle vondsten gewassen. Het puin dat bij de opgraving vrijkwam is door de firma Heezen (Eindhoven) afgevoerd.

4.2 Periode van onderzoek en aantal werkdagen

Op 25 april 2003 werd het eerste deel van werkput 1 aangelegd. Van 6 mei tot 9 mei werd de werkput getekend, afgewerkt en tevens uitgebreid. Dit tweede deel is vervolgens op 13 en 14 mei getekend en afgewerkt. In totaal is er acht dagen gewerkt op deze opgraving. Op 4 april 2005 is begonnen met de aanleg van werkput 2 en vervolgens is op 25 april werkput 3 aangelegd. In totaal is op deze opgraving 29 dagen gewerkt. De werkputten 5 en 6 zijn aangelegd tussen 22 en 25 augustus 2006.⁸ De verwerking van de vondsten en het rapporteren is in de weken direct na de opgravingen uitgevoerd.

4.3 Methoden van onderzoek

Ondanks de beperkte ruimte is in 2003 het beschikbare terrein vrijwel volledig opgegraven. De opgravingsput is uitgegraven op ongeveer 1,25 meter vanaf de straatzijde en ongeveer 2,25 meter vanaf de bebouwing aan de oostzijde (Vrijstraat 20). Aan de zijde van de Vijksteeg is de put bijna tot aan de bestrating uitgegraven, in feite tot aan de fundering van de westgevel van de bebouwing, die nog ondergronds aanwezig was. De werkput is in twee fasen uitgegraven. Het eerste deel werd op 25 april uitgegraven aan de Vrijstraatzijde, tot aan een kelder die midden over het vlak lag. Het tweede deel is op 7 mei uitgegraven. Daarbij is de grondstort in het eerste deel van de werkput teruggestort en zijn de keldermuren tot het opgravingsvlak uitgebroken. De muurresten en het puin zijn later afgevoerd naar de puinbreker. De opgravingsput is op 14 mei 2003 dichtgeschoven met de grondstort uit dezelfde put.

Tijdens de opgraving van 2005 is het eerste vlak van werkput 2 getekend, gefotografeerd en afgewerkt op 5, 9, 11 en 12 april. Deze werkput was gelegen op de percelen

⁸ Werkput 4 bestaat niet, dit nummer is per vergissing overgeslagen.

Vrijstraat 26-28. Hierbij was de oudste fase een bepleisterde kelder muur, waarvan het bovenste deel en de achterzijde (westmuur) zijn vrijgelegd. Verder zijn verschillende muurtjes schoongemaakt en vrijgelegd en zijn veel funderingen aan het licht gekomen van subrecente (18e-20e eeuw) gebouwen. Het tweede vlak is aangelegd op 13 april en is tussen 14 en 19 april getekend, gefotografeerd en afgewerkt. De muurtjes zijn uitgebroken en twee betonnen putringen die als fundering dienden, zijn verwijderd. Op 22 en 23 april is werkput 2 verdiept tot het gele dekzand en is begonnen met de voorbereidingen voor de aanleg van werkput 3. Op 25 april is werkput 3 aangelegd en zijn meteen in het eerste vlak een aantal subrecente muurtjes schoongemaakt, vrijgelegd en ingetekend. De rest van het vlak is aangelegd in de donkergrijze afval laag en is met tussenpozen van enkele dagen tussen 26 april en 11 mei getekend, gefotografeerd en afgewerkt. Hetzelfde is gedaan met het tweede vlak op 12 mei, 17 t/m 20 mei, 24 mei en tevens voor het derde vlak op 25, 26, 30 en 31 mei.

Werkput 6 is in 2006 aangelegd op 22 augustus. In tegenstelling tot het voorstel om bij dit onderzoek de funderingen bij het slopen te sparen, in verband met oude bebouwing en een haardplaats die in de tussenmuur waren vastgesteld, zijn in het vlak geen muurresten bewaard gebleven. Bij het slopen zijn door de sloper alle funderingsresten eruit gesloopt. Als gevolg hiervan is het opgravingsvlak aangelegd op het gele dekzand. Op 23 augustus is werkput 5 uitgegraven. Achter het winkelpand op Vrijstraat 26 is een aanbouw gesloopt. Hieronder is een lange smalle proefsleuf uitgegraven en zijn tevens funderingsresten verwijderd. Vervolgens is werkput 5 ingetekend, gefotografeerd en gewaterpast. Het bedrijf EMW heeft een NAP-hoogtemaat van één van de rioolputdeksels aan de Nieuwe Emmasingel toegekend. Hiervan is gebruik gemaakt om het vlak te waterpassen en om in het profiel meetpennen te steken. Op 24 augustus is werkput 6 getekend, gefotografeerd en gewaterpast. De aangetroffen waterputten zijn met de graafmachine uitgegraven. De humeuze vulling is uit de kuil geschept en vervolgens weer opgevuld met andere grond, aangezien de zijgevel van het belendende oude pand grote scheuren vertoonde.

4.4 Meetsysteem en vaste meetpunten

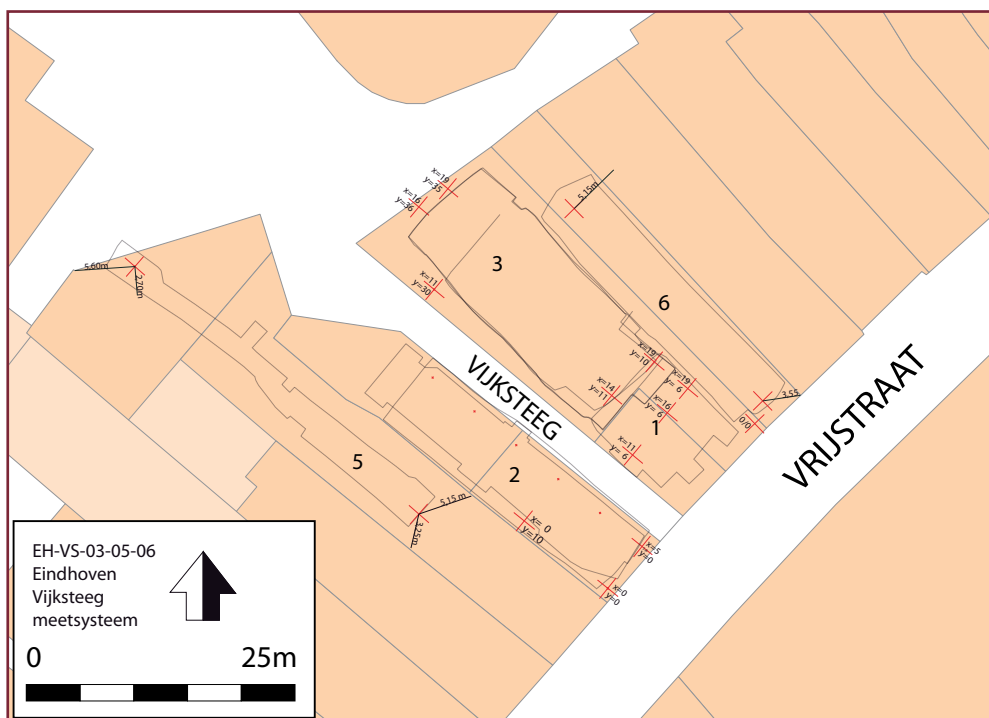
Het meetsysteem in werkput 1 was gerelateerd aan de muur van het pand aan de oostzijde naast de opgraving (Vrijstraat 20). Op 50 cm vanaf deze muur is de nullijn uitgezet. Het nulpunt lag 100 cm vanaf de bestrating van de Vrijstraat. Om de vijf meter zijn metalen buizen in de grond geslagen tot vrijwel aan het einde van het perceel op 30 meter. Vanuit deze nullijn zijn enkele haakse meetlijnen uitgezet op 5, 10 en 15 meter. Op basis hiervan is het vlak opgetekend. De meetpunten van de nullijn zijn niet kadastraal ingemeten, maar met behulp van een kadastrale kaart gemakkelijk terug te meten aan de hand van de perceelsbelendende bebouwing. Het opgravingsvlak, de overgang van het natuurlijke dekzand naar de humeuze akkerlaag of stadsophogingslaag, lag op ongeveer 14,80 tot 15,00 m+NAP (afbeelding 9).

Het meetsysteem in werkput 2 was gerelateerd aan de bestaande perceelsgrenzen zoals ze op de kadasterkaart staan aangegeven. Aan de zuidzijde grensde de put aan de Vrijstraat. De oostzijde van de put grensde aan de Vijksteeg. De nullijn is uitgezet op 75 cm vanaf de gevel van het aan de westzijde van de put gelegen pand. Het nulpunt lag 100 cm vanaf de bestrating van de Vrijstraat. Vanaf dit nulpunt zijn om de vijf meter piketten in de grond geslagen tot 30 meter. Vijf meter vanaf de nullijn is een tweede meetlijn haaks op de nullijn uitgezet. Vanuit dit meetsysteem zijn de vlakken van werkput 2 opgetekend. Vlak 1 lag op ongeveer 14,79 tot 16,63 m+NAP. Vlak 2 lag op ongeveer 14,84 tot 14,88 m+NAP en vlak 3 op ongeveer 14,62 tot 14,89 m+NAP. Werkput 3 kon niet, net als de andere putten, ingemeten worden vanuit punten in de nog bestaande bebouwing, aangezien deze put te ver van de straatzijde af lag. Deze put is daarom gerelateerd aan het meetsysteem van werkput 1 en aan de muur van het pand aan de oostzijde van de werkput, Vrijstraat nummer 20. De putwand lag tussen de 175 en 200 cm van het pand af. Binnen de put zijn drie meetlijnen haaks ten opzichte van elkaar aangelegd. Vlak 1 van werkput 3 lag op ongeveer 15,40 tot 16,37 m+NAP. Vlak 2 lag op ongeveer 14,86 tot 15,08 m+NAP en vlak 3 op ongeveer 14,00 tot 14,91 m+NAP.

Werkput 5 is ingemeten vanaf de hoekpunten van het belendende winkelpand (Vrijstraat 26). Het nulpunt van de werkput lag 5,15 meter ten zuidwesten van het eerste hoekpunt van de winkel en 3,25 meter ten noordwesten van het tweede hoekpunt van de winkel. Het nulpunt lag 1,75 meter van de wand van de winkel af en bevond zich op 15,18 m+NAP. Als uitgangspunt voor het inmeten van een tweede punt in werkput 5 is de achterzijde van het oude fabrieksgebouwtje van Philips aan de Emmasingel gekozen. Dit tweede meetpunt lag 5,60 meter ten oosten van de ene hoek van het Philips gebouwtje en 2,70 meter ten noorden van de andere hoek van het gebouwtje. Het meetpunt lag op 15,29 m+NAP. Dit tweede meetpunt was verbonden met het nulpunt en vormde zo de enige meetlijn die in werkput 5 is uitgezet. Beide meetpunten lagen 35 meter uit elkaar. Vanuit de meetlijn is het gehele vlak van werkput 5 opgetekend. Het opgravingsvlak lag op ongeveer 14,31 tot 15,39 m+NAP. Werkput 6 is ingemeten vanaf het hoekpunt aan de straatkant van het belendende winkelpand (Vrijstraat 20). Vanaf dit hoekpunt is 3,55 meter in zuidwestelijke richting een punt ingemeten dat als basis heeft gediend voor het uitzetten van werkput 6. Daarnaast kon deze put grotendeels georiënteerd worden op de perceelsgrens zoals die op de kadasterkaart staat aangegeven. Net als in werkput 5 is ook

in werkput 6 gebruik gemaakt van één meetlijn om het vlak te tekenen. Het nulpunt van deze meetlijn lag op het punt dat is ingemeten vanaf het hoekpunt van het naastgelegen winkelpand. In het verlengde van dit punt zijn om de vijf meter piketten in de grond geslagen tot 25 meter. Het einde van de put lag bij 27,25 meter. Het vlak werd aangelegd op een hoogte van 14,70 tot 15,50 m+NAP, het niveau van het bovenste deel van het dekzand.

De NAP-waarden van de opgraving van 2003 en 2005 zijn afgeleid van een vast meetpunt dat aan één van de achtergevels aan de Kleine Emmasingel is bevestigd. Dit vaste punt is ten behoeve van de nieuwbouw bij de Admirant aangebracht in de vorm van een koperen bout. In diverse achtergevels rond de bouwput van de Admirant zijn hoogtepunten aangebracht die zich allen op 17,15 m+NAP bevinden. De dichtstbijzijnde bout zit op de achtergevel van het gebouw aan de Vrijstraat nummer 26a, nabij de parkeerplaats van het oude Philipsgebouwtje. Voor de opgraving van 2006 was het hoekpunt van het putdeksel in de straat Nieuwe Emmasingel het vaste meetpunt voor de NAP-waarde, gelegen naast de opgravingsput. De waarde van de RDN-bout, het tijdelijk meetpunt en de gemiddelde hoogte van het maaiveld, bedroeg 17,10 m+NAP.

Afbeelding 9. Het gebruikte meetsysteem. Bron: Geogids gemeente Eindhoven.

5 Stratigrafie

Van de putwanden zijn tekeningen gemaakt (afbeelding 10-13) die de verticale opbouw van de bodem weergegeven. Deze profielen zijn getekend op schaal 1:20. In werkput 1 (afbeelding 10 en 11) zijn in de lagen boven de vloer geen sporen aangetroffen van latere vloeren, behalve de jongste vloeren die door de sloper zijn uitgebroken. Het 60 cm dikke pakket boven de lemen vloer (S.1.003 en S.1.041) bestaat uit donkerbruin humeuze grond, waarbij de bovenste 40 cm veel baksteenbrokken en baksteen- en houtskoolspikkels bevat (S. 1.001 en S.1.037). De laag daaronder bevat geen baksteenpuin, maar wel witgele vlekjes (S. 1.002 en S.1.038).

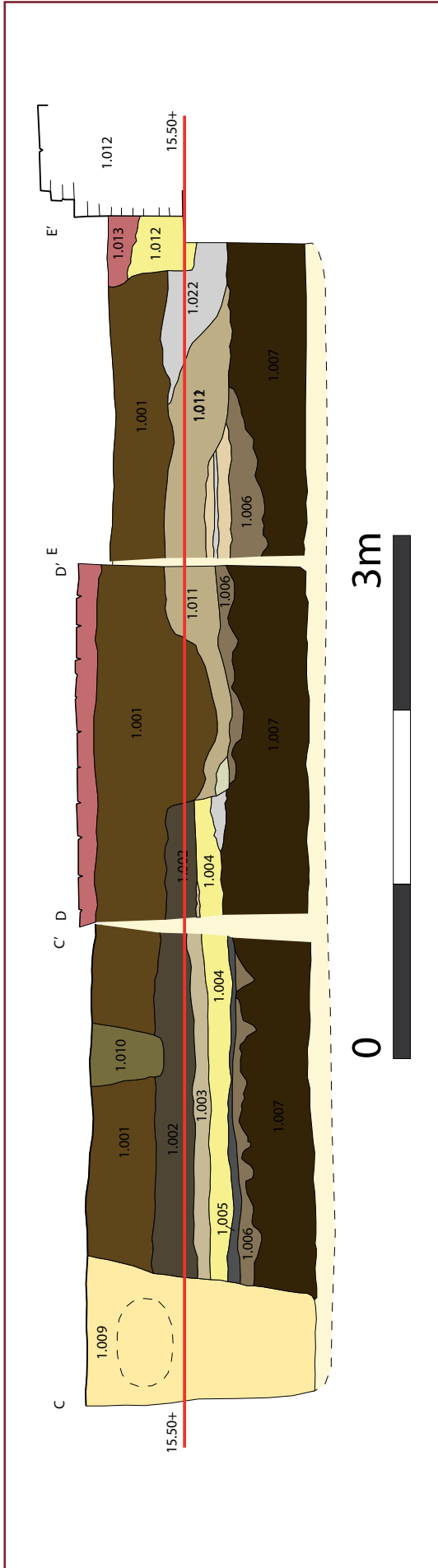
Onder de lemen vloer(-en) ligt een laag geel zand van ongeveer 10 cm dik (S.1.004 en S.1.039). Daaronder ligt op sommige plaatsen een dun laagje donkergrijze grond met een gelaagde structuur (S.1.005). Deze laagjes liggen horizontaal, vermoedelijk het gevolg van een natte modderige afzetting. Onder deze laag zijn in het vlak en in de profielen spitsporen aangetroffen (S.1.006 en S.1.042). Deze zijn aangebracht op de humeuze akkerlaag of stadsophogingslaag die direct op het dekzand is aangetroffen (S.1.007 en S.1.043).

In werkput 2 is het zuidprofiel opgesplitst in twee delen, aangezien er zich in de lengte van de put, tussen de 14,50 meter en 17,50 meter, een recente kelder bevindt (afbeelding 12). Deze kelder heeft echter geen toegevoegde waarde voor de profielbeschrijving. De bovenste laag van het profiel bestaat voornamelijk uit een puinlaag met baksteen en-funderingsresten. In deze puinlaag is aan de oostzijde van het profiel een dun laagje van een mogelijk vloerniveau te zien. Deze heeft een witgrijze kleur met hierin houtskoolfragmenten. Tevens bestaat de eerste laag gedeeltelijk uit geel gemengd zand, hierin komen ook funderingsresten voor. In de eerste puinlaag komt tevens een muurrestant voor. Deze loopt in de lengte, vanaf 13,50 meter, geleidelijk over in de insteek voor de kelder. Het westelijke deel van het zuidprofiel begint met de kelderfundering, waaruit na ongeveer 60 cm de eerste puinlaag weer tevoorschijn komt. Hieronder en tussendoor bevinden zich wederom verschillende lagen geel gemengd zand. Eén laag is mogelijk een brandlaag en bevat veel houtskoolresten. Op dezelfde

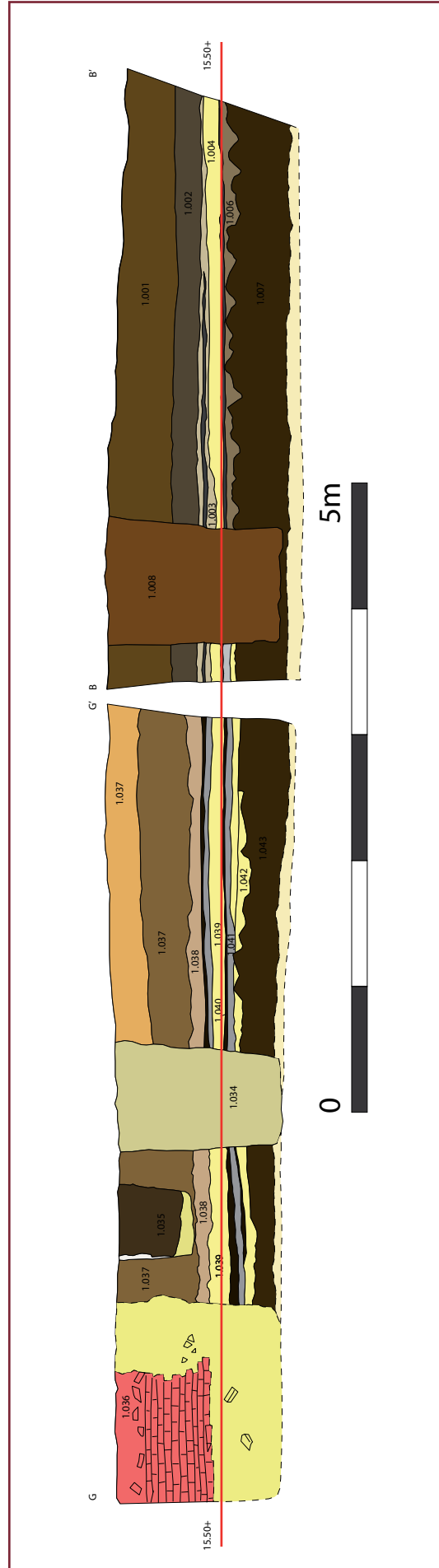
hoogte bevindt zich iets verderop een kuilvormig laagje met puin uit deze brandlaag. Verder bestaat dit laagje uit geel en humeus bruingrijs zand met houtskool. De eerste laag wordt verder doorsneden door de resten van een muurtje en laagjes geel zand met kalk en puin. De tweede laag bevindt zich op een hoogte van 15,48 m+NAP en kan omschreven worden als een bruingrijze opvullaag met houtskoolfragmenten en puinspikkels. Deze laag loopt in de lengte door tot 13,60 meter, waar vervolgens de insteek van de keldermuur begint. In het westelijke deel van het zuidelijke profiel komt deze tweede laag op een diepte tussen 40 en 80 cm weer uit deze kelderfundering tevoorschijn. Deze wordt doorsneden door spoor 2.064, dat een bruin/geelgrijze kleur heeft met hierin puinvlekjes en tevens door dezelfde muurfundering loopt als in de eerste laag. Deze tweede laag eindigt in twee dunne kleine laagjes die opgevuld zijn met geel zand, grijs lemig zand met puinvlekjes, kalk en mortel.

In het eerste gedeelte van het oostelijke zuidprofiel liggen onder de tweede laag twee dunne brandlaagjes. Onder één van deze laagjes bevindt zich spoor 2.059 dat bestaat uit geel zand en humeus donkergrijs zand. Hiernaast bevindt zich een laag, variërend in dikte van 20 tot 70 cm, bestaande uit een puinlaag met verbrand baksteen, houtskool, geel zand, kalk en mortelresten. Deze laag stopt echter in de lengte bij vier meter en loopt tegen spoor 2.061 aan. Het gaat hier waarschijnlijk om de insteek van de puinfundering. Onder deze puinlaag bevindt zich wederom de brandlaag. Naast spoor 2.061 beginnen verschillende dunne laagjes die doorlopen tot aan de insteek van de keldermuur. Deze laagjes bestaan voornamelijk uit geel zand, leemlaagjes en/of een bruine humeuze vulling en worden doorsneden door spoor 2.060.

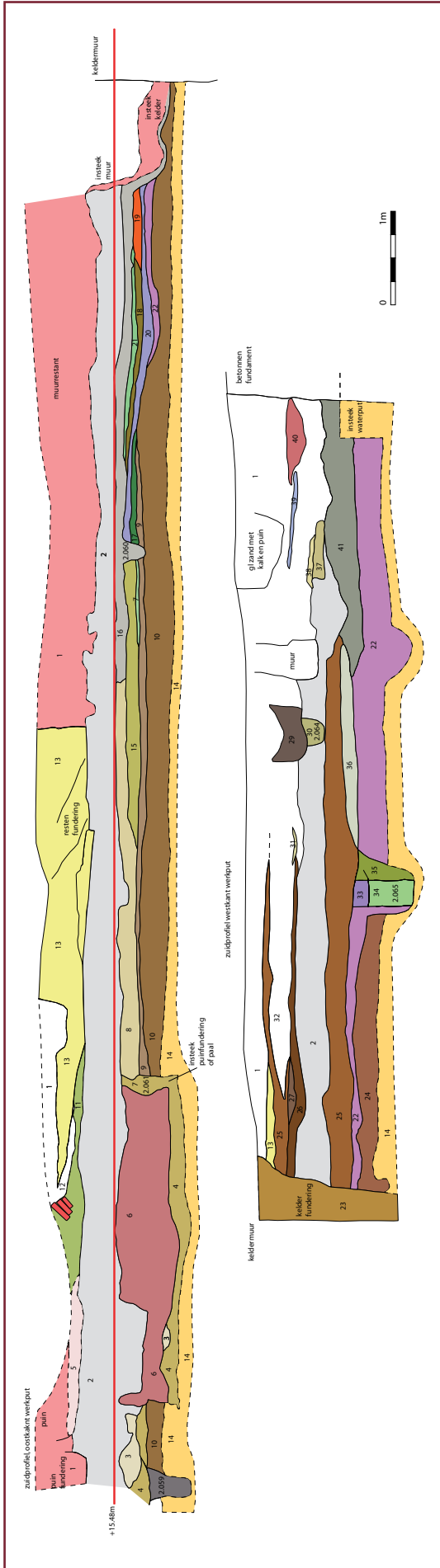
In het oostelijke deel van het zuidprofiel bevindt zich onder de tweede laag een bruine laag met baksteen en houtskool. Deze eindigt in zowel een uitstulping van de tweede laag als in een op dezelfde hoogte gelegen donkergrijze laag met puin en houtskoolvlekjes. Zowel deze laag als de laag die hieronder ligt, lopen beide uit in spoor 2.065. Dit spoor heeft een bruingrijze insteek gemengd met lichtgeel zand en het spoor zelf is bruingrijs

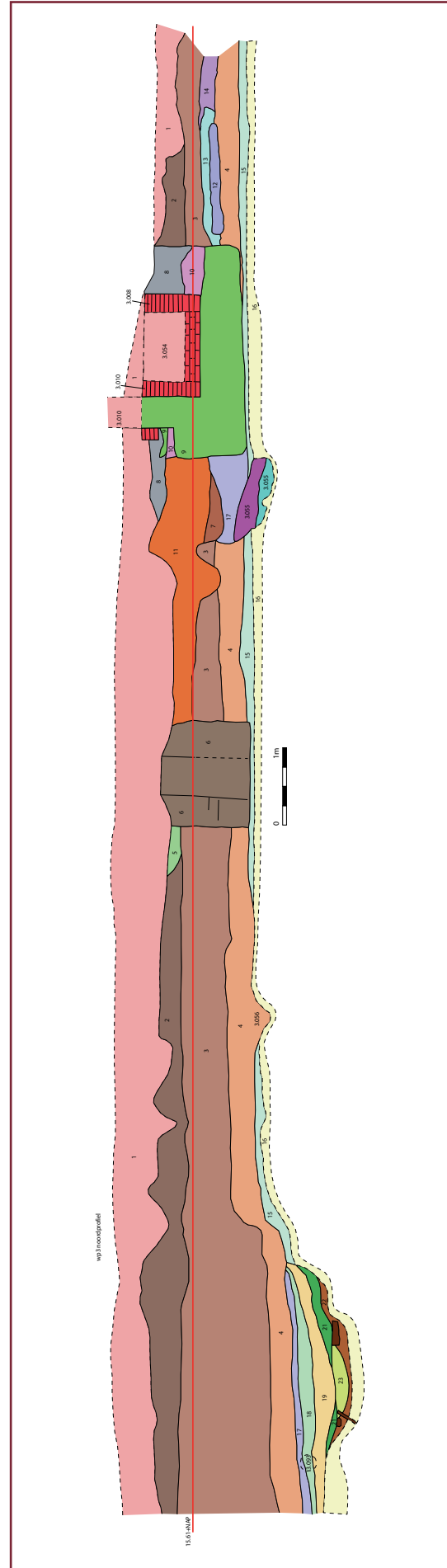
Afbeelding 10. Tekening van het profiel aan de zuidzijde van werkput 1. De nummers die in de tekening opgenomen zijn betreffen spoornummers. Tekening: René Bogaerts.

Afbeelding 11. Tekening van het profiel aan de oostzijde van werkput 1. De nummers die in de tekening opgenomen zijn betreffen spoornummers. Tekening: René Bogaerts.

Abfbeelding 12. Het zuidprofiel van werkput 2. De nummers die in de tekening zijn opgenomen betreffen laagnummers. De nummers bestaande uit meer dan twee cijfers zijn spoornummers. Tekening: René Bogaerts.

Abfbeelding 13. Het noordprofiel van werkput 3. De nummers die in de tekening zijn opgenomen betreffen laagnummers. De nummers bestaande uit meer dan twee cijfers zijn spoornummers. Tekening: René Bogaerts.

met baksteenfragmenten en puinvlekjes. Het gaat hier waarschijnlijk om een paalkuilsloop. Dit spoor doorsnijdt tevens een donkergrijze humeuze laag.

In het noordprofiel van werkput 3 bestaat de bovenste 20 tot 75 cm uit een puinlaag van afgebroken muren en fundamenteën van de vroegere bioscoop (afbeelding 13). Hieronder bevindt zich een laag met veel baksteen die in de 18e-19e eeuw gedateerd kan worden. Deze laag wordt onderbroken door een betonnen poer met aan de zijkanten twee verticale puinbanen. De derde laag is een gelijksoortige laag met een dikte variërend van 1,20 meter tot 40 cm en een datering in de 17e tot 18e eeuw. Hieronder bevindt zich een lemige laag met tevens houtskoolresten. Onder het lager gelegen deel van deze laatste laag bevinden zich meerdere dunne laagjes en spoor 3.093. Deze laagjes hebben een donkere humeuze structuur waarbij één laag veel organisch materiaal bevat. Hier wordt tevens veel hout aangetroffen.

In het profiel voorbij de betonnen poer bestaan de lagen uit vrijwel dezelfde samenstelling. Deze lagen lopen tegen de insteek aan van een betonnen bak (S. 3.054). Vervolgens lopen deze lagen aan de andere kant weer door tot aan het einde van het profiel.

In het zuidprofiel van werkput 5 is de gehele bovenlaag (ongeveer 1,20 meter) recent verstoord. De laag bestaat uit een donkerbruin humeus pakket met veel baksteenpuin. Onder deze recente verstoringslaag bevindt zich een andere donkerbruine humeuze laag. Deze laag bestaat enerzijds uit een grachtvulling (S. 5.003) en anderzijds uit een stadsophogingslaag (S. 5.004). Op basis van het aardewerk dat in beide lagen is gevonden, is de grachtvulling gedateerd tussen de 14e en 16e eeuw (hier zijn vooral fragmenten van grijsgedraaid aardewerk en Siegburger steengoed aangetroffen). De stadsophogingslaag kan daarmee worden gedateerd in de 16e eeuw. Hier werd onder andere een Siegburger drinknap gevonden. De laag is plaatselijk

doorsneden door een recente verstoring met baksteenpuin. Onder de grachtvulling blijkt een donkerbruine laag te liggen met daaronder een dun humeus sliblaagje dat zoetwaterschelpen bevat. Onder dit laagje gaat de donkerbruine humeuze laag weer verder. Ook bevindt zich daar een kuil waarin grijs aardewerk aangetroffen is. De datering van deze kuil ligt in de 14e of 15e eeuw.

In werkput 6 is het noordprofiel opgemeten en ingetekend. Hierbij is de bovenste 52 tot 74 cm recent verstoord. Daaronder bevindt zich een 30 tot 45 cm dik donkerbruin humeus pakket met hierin fragmenten van houtskool, baksteen en leembrokjes. Deze laag is weer gelegen op een dunnere geel gevlekte laag van 10 tot 20 cm met hierin baksteenpuin. Hieronder bevindt zich een donkerbruine, zwarte humeuze laag (S. 6.015) die andere lagen in het profiel op dezelfde hoogte, namelijk 15,80 m+NAP, oversnijdt. Het gaat hier waarschijnlijk om de bodem van een brandkuil, waarin tevens aardewerk gevonden is. De datering is onduidelijk, maar in ieder geval is de kuil jonger dan de 14e-15e eeuw, aangezien de kuil rechts ernaast (S. 6.005) in deze periode gedateerd is en deze kuil duidelijk oversneden wordt door spoor 6.015. Naast spoor 6.015 en onder de geel gevlekte laag met baksteenpuin ligt een donker laagje dat mogelijk een vloerniveau geweest kan zijn (S. 6.019). Daaronder liggen de sporen 6.016 en 6.017, die beiden beschreven kunnen worden als nazakken van de kuil van spoor 6.005.

Zowel in de laag van het vloerniveau (S. 6.019) als in de daaronder gelegen lagen (S. 6.016 en 6.017) is aardewerk gevonden. Tevens is aardewerk aangetroffen in de kuil van spoor 6.005. Deze kuil kan omschreven worden als donkerbruin humeus en heeft waarschijnlijk gediend als een niet nader te identificeren ambachtelijke kuil, daterend uit de 14e tot 15e eeuw. Onder het vloerniveau en rechts van de kuil bevindt zich nog een klein kuiltje (S. 6.018) met hierin fragmenten houtskool en verbrande leem.

6 Sporen

Gedurende de opgravingen in 2003, 2005 en 2006 zijn in totaal 249 grondsporen waargenomen en grotendeels opgetekend. Hiervan stammen circa 29 sporen uit de subrecente tijd (19e eeuw tot heden) en 57 sporen uit de vroeg moderne tijd (15e-18e eeuw). Van de circa 46 middeleeuwse sporen kan een groot deel gedateerd worden tussen de 12e en de 14e eeuw (afbeelding 14).

Gedurende de opgraving van 2003 zijn de gebouwen op het perceel op verzoek van de afdeling Archeologie tot het maaiveld gesloopt. Dit betekent dat de opgaande muren en de vloeren door de sloper zijn verwijderd en dat de funderingen en een kelder in de bodem zijn achtergebleven. Deze zijn gaandeweg de opgraving geleidelijk uitgebroken en afgevoerd. Ook tijdens het onderzoek van 2006 zijn in het vlak geen muur- en funderingsresten bewaard gebleven. Onder deze resten kwamen oudere sporen van vroegere bebouwing te voorschijn. Tenslotte is het opgravingsvlak aangelegd op de overgang van het natuurlijke dekzand naar de humeuze akkerlaag of oudste stadsophogingslaag. Op het geelgrijze lemige dekzand lag een donkerbruin ophogingspakket uit de 14e-15e eeuw. De archeologische sporen zijn bij alle onderzoeken op schaal 1:50 ingetekend op een plattegrond (zie bijlage 1: allesporenkaarten). De doorsneden ('coupes') van enkele sporen zijn op schaal 1:20 getekend.

Hieronder zullen de aangetroffen grondsporen per onderzoek toegelicht worden.

6.1 Onderzoek 2003

Bij deze opgraving werden de funderingen van het jongste gebouw (uit 1888) als eerste aangetroffen. Het zijn de muurresten van de voorgevel aan de Vrijstraat,⁹ de zijmuur aan de Vijksteeg¹⁰ en de muren van een

grote kelder,¹¹ die in de korte zijde aan de Vijksteeg een kelderluik had. De keldermuren waren bepleisterd met kalkmortel. Ook van de ingang naar de kelder werden de muren teruggevonden. De ingang van de kelder stond haaks op de lengterichting van de kelder. Vermoedelijk stond in deze toegang oorspronkelijk een houten trap. Er zijn in de muren geen aanwijzingen aangetroffen voor een bakstenen trapconstructie. De grote kelder is waarschijnlijk aangelegd bij de nieuwbouw op het perceel omstreeks 1888 en kan in relatie worden gebracht met het destijds hierin gehuisveste café van H. Habraken. Later is in de kelder de muur nabij de ingang voorzien van een klamp, een voorzetmuur van bakstenen die met hun platte zijde tegen de kelder-muur aan waren gemetseld.¹² Deze klamp, vermoedelijk aangebracht om het vocht te weren, is aangesmeerd met een harde tracementlaag. In de ingang naar de kelder werd een bakstenen blok met daarop een gietijzeren funderingsplaat teruggevonden.¹³ In deze zware gietijzeren plaat waren diverse gaten aangebracht voor de bevestiging van een zware machine. De machine is hier begin 20e eeuw geplaatst, de kelder is dan vermoedelijk niet meer in gebruik. Mogelijk heeft hier de generator van de latere bioscoop 'Parisien' gestaan. In de beginjaren van de 19e eeuw was de stroomvoorziening in Eindhoven immers niet altijd gewaarborgd.

Toen de kelder (waarschijnlijk omstreeks 1888) werd uitgegraven lag er al een bakstenen waterput.¹⁴ Deze was bij de bouw van de kelder vermoedelijk nog in gebruik en bleef in de bodem zitten: de kelder is er strak omheen gebouwd. De insteek van de kelder¹⁵ oversneed de insteek van de waterput.¹⁶ Uit de insteek van deze waterput kwamen enkele scherven die dateren uit de 18e of begin 19e eeuw. De waterput was gefundeerd op een ring van houten planken, met daarop een zestal

9 Spoornummer 1.014.

10 Spoornummer 1.015.

11 Spoornummer 1.016.

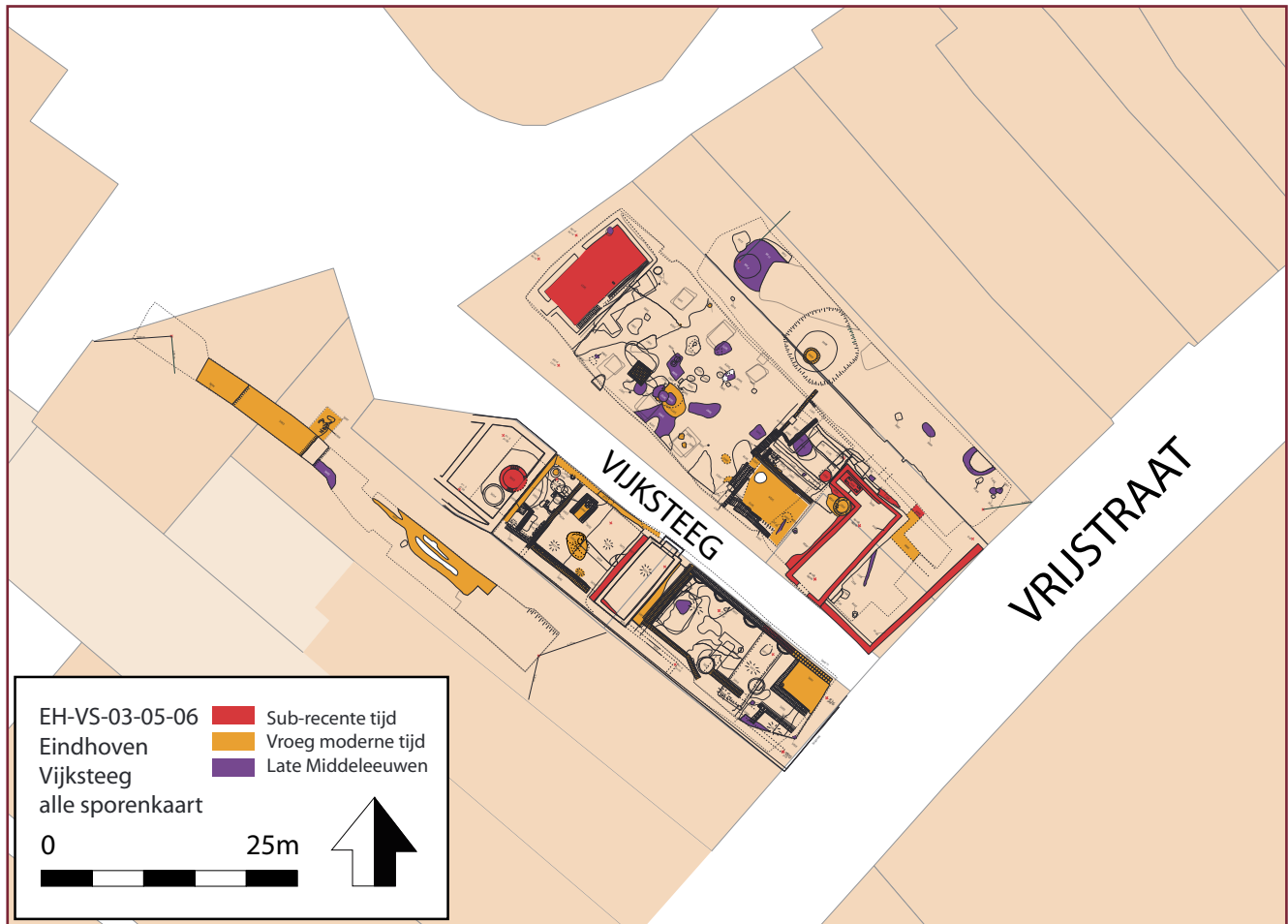
12 Spoornummer 1.031.

13 Spoornummer 1.030.

14 Spoornummer 1.027.

15 Spoornummer 1.029.

16 Spoornummer 1.028.

Afbeelding 14. Overzichtsplattegrond van de bij de opgravingen aangetroffen grondsporen en de dateringsperiodes. Ondergrond: Geogids gemeente Eindhoven.

Afbeelding 15. Profiel zuid met daarin de donkerbruine humeuze akkerlaag of stadsophoging, spitsporen, lemen vloer en ophogingspakket van na circa 1600. Foto: Theo de Jong.

lagen van tapse bakstenen (formaat 19 x 15/11,5 x 6,5 cm). Vervolgens was de put nog ongeveer 2,5 meter hoger gebouwd met normale bakstenen (formaat 20 x 10 x 4,5 cm) die met een koepel de bovenzijde van de put afsloten. In de put werden twee loden waterleidingen aangetroffen. Het water werd (in de laatste gebruiksfase) dus met een pomp uit de put gehaald.

In het vlak, maar ook nog gedeeltelijk in het profiel werd een houten tonnetje aangesneden.¹⁷ Dit tonnetje zal in de 19e eeuw zijn ingegraven. De gelaagde vulling gaf aan dat het tonnetje geleidelijk is dichtgeslibd. Waarvoor het ingegraven tonnetje werd gebruikt is vooralsnog niet duidelijk. Bij de aanleg van de opgravingsput en in de profielwanden waren diverse funderingssleuven van muren zichtbaar.¹⁸ Sommige waren tot het natuurlijke dekzand uitgegraven en volledig met schoon geel zand opgevuld, andere waren gevuld met geel zand en puin. Een enkele sleuf bevatte nog een restant van een muur.¹⁹ De meeste funderingssleuven waren van tussenmuurtjes en behoorden tot het gebouw uit 1888.

Bij het aanleggen van de werkput werd ongeveer 60 cm onder het maaiveld een vloer aangesneden van groenig-gele leem.²⁰ Deze vloer is in drie van de vier putwanden aangetroffen en bleek uit enkele lagen te bestaan, die op elkaar waren aangebracht (afbeelding 15). Mogelijk is de lemen vloer enkele keren vernieuwd of gerepareerd. De vloer had tenminste een oppervlakte van ongeveer 11 x 7 meter, de randen zijn niet aangetroffen maar liggen vermoedelijk dicht bij of onder de huidige perceelsgrenzen. De lemen vloer behoorden tot een gebouw dat omstreeks 1400 werd gebouwd. Op enkele plaatsen was de lemen vloer roodgekleurd als gevolg van brand. Ook werd in de noordoost-hoek van

de vloer een laagje houtskool aangetroffen op de vloer.²¹ De brandplekken en het houtskool kunnen er op wijzen dat het pand verbrand is. Gezien de datering van de lagen onder en boven de vloer zou dit tussen circa 1450 en 1600 zijn gebeurd. In deze periode heeft Eindhoven enkele grote stadsbranden meegeemaakt, namelijk in 1484 en in 1554.

Onder de lemen vloer werden spitsporen waargenomen die bij de aanleg van de lemen vloer zijn aangebracht (afbeelding 16). Onder de spitsporen lag een donkerbruin humeuze akkerlaag of stadsophogingslaag, met relatief veel scherven uit de 13e en 14e eeuw.²² Hieronder werd het natuurlijke dekzand aangesneden.

In het dekzand (vlak 1) werd een aantal sporen aangetroffen, waaronder een paalkuil²³ en de onderkant van een karrenspoor.²⁴ Gezien de positie van deze sporen, moeten ze dateren uit de periode vóór het ontstaan of het aanbrengen van de humeuze akkerlaag of stadsophoging, dus uit de 12e of het begin van de 13e eeuw. De paalkuil kan echter ook in een latere tijd door deze humeuze akkerlaag heen zijn gegraven.

6.2 Onderzoek 2005

In werkput 2 zijn in totaal 77 spoornummers uitgedeeld. Hiertoe behoren onder andere diverse muurtjes van gebouwen en een uitbraaksleuf of puinfundering van een vermoedelijke haardplaats.²⁵ Deze uitbraaksleuf liep onder een muur door en varieerde in diepte van 10 tot 15 cm. De muurresten dateren voornamelijk uit de periode tussen de 16e en 20e eeuw.²⁶ Eén muurtje heeft een datering die oploopt vanaf de 12e eeuw tot aan 1900.²⁷

17 Spoornummer 1.023.

18 Spoornummers 1.008, 1.009, 1.034, 1.036.

19 Spoornummer 1.036.

20 Spoornummer 1.003 en 1.041.

21 Spoornummer 1.040.

22 Spoornummer 1.007 en 1.043.

23 Spoornummer 1.025.

24 Spoornummer 1.017.

25 Spoornummer 2.021.

26 Spoornummers 2.002, 2.004, 2.010, 2.015, 2.016, 2.019, 2.023, 2.034, 2.035.

27 Spoornummer 2.042.

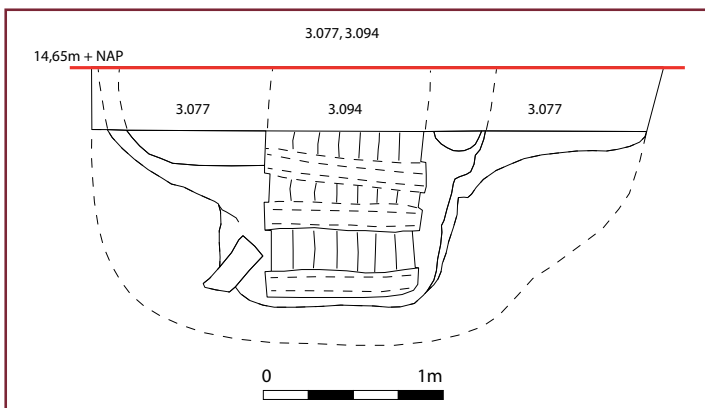
Afbeelding 16. Spitsporen in het vlak onder de lemen vloer. Foto: Nico Arts.

Afbeelding 17. Een constructie van houten stammetjes aangetroffen in werkput 3. Fotografie onbekend.

Afbeelding 18 en 19. Resten van houten palen die werden aangetroffen in werkput 3. Fotografie onbekend.

Afbeelding 20. Eén van de twee tonputten (spoor 3.094) die in werkput 3 zijn aangetroffen. Tekening: René Bogaerts.

De oudste fase van de aangetroffen muurresten betoef een bepleisterde keldermuur.²⁸ Van deze muur is het bovenste deel vrij gelegd. Ook is de achterzijde van de kelder (west muur) blootgelegd. Een andere, redelijk oude bouwphase liep achter de betonring fundering langs in zuidelijke richting.²⁹ Mogelijk dateert deze muur uit de 17e of 18e eeuw. Een wat jongere muur was gefundeerd op (al dan niet later aangebrachte) betonringen. Deze muur/fundering bestond uit verschillende bogen die op de betonringen steunden.³⁰ Wat de relatie was met de muur haaks op deze muur is onduidelijk.³¹ Het leek om dezelfde muur te gaan maar de verbinding was koud. Verder zijn er nog twee muurtjes bestaande uit twee verschillende fasen aangetroffen.³² Het is niet bekend welke de oudste fase was.

Tussen twee muurtjes werd een vloertje van vierkante plavuizen aangetroffen. Een deel van de plavuizen was door brand zwartgeblakerd. Het gaat om een vloertje van een oven dat dateert uit de 17e-18e eeuw. In de zuidwestelijke hoek van de werkput bevond zich een zogenaamde schrobpot.

Tijdens het verdiepen van het vlak tot het tweede niveau werd duidelijk dat er aan de kant van de put die tegen de Vrijstraat aan lag nog laat-middeleeuwse vloerniveaus aanwezig waren. Dit wijst erop dat hier in de late middeleeuwen dus gewoond werd. Net naast een oude fundering werd een omgekeerde pot van Elmpter aardewerk aangetroffen. Mogelijk gaat het om een zogenaamde heksenpot, een pot die op zijn kop is neergezet of ingegraven om onheil af te weren. Ook zijn drie tonnetjes aangetroffen waarvan het hout reeds vergaan was.

Bij het aanleggen van de profielen in werkput 2 werden drie palen en een kuil aangetroffen. Eén paal zat vrij hoog in het profiel, de andere palen en de kuil zaten lager in het profiel en zijn dus vrij oud. Wat een mogelijke functie van deze

palen en de kuil geweest kan zijn is onduidelijk. Vijf sporen in werkput 2 hadden een datering die aan de hand van het vondstmateriaal begint in de 12e eeuw en doorloopt tot in de nieuwe tijd.³³ Bij spoor 2.030 ging het om een eventuele brandlaag die ontstaan is bij een brand in de 17e eeuw. De overige sporen die zijn aangetroffen in werkput 2 dateren allen uit de (sub)recente tijd. Onder deze sporen bevonden zich twee kelders. Eén kelder (2,85 x 3,20 meter) bevond zich in de zuidoostelijke hoek van de werkput en had een materiële vulling die gedateerd kon worden in de 16e tot 18e eeuw.³⁴ De andere kelder bevond zich centraal in de put, (2,85 x 6,25 meter) en dateerde uit de 18e tot 19e eeuw.³⁵ In de insteek van deze kelder zijn een munt uit 1880 en een ijzeren slagmes gevonden.

Onder een recente betonfundering kwam in vlak 2 een waterput tevoorschijn die in de kern uit bakstenen was opgebouwd en aan de hand van gevonden aardewerk in de 19e-20e eeuw gedateerd kan worden.³⁶ Verder zijn in werkput 2 drie dierbegravingen aangetroffen, evenals enkele losse botresten (het hoofd, een deel van de nek, een rib en het tongbeen) van een paard. Het gaat hierbij om de gedeeltelijk teruggevonden resten van een rund, een paard en een varken. Bij zowel het graf van het rund als van het varken kan er vooralsnog geen zekerheid gegeven worden omtrent de datering, aangezien in deze sporen geen verdere vondsten zijn gedaan.³⁷ In het spoor waarin het paardenskelet werd aangetroffen zijn meerdere vondsten gedaan waardoor dit spoor gedateerd kan worden in de 15e of 16e eeuw.³⁸ Uit de aangetroffen sporen in werkput 2 is gebleken dat in de nieuwe tijd het gehele terrein bewoond is geweest. In de late middeleeuwen heeft er ook bewoning plaatsgevonden op het perceel, maar deze bewoning concentreerde zich vooral aan de kant van de Vrijstraat. Hier werden verschillende

28 Spoornummer 2.002.

29 Spoornummer 2.023.

30 Spoornummer 2.015 en 2.016.

31 Spoornummer 2.019.

32 Spoornummers 2.004 en 2.010.

33 Spoornummers 2.030, 2.42, 2.059, 2.071, 2.074.

34 Spoornummer 2.001.

35 Spoornummer 2.025, 2.026, 2.027.

36 Spoornummer 2.053.

37 Spoornummer 2.075, 2.077.

38 Spoornummer 2.050.

middeleeuwse vloerniveaus aangetroffen. De westkant van de opgraving leek meer de functie van een achtererf gehad te hebben. In de volle middeleeuwen moet het hele terrein een meer 'landelijke' functie gehad hebben. Dat wil zeggen dat er destijds geen bewoning plaatsvond. Bij het verdiepen van het vlak naar het dekzand werden enkel een runderen en een varkensskelet aangetroffen (westkant) en een zogenaamde ambachtelijke kuil. Deze bevond zich aan de kant van de Vrijstraat en bestond uit een diepe langwerpige kuil met takken op de bodem. Vermoed wordt dat dergelijke kuilen gebruikt zijn geweest voor ambachtelijke activiteiten.

In werkput 3 zijn in totaal 95 sporen aangetroffen. Hiervan hebben drie sporen een datering in de subrecente tijd (19e eeuw tot heden),³⁹ 22 sporen een datering in de vroeg moderne tijd (15e-18e eeuw)⁴⁰ en 15 sporen een middeleeuwse datering,⁴¹ waarvan twee sporen specifiek tussen 1175 en 1350 gedateerd kunnen worden.⁴²

Bij de meeste sporen gaat het om muur- en funderingsresten. Over het algemeen bleken de muurtjes gefundeerd te zijn in een donkergrijze opvullaag met veel puin die vermoedelijk uit de 17e/18e eeuw dateert. Dat betekent dat de muurtjes in ieder geval uit de 18e eeuw dateren of mogelijk zelfs jonger waren. Anders dan in werkput 2 zijn in werkput 3 alleen de funderingen aan de kant van de Vrijstraat nog bewaard gebleven. Wel werden in de rest van de werkput betonnen poeren aangetroffen. Dit zou erop kunnen wijzen dat de funderingen van huizen ten westen van de Vrijstraat waarschijnlijk verwijderd zijn geweest tijdens of ten gevolge van de bouw van de bioscoop Parisien.

Er zijn twee sporen van kelders aangetroffen,

waarvan één recent⁴³ en één uit de 17e-18e eeuw.⁴⁴ De recente kelder lag in het meest noordelijke gedeelte van de put en had een afmeting van 4,25 x 7,75 meter. De andere put lag meer zuidelijk en had een afmeting van 1,30 x 1,30 meter.

Eén van de aangetroffen kuilen bleek een humeuze vondstrijke vulling te hebben, waaronder veel slachtafval, een constructie van houten stammetjes en een houten balk (afbeelding 17).⁴⁵ Deze kuil dateerde uit de 14e eeuw en was 84 cm diep. Er is één waterput gevonden. De waterput kan op basis van het vondstmateriaal gedateerd worden in de 14e-15e eeuw.⁴⁶ Later bleek dat de coupe van deze waterput verder doorliep in vlak 3, waar er een tonput onder tevoorschijn kwam.⁴⁷ Behalve deze tonput werd ook nog een tweede tonput aangetroffen.⁴⁸ Spoor 3.077 was de insteek voor de tonput met spoornummer 094 en spoor 3.095 was de insteek voor de tonput met spoornummer 078. Spoor 3.094 bestond uit twee opvullagen, had een diepte van 140 cm en is waarschijnlijk van oorsprong een bierton geweest (afbeelding 20). Er zijn 11 duigen en vier fragmenten van de onderkant van de ton aangetroffen. De put kan op basis van het vondstmateriaal gedateerd worden in de 14e-15e eeuw en is daarmee jonger dan de tonput met spoornummer 078. Laatstgenoemde bestond uit drie opvullagen, had een diepte van 194 cm en is gedateerd in de 13e-15e eeuw. Deze ton heeft waarschijnlijk van oorsprong gefungeerd als wijnton, waarvan 24 duigen en hoepelfragmenten zijn teruggevonden waarin zich merktekens bevinden. Er zijn in werkput 3 drie afvalkuilen aangetroffen die allen waren ingegraven in een donkergrijze afvallaag. Het vondstmateriaal dat in deze kuilen is aangetroffen, dateert uit de 17e tot 20e eeuw. Hierbij was spoor 3.003 waar-

39 Spoornummers 3.032, 3.037, 3.054.

40 Spoornummers 3.001, 3.002, 3.004, 3.005, 3.006, 3.008, 3.010, 3.015, 3.016, 3.020, 3.023, 3.025, 3.026, 3.027, 3.028, 3.030, 3.031, 3.055, 3.065, 3.066, 3.077, 3.091.

41 Spoornummers 3.051, 3.052, 3.053, 3.060, 3.061, 3.062, 3.063, 3.067, 3.069, 3.071, 3.084, 3.088, 3.092, 3.094, 3.095.

42 Spoornummer 3.060 en 3.084.

43 Spoornummer 3.021.

44 Spoornummer 3.020.

45 Spoornummer 3.091 en 3.092.

46 Spoornummer 3.051.

47 Spoornummer 3.094.

48 Spoornummer 3.078.

schijnlijk het meest recent. Tijdens het onderzoek van 2005 zijn in werkput 3 in totaal 24 sporen van paalkuilen aangetroffen. Hiervan konden negen paalsporen gedateerd worden in de middeleeuwen. Twee van de paalkuilen waren bijzonder omdat hierin nog een houten paal werd aangetroffen (afbeelding 18 en 19).⁴⁹ Het gaat om dikke, niet aangepunte eikenhouten palen. In spoor 3.084 werden zelfs twee eikenhouten palen aangetroffen. De ene paal diende waarschijnlijk als vervanging van de andere paal.⁵⁰ In de directe omgeving van de twee paalkuilen waarin nog houten palen werden aangetroffen bevonden zich nog meer (paal)kuilen. Er werden vier kleine paalgaten gevonden waarvan er twee erg ondiep waren en twee erg diep. De diepe paalgaten lagen naast elkaar evenals de ondiepe. Daarnaast werden er verschillende grote, diepe (paal)kuilen aangetroffen. Sommigen met een uitgraafkuil, sommigen met meerdere paalkernen. De onderlinge relatie tussen deze sporen is onbekend. Het is niet ondenkbaar dat ze onderdeel hebben uitgemaakt van een bepaalde constructie, maar aangezien er geen vergelijkbare paalkuilen werden aangetroffen in de naastgelegen werkput is hierover tijdens het onderzoek geen verdere duidelijkheid ontstaan.

6.3 Onderzoek 2006

Tijdens het onderzoek van 2006 zijn in werkput 5 slechts zeven sporen aangetroffen. De sporen in deze lange, smalle werkput hadden allen een humeuze vulling. In het meest westelijke deel van de put werd de bodem van de verkleinde stadsgracht uit de 16e eeuw aangetroffen.⁵¹ Verder zijn in deze put nauwelijks archeologische sporen gevonden. Een greppelachtige structuur was vermoedelijk het

restant van een vroegere perceelscheiding.⁵² Deze perceelsgreppel kan aan de hand van het aardewerk in de 14e-16e eeuw gedateerd worden.

In het profiel van spoor 5.003, in een spoor behorend tot een gracht, bleek een rund begraven te zijn.⁵³ Het rund was begraven in een kuil, waarvan een vage omlijning zichtbaar was in de humeuze grachtvulling. Enkele vondsten maken duidelijk dat het rund rond 1700 moet zijn begraven in de toen al gedempte gracht. Rond deze begraving bevond zich een grachtvulling die aan de hand van het vondstmateriaal gedateerd kan worden in de 14e-17e eeuw.⁵⁴

Er werd een kuil gevonden die aan de hand van Elmpeter aardewerk, gevonden in de pluggen van de kuil, gedateerd kan worden tussen 1175 en 1350.⁵⁵

In werkput 6 lag op het geelgrijze lemige dekzand een donkerbruin ophogingspakket uit de 14e-15e eeuw. Voor deze werkput zijn 20 spoornummers uitgeschreven. In het vlak kwamen verschillende diepere (paal)kuiltjes te voorschijn.⁵⁶ Vijf van deze sporen kunnen gedateerd worden in de volle tot late middeleeuwen.⁵⁷ Eén kuilspoor kan specifiek tussen 1100 en 1250 gedateerd worden vanwege het aangetroffen Paffrath aardewerk.⁵⁸ Tevens is een grote halfronde kuil met een gevlekte humeuze grijsgele structuur gevonden. Het gaat hier mogelijk om een ambachtelijke kuil met 13e-/14e-eeuws vondstmateriaal. In werkput 6 zijn twee waterputten gevonden. Het ging om zowel een put die opgebouwd is uit baksteenlagen als een houten tonput. Er zijn bij de eerste waterput onderin enkele baksteenlagen van vrij grote tapse putstenen aangetroffen. Deze stenen waren gestapeld zonder mortel. Als fundering was er een hout-

49 Spoornummer 3.072 en 3.084.

50 Spoornummer 3.090 was waarschijnlijk de vervanging van spoornummer 3.084.

51 Spoornummer 5.004.

52 Spoornummer 5.001.

53 Spoornummer 5.006.

54 Spoornummer 5.007.

55 Spoornummer 5.002.

56 Spoornummers 6.001, 6.002, 6.003, 6.005, 6.006, 6.007, 6.013, 6.014, 6.015, 6.018.

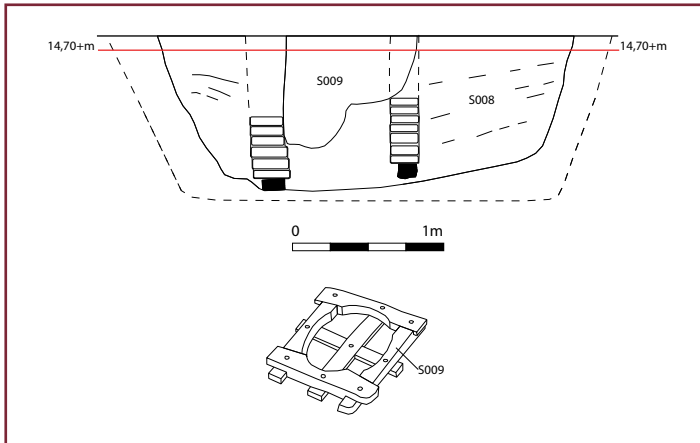
57 Spoornummers 6.001, 6.002, 6.005, 6.006, 6.013.

58 Spoornummer 6.013.

constructie onderin aangelegd⁵⁹ (afbeelding 21).

De tweede put bleek een tonput te zijn.⁶⁰ De vulling van deze tonput bestond uit een gelaagd pakket van donkerbruine humeuze

grond en bruin zand. Er zijn duigen gevonden die bij elkaar gehouden werden door wilgentenen hoepels. Op deze duigen zijn merktekens aangetroffen die vergelijkbaar zijn met de merktekens op de duigen uit werkput 3.

Afbeelding 21. De waterput met baksteenlagen (spoor 6.009) die in werkput 6 is aangetroffen. Tekening: René Bogaerts.

59 Spoornummer 6.009.

60 Spoornummer 6.010.

7 Vondsten

Bij de opgraving van 2003 werden in totaal 475 vondsten verzameld. Het grootste aandeel vormt het aardewerk (54%) gevolgd door steengoed (14%) en biologische resten (o.a. botresten, schelpen, hout: 12%). Glas (1%), bouwkeramiek (6%), metaal (5%), natuursteen (2%) en overig (6% o.a. klei-pijpjes, kralen, plastic en rubber) vormen de overige vondstcategorieën (afbeelding 22). In 2005 werden er in totaal 5368 vondsten verzameld, 2814 in werkput 2 en 2554 in werkput 3. Algemeen genomen is het biologische materiaal (33 %) en het aardewerk (28 %) het best vertegenwoordigd. In totaal 12 % van het vondstmateriaal bestaat uit steengoed en 9 % behoort tot de categorie overig. Glas (6 %), bouwkeramiek (5 %) en metaal (4 %) zijn ongeveer in gelijke hoeveelheden gevonden. Het kleinste gedeelte van het vondstmateriaal bestaat uit natuursteen (3 %) (afbeelding 23).

In 2006 werden in totaal 484 vondsten verzameld, 377 in werkput 5 en 107 in werkput 6. Net als bij het vondstmateriaal van 2005 bestaat het grootste aandeel uit biologische resten (60 %), 20 % van het vondstmateriaal bestaat uit aardewerk. Van de andere vondstcategorieën zijn ongeveer gelijke hoeveelheden aangetroffen; steengoed 8 %, overig 5 %, bouwkeramiek 4 %, metaal 2 % en natuursteen 1 %. Glas is in 2006 maar sporadisch aangetroffen (0,4 %) (afbeelding 24).

7.1 Aardewerk en steengoed

In totaal zijn bij de opgravingen 1881 scherven van aardewerk en 733 scherven van steengoed gevonden.

De dateringen van de aardewerkscherven lopen uiteen. Het overgrote gedeelte bestaat uit roodbakkend aardewerk, met of zonder slibglazuur.

Aardewerk

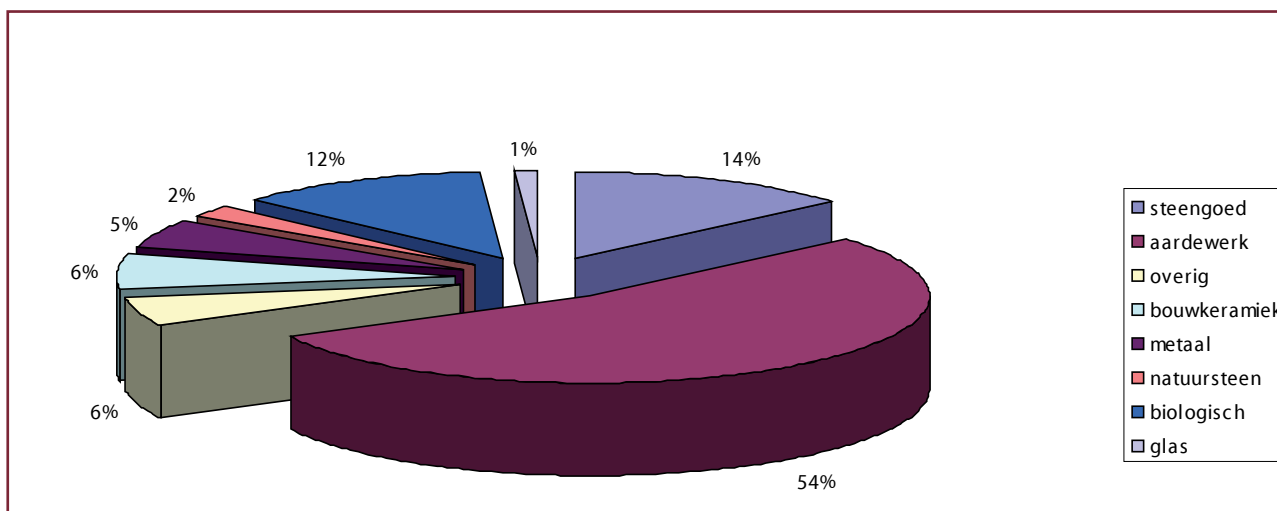
Het vroegste aardewerk dat in grotere aantallen is aangetroffen is het Zuid-Limburgs aardewerk. Zuid-Limburgs aardewerk lijkt veel op het Pingsdorf aardewerk, met als verschillen onder andere de magering, dikte, baktemperatuur en de datering. Terwijl het Pingsdorf aardewerk dateert rond 900-1200 is het Zuid-Limburgse aardewerk te dateren tussen de 11e en 14e eeuw. De magering van Zuid-Limburgs aardewerk is grover dan die van het Pingsdorf aardewerk. Bekende productiecentra van het Zuid-Limburgse aardewerk zijn Schinveld, Brunssum, Waubach en Nieuwenhagen. Over het algemeen werd het aardewerk in de vroege/ volle middeleeuwen met de hand gemaakt, maar vanaf het eind van de 11e eeuw tot het tweede kwart van de 12e eeuw werd de draaischijf gebruikt. Ook na 1200 werd voornamelijk de draaischijf gebruikt om het aardewerk te vormen. Rond 1225 wordt Zuid-Limburgs aardewerk ook wel gekenmerkt door een oranje/oranjebruine kleur, die ontstond doordat potten werden ondergedompeld in een engobe.⁶¹

Elmpter aardewerk

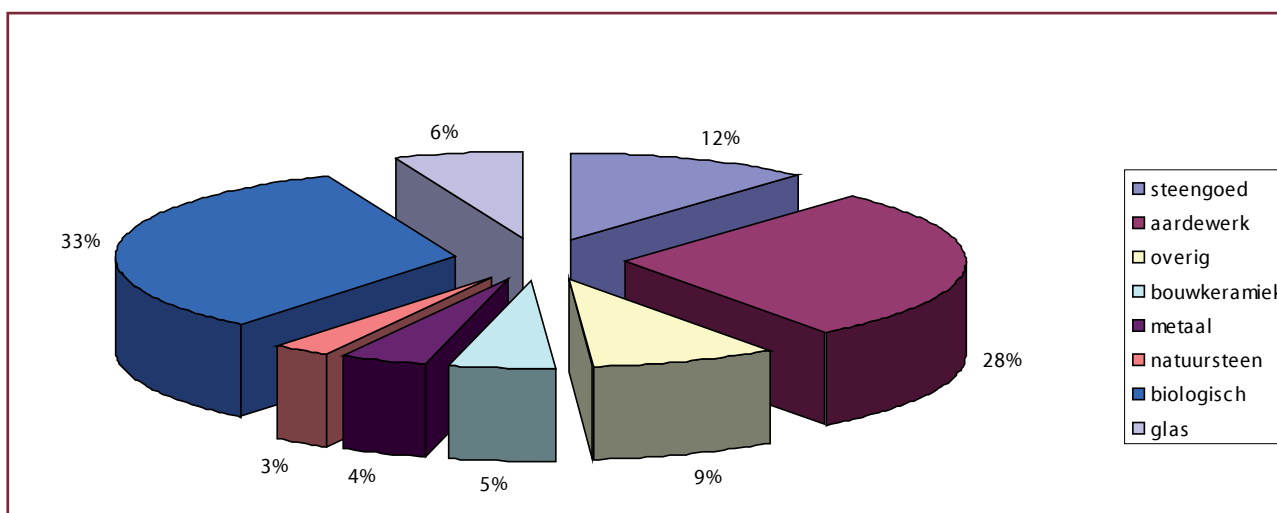
Het Elmpter aardewerk komt aanzienlijk meer voor onder de opgravingsvondsten. Van de 1881 scherven zijn er 223 gedetermineerd als Elmpt. Het aardewerk dateert uit de jaren 1175-1350. Het aardewerk is overwegend handgevormd en kan aanzienlijk in hardheid verschillen. Elmpter aardewerk wordt gekenmerkt door een lichte tot donkergrijze kleur en een grove magering, meestal met kwarts en zanddeeltjes. Vormen die typerend zijn voor Elmpter aardewerk zijn kogelpotten, voorraad-vaten, kannen, schalen en éénorige grappen.⁶² Bij het schoonmaken van het profiel is in werkput 2, spoor 056, een vrijwel complete Elmpter kogelpot aangetroffen. De pot kan gedateerd worden in de 13e eeuw. De pot is gerestaureerd en heeft, zoals vaak bij Elmpter aardewerk, een nagedraaide rand. De pot is grijswit van kleur. De pot is gemagerd met kleine kiezeltjes/kwarts en op de buitenzijde

61 Bruijn 1962/63, 357-427.

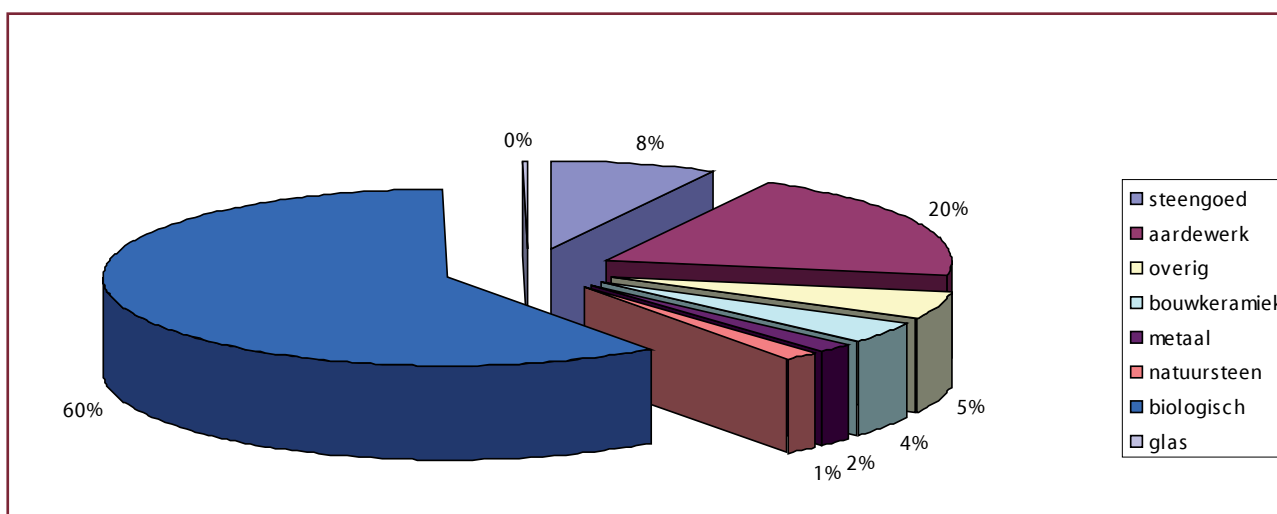
62 Theuws, Verhoeven, Van Regteren Altena 1988, 334-335.

Afbeelding 22. Verdeling van de vondsten uit de Vijksteeg van 2003.

Afbeelding 23. Verdeling van de vondsten uit de Vijksteeg van 2005.

Afbeelding 24. Verdeling van de vondsten uit de Vijksteeg van 2006.

van de buik zijn veegsporen zichtbaar. Op de onderzijde van de pot zijn zogenaamde uitklop-bultjes te zien. Ook vertoont de onderzijde slijtsporen in de vorm van kleine putjes. Dezelfde putjes zijn zichtbaar op de binnenzijde van de pot bij de overgang van hals naar schouder. De vorm van de pot heeft een iets uitgezakte buikbolling. Aan de buitenzijde van de pot is op de hals, schouder en bovenkant van de buik een bruingrijze waas zichtbaar. Er zijn geen roetsporen zichtbaar op de pot (afbeelding 25 linksboven). Ook in de andere putten zijn verschillende exemplaren van Elmpter aardewerk aangetroffen (afbeelding 25).⁶³

Grijs gedraaid aardewerk

Van het grijs gedraaid aardewerk werden in totaal 182 scherven gevonden bij de opgravingen. Dit type aardewerk dateert uit de periode 1250 tot 1525. Het aardewerk is grijs van kleur doordat het in een reducerende atmosfeer gebakken is. De klei die gebruikt werd voor dit type aardewerk is sterk ijzerhoudend en komt met name in grote delen van België en Nederland voor. Het aardewerk werd vaak ook gesmoord om het minder doorlaatbaar te maken. Glazuur komt niet voor op grijs gedraaid aardewerk. Het hoogtepunt van de productie van grijs gedraaid aardewerk heeft in de 14e en 15e eeuw gelegen, waarna het geleidelijk verdrongen werd door het roodbak-kend aardewerk. Van het grijsbakkend aardewerk komen vooral (melk)teilen en waterkan-nen voor. Versieringen op het grijsgedraaid aardewerk zijn zeldzaam, hoewel groeven en ribbels wel voorkomen.

Roodbakkend aardewerk

De meeste aardewerkscherven die tijdens de opgravingen zijn aangetroffen behoren tot het roodbakkend aardewerk. In totaal werden 1060 scherven roodbakkend aardewerk aangetroffen, waarvan er 75 een slibglazuur vertonen. Roodbakkend aardewerk is, zoals de naam al zegt, rood doordat het in oxiderende omstandigheden werd gebakken. De potten-

bakkers gebruikten dezelfde klei en ovens als voor het grijze aardewerk, maar lieten nu lucht in de ovens waardoor de rode kleur van het aardewerk ontstond. Algemeen genomen is het aardewerk te dateren tussen 1300 en 1900. Bekende vormen van dit type aarde-werk zijn onder andere bakpannen, grappen, kannen, kommen, pispotten en vetvangers.⁶⁴ In werkput 2 zijn verschillende fragmenten van een compleet reconstrueerbare grape met drie pootjes aangetroffen. De grape heeft worstvormige oren en draairillen op de buik, die een afgeronde buikknik heeft. De binnenzijde van de pot is volledig bedekt met lood-glazuur. Aan de buitenzijde is enkel loodglazuur aangebracht op de rand en er bevinden zich enkele druppels op de schouder van de grape. Het baksel van de pot is roze. Op basis van vergelijkbaar aardewerk kan de grape gedateerd worden rond 1550 (afbeelding 26 links).⁶⁵ In put 6 zijn in spoor 009, de bovenlaag van een waterput, zeven fragmenten van een grote grape (of misschien een tuitpot) aangetroffen. Ook deze grape behoort tot het roodbakkend aardewerk. De grape heeft een worstoor dat aan de bovenkant is ingeknepen en onderaan hoekig is. De pot heeft een dikke, geprofileerde rand. De binnenzijde van de grape is bedekt met een dikke laag loodglazuur met paarszwarte spikkels, aan de buitenzijde loopt het loodglazuur tot over de schouder met druppels naar beneden. Op de schouder van de pot is een soort ringeloorversiering van slib aangebracht die bestaat uit liggende 'S'-vormen. De pot is te dateren in de 18e eeuw (afbeelding 26 rechts).⁶⁶

Witbakkend aardewerk

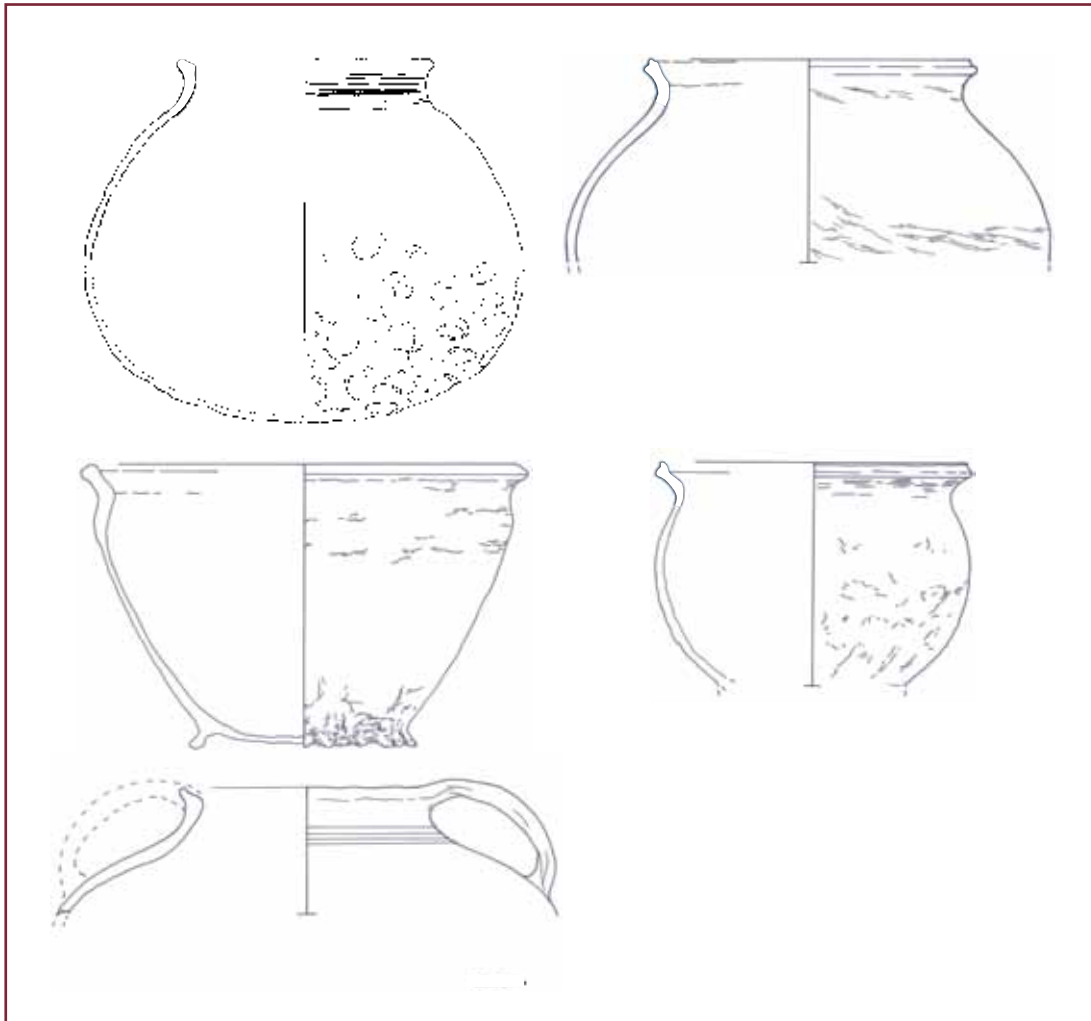
Witbakkend aardewerk, waarvan in totaal 162 scherven gevonden zijn tijdens de opgravingen, werd voornamelijk geproduceerd in de periode van 1550 tot ongeveer 1700. Ook op het witbakkend aardewerk werd vaak een laag loodglazuur gedaan. Hierdoor ontstond een gele kleur. Ook werd wel groen loodglazuur gebruikt, waarbij het glazuur vermengd was met koperoxide, of kleurloos loodglazuur, dat door de klei geel kleurt. De vormen van het

63 *Spoornummers 1.007, 3.092, 3.093.*

64 *Bartels 1999, 105-107.*

65 *Vergelijk met: Groeneweg 1992, 59: nummer 273.*

66 *Vergelijk met: Stoepker 1986, 160: afbeelding 169 B.*

Afbeelding 25. Elmpoter kogelpotten. Tekeningen: Ben van den Broek en Cindy Vijsma. Schaal 1:4.

Afbeelding 26. Grapes van roodbakkend aardewerk. Tekeningen: Ben van den Broek en Cindy Vijsma. Schaal 1:4.

witbakkend aardewerk bestaan onder andere uit bekers, kommen, grappen, vogelfluiten, zuigflessen en pelgrimshoorns.⁶⁷

Industrieel wit aardewerk

In totaal zijn er 128 scherven aangetroffen die geclassificeerd zijn als industrieel wit aardewerk. Het productieproces van industrieel wit aardewerk was bijna geheel gemechaniseerd met een grote uniformiteit van de producten als resultaat. Vormen die voorkomen in het industrieel witte aardewerk zijn borden en kommen, maar daarnaast ook sanitaire producten zoals waterclosetten en wastafels.⁶⁸ In spoor 001 van werkput 3 zijn drie vrijwel complete borden van industrieel witbakkend aardewerk aangetroffen. De borden zijn voorzien van een standring en zijn (vaal)wit met een blauwgroenig glazuur. Eén van de borden heeft een diameter van 24,5 cm, het tweede bord heeft een diameter van 26 cm en de diameter van het derde bord bedraagt 25,2 cm. De borden zijn waarschijnlijk alle drie geproduceerd in Maastricht in de 19e eeuw. Bij twee van de borden ontbreekt de plaats waar een eventueel merkje gestaan zou kunnen hebben. Bij het derde bord is in zwart een merkje aangebracht aan de onderkant van het bord. Het merkje bestaat uit een naar links gestippelde klimmende leeuw met het bijschrift "Société (...) Maastricht (...)" (afbeelding 27 links).⁶⁹ In spoor 003 zijn negen fragmenten van een compleet reconstrueerbare kom aangetroffen. Zowel de binnen- als de buitenkant van de kom zijn wit. In het glazuur is een flauwe blauwgroene zweem zichtbaar. De kom heeft een standring en behoort tot het type industrieel witbakkend aardewerk dat ook wel 'pearlware' genoemd wordt. Deze benaming verwijst naar de rand van de kom, die ook wel bekend staat als het type parelrand. Vermoedelijk dateert de kom uit het begin van de 19e eeuw (afbeelding 27 midden).⁷⁰ Een kop met oor van industrieel witbakkend aardewerk is aangetroffen in spoor 032 van werkput 3. Op de onderzijde van het kopje is in blauwgroen een beeldmerk zichtbaar. In het

stempelkader staat te lezen: 'Petrus Regout & Co Maastricht'. Op grond van de plaats van de onderbreking in het stempelkader is het kopje gedateerd in 1893 (afbeelding 27 rechts).⁷¹

Majolica

Van het majolica aardewerk zijn 47 scherven aangetroffen bij de opgravingen. Dit type aardewerk valt te dateren tussen 1450 en 1750. Over het algemeen bestond het vormenscala van majolica aardewerk uit borden, schalen en schotels, halfbolvormige kommen, arbarello's, zoutvaatjes en flessen. Ook werden majolica wandtegels geproduceerd die vaak versierd waren met allerlei figuren. Majolica aardewerk werd vooral gebruikt als pronkstuk aangezien het niet geschikt was om in te bakken of te koken. Rond de 17e eeuw ontwikkelde het majolica aardewerk zich meer richting faience.

Porselein

Een 23-tal scherven aangetroffen bij de opgravingen zijn afkomstig van porseleinen voorwerpen. Porselein is een zeer hard gebakken keramiek, gemaakt van speciale grondstoffen, dat vanaf ongeveer 1600 geproduceerd werd en ook nu nog wel gemaakt wordt. Porselein werd vooral geproduceerd in de vorm van borden, kommen, kopjes en schoteltjes.⁷² In spoor 053 van werkput 2 is een fragment van de wand van een vaasje gevonden. Dit vaasje lijkt te behoren tot de categorie Europees porselein. De binnen- en buitenkant van het vaasje zijn bedekt met veldspaatglazuur. Over de buitenzijde ligt ook nog een parelmoer glans. Het valt echter te betwijfelen of dit origineel is. De datering van het vaasje ligt tussen de 18e en 19e eeuw. Bij de aanleg van werkput 3 werd op de stort een compleet reconstrueerbaar flesje van porselein gevonden. Het oppervlak van het flesje is 'bestrooid' in violet. Over het violet heen is een witte bloem te zien met een tak en blaadjes in groen met goud. Het flesje heeft twee opstaande oortjes. De datering van het flesje ligt tussen de 19e en 20e eeuw.

67 Bartels 1999, 147-148.

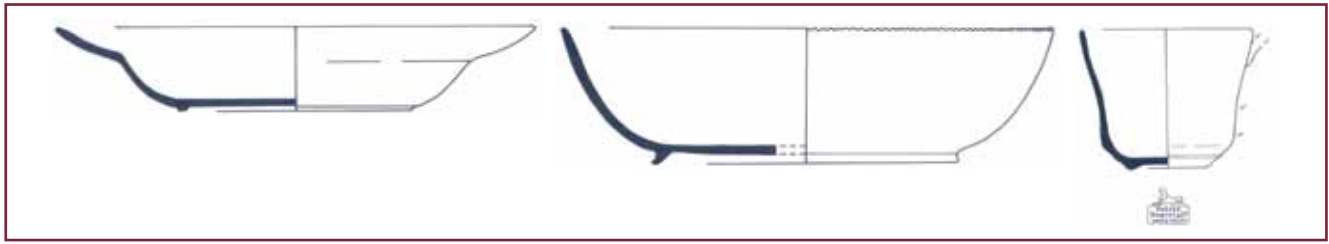
68 Bartels 1999, 237-240.

69 Het merkje vertoont grote gelijkenis met het merkje afgebeeld in Polling 2001, 91: beeldmerk 530 A.

70 Vergelijk met: Lenting 1993, 292: afbeelding 43.

71 Voor meer informatie over dateringen op basis van 'breuken' in stempelkaders zie ook Polling 2001.

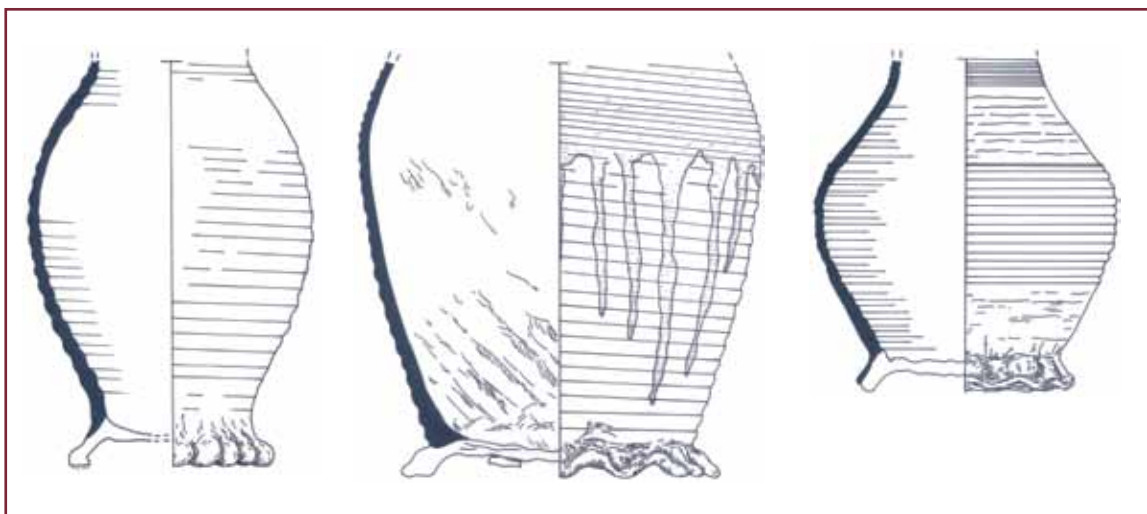
72 Bartels 1999, 183 en 195.

Afbeelding 27. Voorwerpen van industrieel witbakkend aardewerk. Tekeningen: Ben van den Broek en Cindy Vijsma. Schaal 1:4.

Afbeelding 28. Een mogelijk 'huismerk' afgebeeld op een steengoed voorraadpot. Tekening: Elly Bogers en Cindy Vijsma. Schaal 1:4.

Afbeelding 29. Kannen (zonder hals) van Langerwehe steengoed. Tekeningen: Ben van den Broek en Cindy Vijsma. Schaal 1:4.

Afbeelding 30. Hals van een Westerwald kruik. Tekening: Ben van den Broek en Cindy Vijsma. Schaal 1:4.

Faience

Van faience werden in totaal 42 scherven aangetroffen bij de opgravingen. Faience werd ook wel "Hollantsch porceleyn" genoemd, aangezien het de lokale nabootsing van Chinees porselein is. Het is te dateren tussen 1630 en 1800. De naam faience is afkomstig van Faenza, een bekend productiecentrum van het majolica aardewerk. Vormen die veel voorkomen in faience zijn borden, schalen, terrinen, kommen, kannen, arbarello's, zoutvaatjes, spuugbakken en nachtpotten. Vanaf de 18e eeuw produceren verschillende grote bedrijven luxe tafelgerei. Ook modernere vormen zoals de koffiepote en de theepote worden dan ingevoerd. Daarnaast worden ook andere huishoudartikelen nu van faience geproduceerd, zoals wasbakken, schouwelementen en wand- en vloertegels.

Steengoed

Van de 2614 scherven die bij de opgravingen zijn aangetroffen zijn 733 scherven gecategoriseerd als steengoed. Daarvan betreft het grootste gedeelte, namelijk 683 scherven, echt steengoed. Hieronder bevonden zich scherven van Siegburger steengoed, Langerwehe steengoed, Westerwald steengoed en Raeren steengoed. Naast fragmenten van echt steengoed zijn er ook scherven aangetroffen van bijna steengoed, proto steengoed en laat steengoed. Het verschil tussen steengoed en aardewerk is dat steengoed zeer hard gebakken is en geen vocht meer doorlaat. Deze laatste eigenschap maakt steengoed uitermate geschikt voor het bewaren van vloeistoffen, wat ook de meest voorkomende vormen van steengoed verklaart, namelijk kannen en kruiken. De klei waarvan steengoed gemaakt wordt is bestand tegen het bakken bij zeer hoge temperaturen (1200-1300 graden Celsius). Door de klei te bakken onder deze hoge temperaturen ontstaat een totale verglazing van de klei, wat resulteert in een steenhard en ondoordringbaar baksel. Daarnaast ligt bij deze kleisoort het punt waarop de klei hard bakt (het versinteringspunt) ver van het smeltpunt van de klei, zodat de vorm niet in elkaar valt tijdens het bakken. Deze kleisoort komt voor in het Duitse Rijngebied en in Westerwald. Vandaar dat de grootste productiecentra van steengoed ook in deze gebieden ontstonden. Steengoed werd op grote schaal geproduceerd en verhandeld. Steengoed is vaak geglazuurd met zoutglazuur, waarbij keukenzout in de oven werd

gestrooid. Het ijzergehalte van de klei bepaalt de kleur van het zoutglazuur. Ook de bakatmosfeer in de oven heeft hier invloed op: bij een reducerend bakproces blijft de klei grijs en het glazuur kleurloos tot groenig, bij een oxiderende atmosfeer ontstaat een bruin glazuur. Ook werd soms ijzerengobe gebruikt, of, zeker in het begin van de productie van steengoed, combinaties van engobe en zoutglazuur. Aan het eind van de 14e eeuw begint het gebruik van de ijzerengobe af te nemen. Proto-steengoed werd geproduceerd tussen 1200 en 1275. Het werd gebakken bij een temperatuur van 1000 tot 1050 graden Celsius. De ijzerengobe die vaak bij dit type steengoed wordt aangetroffen vermindert de porositeit van dit type steengoed. Het bijna-steengoed werd ruwweg geproduceerd tussen 1250 en 1300. Bij dit type steengoed werd bij het bakken de temperatuur opgevoerd tot 1200 graden Celsius. Het is hierdoor dichter en minder poreus dan proto-steengoed, maar het is nog wel, net als proto steengoed, verschaald met fijn zand.

Siegburger steengoed

Tijdens de opgravingen zijn aardig wat fragmenten van steengoed uit Siegburg aangetroffen (24 scherven). Dit type steengoed dateert uit omstreeks 1300-1630. Het Siegburger steengoed bestaat vooral uit schenk- en drinkgerei, meestal met draairingen en een handgevoerde gegolfde standvoet. Ook komen lage, open drinkschaaltjes op een kleine standvoet voor, bekers, cilindervormige kannetjes (de zogenaamde Jacobakannetjes) en kruiken.

Langerwehe steengoed

Van het steengoed uit Langerwehe zijn aanzienlijk minder fragmenten bij de opgravingen aangetroffen (8 scherven). Het Langerwehe steengoed dateert ongeveer uit dezelfde periode als steengoed uit Siegburg, zo rond 1300-1550. Het werd vooral geproduceerd in het gebied tussen Aken en Keulen. Langerwehe steengoed is donkergrijs op de breuk. De ijzerhoudende engobe die vaak op het steengoed is aangebracht geeft de voorwerpen een paars-bruine kleur. Soms werd hier overheen nog een zoutglazuur aangebracht met glanzende grijze en bruine vlekken als resultaat. Langerwehe steengoed heeft veelal eenvoudige vormen en bestaat grotendeels uit kruiken en voorraadpotten.

Bij de aanleg van het westdeel van vlak 2 is in werkput 2 een voorraadpot aangetroffen. Het lijkt hier om een Langerwehe voorraadpot te gaan die te dateren is in de 18e/19e eeuw. In put 3 zijn in spoor 003 verschillende steengoed scherven aangetroffen die onderdeel geweest lijken te zijn van een grote voorraadpot. De pot heeft een standring met scherp aangepunte lobben, een iets opstaande rand en draairillen op de wand. Verder heeft de pot twee horizontaal geplaatste, opstaande oren. De pot moet minstens vier grof uitgevoerde appliques gehad hebben met een soort huismerk (afbeelding 28). Een gedeelte van een dergelijke applique is bij de opgraving aangetroffen. Er is een soort omgekeerde 'galg' met een aangepunte voet afgebeeld, omgeven door twee palmtakken en drie bloemvormen. Vanaf de rand tot onder de appliques is een scherpe kamstreekversiering zichtbaar. Bij de aanzet van de oren en op de oren zelf is een duimindrukversiering te zien. De buitenzijde van de pot is donkerbruin en heeft een zoutglazuur, de binnenzijde is ongeglazuurd en okerkleurig. Op de standring en aan de onderzijde van de pot is een grijsbruin zoutglazuur aangebracht. Waarschijnlijk gaat het hier om een Langerwehe steengoed pot die te dateren is in de 18e eeuw.⁷³

In spoor 059 van werkput 2 zijn fragmenten gevonden van twee kannen, beiden van echt steengoed en dateerbaar in de 14e en 15e eeuw. Beide kannen hebben een uitgeknepen standring en opvallende slijtagesporen aan de onderzijde van deze standringen. Opmerkelijk is ook dat beide kannen een productiefout hebben, namelijk een indeuking in de wand op het midden van de buik. Aan de buitenzijde hebben beide kannen een chocoladebruine ijzerengobe. Aan de binnenzijde vertoont één van de kannen een lichtgrijs zoutglazuur met enkele uitlopers van de engobe. De andere kan is aan de binnenzijde bruingrijs en heeft geen of een zeer lichte zoutglazuur. Eén van de kannen heeft op de basis van de hals een versiering met omgekeerde V-vormen, bij de andere kan ontbreekt de hals volledig. Mogelijk zijn de kannen in te delen bij het steengoed uit Langerwehe of Aken (afbeelding 29 links).

In spoor 091 van put 3 is een groot fragment

van een grote kan of pot aangetroffen. Ook andere fragmenten uit datzelfde spoor en fragmenten uit spoor 093 bleken bij deze kan te horen. De kan heeft een grof en vlak staande, uitgeknepen standring. De wandfragmenten vertonen duidelijke draairillen. De binnenzijde van de kan is ongeglazuurd en lichtgeelgroengrijs van kleur. De buitenzijde is chocoladebruin van kleur met paarse glazuur/engobe druppels hier overheen. Op de standring van de kan zijn wat lichtgele vlekken zichtbaar. Waarschijnlijk gaat het ook hier om een Langerwehe kan die gedateerd kan worden in de 14e eeuw (afbeelding 29 midden).⁷⁴

In spoor 092 van put 3 zijn scherven gevonden die onderdeel vormen van een steengoed kan. Ook één scherf gevonden in spoor 091 bleek bij deze kan te horen. De kan heeft een uitgeknepen standring en een vrij vlakke bodem die waarschijnlijk apart ingezet is geweest. De kan heeft een bolle buik met duidelijk zichtbare draairillen. Bij de overgang van buik naar schouder is een scherpe ril te zien en iets naar binnen toe worden de rillen vervolgens steeds minder duidelijk. Bij het begin van de cilinderhals zitten de draairillen dicht opeen. De binnenzijde van de kan is niet geglazuurd en is crèmegeel met een groengrijze waas. Aan de buitenzijde is een glimmende lichtbruine leemengobe aangebracht. Vermoedelijk betreft het hier een Langerwehe kan die uit het begin van de 14e eeuw dateert (afbeelding 29 rechts).⁷⁵

Raeren steengoed

Bij de opgravingen zijn ook verschillende fragmenten van Raeren steengoed aangetroffen. In Raeren, iets ten zuidwesten van Aken, werden in de 15e eeuw nog Langerwehe voorwerpen geïmiteerd, maar vooral in de 16e eeuw begon een kenmerkende eigen stijl van steengoed te ontstaan. Raeren steengoed is te dateren tussen 1475 en 1700 en wordt gekenmerkt door een donkergrijs breukvlak. In het begin van de 16e eeuw heeft het Raeren steengoed een glanzend grijs zoutglazuur met bruine vlekken. Later, in de tweede helft van de 16e eeuw, wordt een bruin zoutglazuur aangebracht. Vanaf 1582 kan ook kobaltblauw als versiering op het steengoed gevonden worden.

73 Vergelijk met: Stoepker1986, 157: afbeelding 165 A.

74 Vergelijk met: Bartels 1999, 564: nummer 139.

75 Vergelijk met: Bartels 1999 deel 2, 574: nummer 170.

Deze versiering werd later een hoofdkenmerk van de Westerwald steengoed productie. Hierdoor is het Raeren steengoed soms moeilijk te onderscheiden van Westerwald steengoed. Ook zijn de producten soms moeilijk te onderscheiden van steengoed uit Keulen, Frechen of Aken. Het steengoed van Raeren bestaat vooral uit schenkgerei, kannen en kruiken. Aan het begin van de 16e eeuw worden Raerenkruiken wel versierd met ingesneden gezichten op de hals en schouderpartij van de kruiken, de zogenaamde puntneusbaardmankruiken. In de tweede helft van de 16e eeuw vindt er verandering plaats in de Raerenproductie. Er worden opvallende versieringen op het steengoed aangebracht, zoals reliëffriezen, medaillons met de wapens van vorsten en figuratieve voorstellingen die vaak ontleend zijn aan tekeningen en gravures van bekende kunstenaars.

Westerwald steengoed

Van Westerwald steengoed zijn 39 scherven aangetroffen bij de opgravingen. Westerwald steengoed dateert vanaf 1575 en wordt gekenmerkt door een grijze basiskleur (ontstaan door het reducerend bakproces). De pottenbakkersindustrie in Westerwald komt pas echt op gang rond 1590 als pottenbakkers uit Raeren naar Westerwald verhuizen. Vandaar ook dat Westerwald en Raeren steengoed vaak moeilijk te onderscheiden is, zeker in de beginperiode. Vanaf het midden van de 17e eeuw wordt de versiering op Westerwald producten anders dan op het Raeren steengoed. Bij het Westerwald steengoed wordt de versiering over het gehele oppervlak aangebracht en niet meer in friezen of panelen zoals bij Raeren. Kenmerkend is de versiering met palmetten of rozetten op een kobaltblauwe achtergrond. Vanaf 1665 wordt ook mangaanpaars als kleur gebruikt naast kobaltblauw en het kleurloze zoutglazuur. Het latere Westerwald steengoed wordt vaak gekenmerkt door ingestempelde motieven en ingesneden bandornamenten, vaak in combinatie met blauwe kleurstof. In Westerwald werden vooral potten, kannen, pispotten, kopjes, schotels en kommen gemaakt.⁷⁶

In werkput 2 is een bodemfragment van een bierpul gevonden, waarschijnlijk van

Westerwald steengoed. De binnenzijde van het fragment is lichtgrijs en slechts een deel ervan is bewerkt met zoutglazuur. De buitenzijde van het fragment is blauwgrijs, bewerkt met zoutglazuur en heeft een kobaltblauwe band. De datering van de bierpul komt neer op de 17e of het begin van de 18e eeuw.

In spoor 009 van werkput 6 is ook een onderdeel van waarschijnlijk een Westerwald kan aangetroffen. Het gaat hierbij om een fragment van een rand met hals en schouder van een forse kruik. De hals is tamelijk hoog en het bovenste gedeelte is glad en loopt iets naar buiten. De kruik heeft een geprofileerde rand op de hals met daaronder draairillen. Deze draairillen zijn zowel onder als boven begrensd door een blauwe baan. Onder de blauwe baan bevindt zich een profielrand en een gladde schouder met verticale lijntjes in het oppervlak. De kruik is verder niet gedecoreerd. De buitenzijde van de kruik is lichtgrijs van kleur met een bruine zweem zoutglazuur, de binnenzijde is leverkleurig. De kruik dateert waarschijnlijk uit het begin van de 18e eeuw (afbeelding 30).

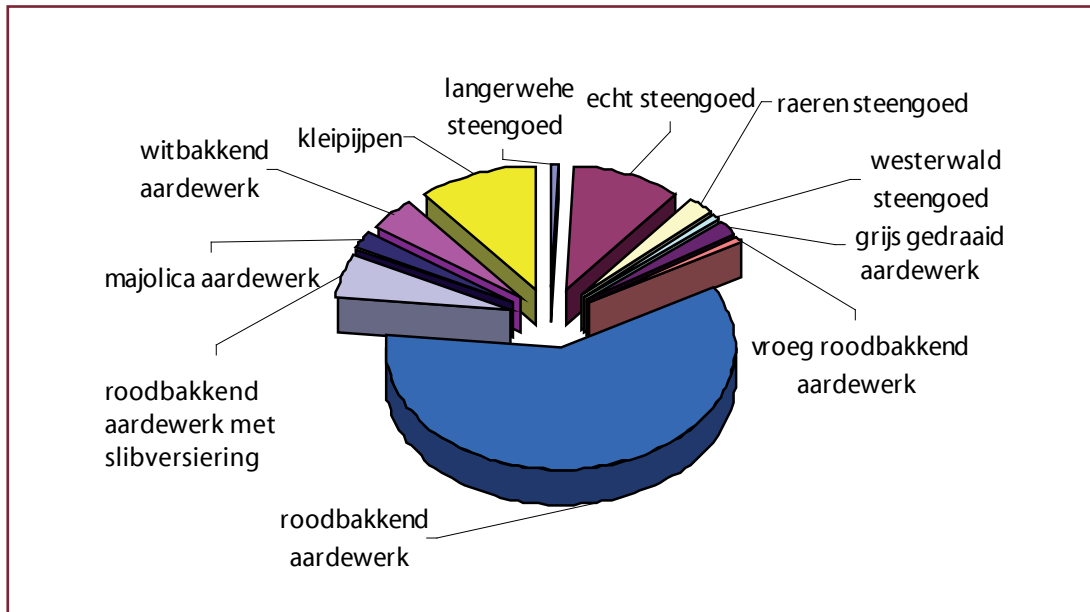
Samenvatting

Uit verschillende contexten zijn in 2003 in totaal 254 (54%) aardewerkscherven en 60 (13%) steengoed scherven verzameld. Daarbij zijn naast de oppervlaktevondsten en aanlegvondsten, die als 'nul-vondsten' zijn verzameld, twee contexten belangrijk: de ophogingslaag met baksteenspikkels en houtskoolspikkels boven de lemen vloer⁷⁷ en de humeuze ophogingslaag onder de lemen vloer.⁷⁸ Daarbij is het opvallend dat in beide contexten de meeste scherven dicht aan de Vrijstraat zijde werden aangetroffen. De ophogingslaag *boven* de lemen vloer bevatte vooral roodbakkerend aardewerk, maar ook een fors aandeel van echt steengoed en roodbakkerend aardewerk met slibversiering. Verder werden majolica, witbakkerend aardewerk, vroeg roodbakkerend aardewerk, grijs gedraaid aardewerk, Langerwehe steengoed en Westerwald steengoed gevonden. Het aardewerk en steengoed dateert vooral uit de periode tussen circa 1350 en 1700, met de nadruk op de 16e en 17e eeuw (afbeelding 31). De aardewerkscherven zijn afkomstig van scho-

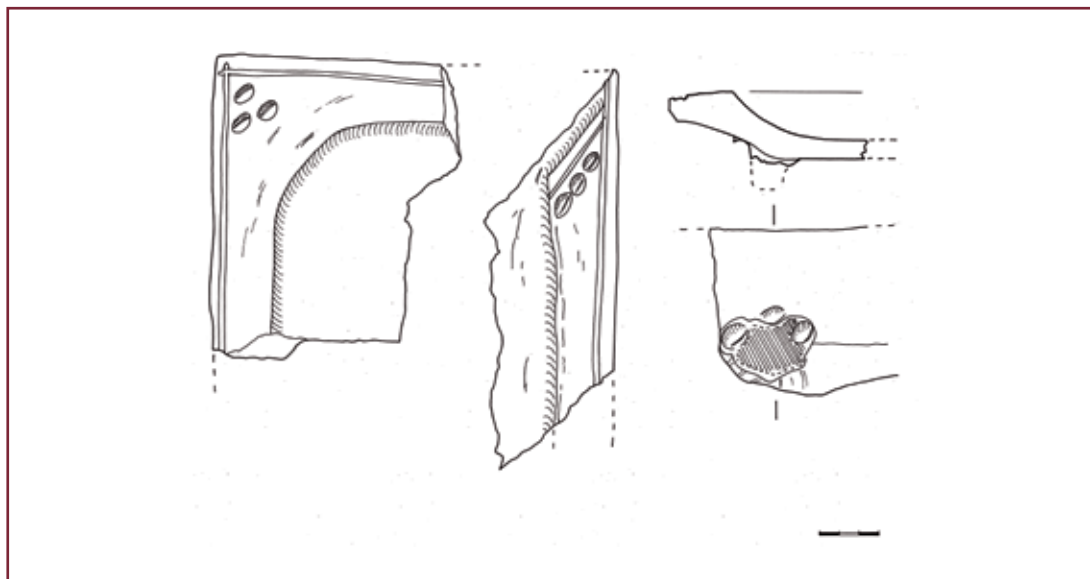
⁷⁶ Bartels 1999, 76-82.

⁷⁷ Spoornummer 1.001 en 1.037.

⁷⁸ Spoornummer 1.007 en 1.043.

Afbeelding 31. Verdeling van de vondsten uit de ophogingslaag boven de lemen vloer, datering 16e en 17e eeuw.

Afbeelding 32. Vetvanger uit de laag boven de lemen vloer. Datering 16e eeuw. Tekening: Ben van den Broek.

tels, een vetvanger (afbeelding 32), kommen, kookpotten en schalen. Fraaie scherven van polychroom en blauwwitte majolica zijn van borden afkomstig. Het steengoed is van kannen. Verder werden uit de ophogingslaag boven de lemen vloer vier steengoed 'kloten' en een steengoed knikker verzameld.

In de ophogingslaag onder de lemen vloer werden vooral scherven van het handgevoerde Elmpter aardewerk aangetroffen. Daarnaast werden zes scherven zuid Limburg's aardewerk gevonden dat uit de 12e of het begin van de 13e eeuw dateert. Verder werden scherven van proto-steengoed, Siegburg steengoed, Langerwehe steengoed, Raeren steengoed en vroeg roodbakkerd aardewerk verzameld. Het aardewerk en steengoed dateert vooral uit de periode tussen circa 1200 en 1400, met een nadruk op de eerste helft van de 14e eeuw (afbeelding 33). De vormen zijn een Siegburg drinkschaaltje, steengoed kannen en de Elmpter producten zijn een voorraadpot, kommen, een waterkan en een kookpot. Het aardewerk uit de overige contexten is zeer fragmentarisch en heeft alleen daterende waarde. Vermeldenswaardig is nog een scherf van proto steengoed, die in de lemen vloerlaag werd aangetroffen⁷⁹ en een scherf Elmpter aardewerk van een kom of vuurklok, met een diameter van circa 31 cm, die op de lemen vloer werd gevonden.⁸⁰ Het betreft een uitzonderlijke scherf aangezien de vorm van de kom niet geheel overeen komt met de ons bekende komvormen in Elmpter aardewerk.

Bij de opgraving in 2005 zijn in totaal 1532 aardewerkscherven (28 %) en 630 steengoedscherven (12 %) verzameld. De meeste scherven zijn afkomstig van roodbakkerd aardewerk, grijs gedraaid aardewerk, Elmpter aardewerk en witbakkend aardewerk. Daarnaast zijn ook scherven van roodbakkerd aardewerk met slibglazuur, Zuid-Limburgs aardewerk, industrieel wit aardewerk, majolica, faience en porselein aangetroffen. Slechts één scherf is geïdentificeerd als aardewerk uit Brunssum-Schinveld (dat ook gecategoriseerd kan worden als Zuid-Limburgs aardewerk maar dat over het algemeen minder geel van kleur is en meer overeenkomsten vertoont met proto-steengoed) en ook één scherf als industrieel zwart

aardewerk.

Het overgrote deel van het in 2005 gevonden steengoed behoort tot het echte steengoed. Daarnaast werden ook scherven van Westerwald, Siegburg, laat steengoed, proto-steengoed en bijna-steengoed verzameld.

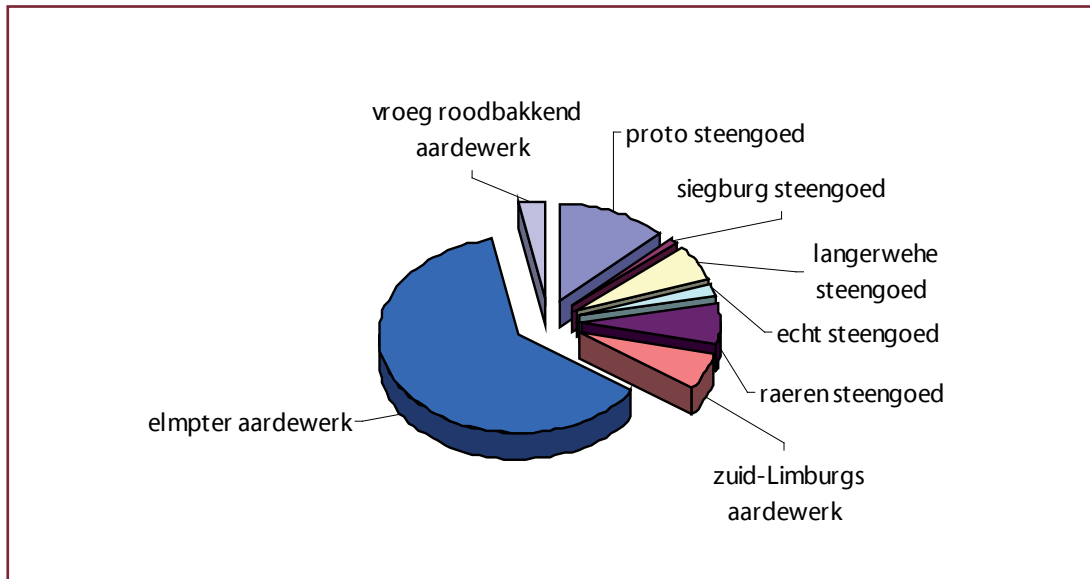
In 2006 bestond 20 % van het vondstmateriaal uit aardewerk (95 scherven) en 8 % (28 scherven) uit steengoed. Zoals bij het in 2005 aangetroffen aardewerk is ook het aardewerk dat in 2006 werd gevonden grotendeels roodbakkerd aardewerk. Daarnaast zijn ook scherven van grijs gedraaid aardewerk, Elmpter aardewerk, witbakkend aardewerk en Paffrath aangetroffen. Van majolica, faience en porselein is slechts één scherf gevonden. Het steengoed dat bij de opgraving van 2006 is gevonden is voornamelijk echt steengoed. Behalve echt steengoed werden ook enkele scherven bijna-steengoed, Siegburg en Westerwald steengoed aangetroffen.

7.2 Overig

Onder de categorie overig keramiek vallen de tabakspijpen van pijpaaarde het meeste op. De voorwerpen van pijpaaarde zijn onderzocht en beschreven door Elly Bogers (Archeologische Vereniging Kempen- en Peelland, Eindhoven). In de bovengrond en bij het aanleggen van het vlak in werkput 1 werden verschillende fragmenten van pijpaaarden tabakspijpjes gevonden. Als nulvondsten werden vijf pijpenkopjes ('ketels') en 10 steelfragmenten verzameld (afbeelding 34). De pijpenkopjes dateren uit de periode tussen circa 1630 en 1650. De jongste pijpenkop, uit omstreeks 1650, is een zandgele dubbelconische pijp. Ingekraste lijnen op de hiel zijn mogelijk aangebracht als hielmerk of ontstaan bij het afwerken van de pijp. Het vroegste pijpenkopje, gemaakt tussen 1630 en 1640, is van goede kwaliteit en voorzien van een hielmerk S I (S). De ketel is in de lengte doormidden gebroken. Een derde ketel heeft als hielmerk een gekroonde Tudorroos en een radering aan de bovenrand van de ketel. De ketel is goed afgewerkt en geglaasd. Een vierde ketel heeft een gekroonde Tudorroos als hielmerk en een radering langs de bovenrand. Op het

⁷⁹ Spoornummer 1.045.

⁸⁰ Spoornummer 1.046.

Afbeelding 33. Verdeling van de vondsten uit de ophogingslaag onder de lemen vloer, datering 12e-15e eeuw.

Afbeelding 34. Kleipijpjes uit de ophogingslaag boven de lemen vloer. Datering circa 1630-1650 . Tekening: Elly Bogers.

steelfragment aan deze ketel is in een ruitvorm een 'fleur de lis' gestempeld. Een ander type pijpenkop van omstreeks 1640 heeft een eenvoudige Tudorroos, bestaande uit 6 punten, op de zijkant van de ketel. Een los pijpensteeltje heeft verschillende ruitvormige stempels met 'fleur de lis' afbeeldingen. Uit de ophogingslaag, direct onder het maai-veld (vergelijkbaar met de nulvondsten), komen een pijpenkop en 11 losse steeltjes. De pijpenkop dateert uit omstreeks 1625. Een steelfragment heeft een hielmerk van een Tudorroos. De gevonden pijpenstelen zijn 5 tot 10 mm in diameter.

Bij de aanleg van het vlak in werkput 3 is in het westdeel tussen de tweede en derde poer een voorwerp van pijpaaarde aangetroffen. Mogelijk betreft het een patacon. Het voorwerp bestaat uit een halve cilinder met schuin afgesneden zijkanten, waarvan de onderzijde is afgebroken. Het heeft een roze/crèmeachtige kleur. Op de voorzijde zijn horizontale banden afgebeeld met daaronder de aanzet van waarschijnlijk een medaillon met onder andere een parelrand. De patacon is 26 x 14 x 7 mm.⁸¹ Tussen de 16e en 18e eeuw werden patacons veelal in Brabant en Vlaanderen gebruikt als brood- of koekversiering. Ze werden onder andere in Aalst in België geproduceerd. Verder zijn ook hier verschillende fragmenten van kleipijpen aangetroffen. Drie complete ketels van het trechtervormig model zijn gevonden, waarvan er twee een radstempel onder de rand hebben en het andere exemplaar aan beide zijkanten een 'S' in spiegelbeeld vertoont. Alle drie de ketels zijn dateerbaar aan het eind van de 17e of begin van de 18e eeuw. Behalve de drie complete ketels zijn ook twee fragmenten van trechtervormige ketels aangetroffen, beiden ook weer dateerbaar aan het eind van de 17e of het begin van de 18e eeuw. Ook is een fragment van een dubbelconische ketel gevonden die aan de hand van het dubbelzijmerk (roos) en de versiering van bolletjes en streepjes in de 17e eeuw gedateerd kan worden. Een ander fragment van een ketelaanzet is gedateerd in de 17e/18e eeuw aan de hand van het dubbelzijmerk in de vorm van een bolletje. Mogelijk was deze kleipijp oorspronkelijk afkomstig uit Gouda. Ook is een steelfragment aangetrof-

fen met een vrij grove, dubbelzijdige decoratie. Het betreft een zogenaamde 'Jonaspijp' omdat de decoratie het thema 'Jonas en de walvis' vertoont. Het steelfragment is versierd met bolletjes, maanvormpjes en een oog. Opvallend is dat beide zijden van de steel niet op elkaar aan lijken te sluiten. Waarschijnlijk gaat het hier om een vroege vorm en kan de steel gedateerd worden aan het begin van de 17e eeuw. Verder is nog een steelfragment met hielaanzet gevonden, waar echter geen hielmerk op zat maar wel een decoratie aan beide zijden van de steel. De steel is versierd met bloemmotieven. Aan de linkerkant is te lezen: "PWVOKVG(B)(...). Aan de rechterkant: "(...)MSKVGB. De tekst heeft betrekking op 'de koninklijke waardigheid van onze stadhouder, die deze door zijn huwelijk verkreeg', maar waar de letters precies voor staan is niet duidelijk.⁸² Mogelijk is ook dit exemplaar uit Gouda afkomstig. Het is te dateren aan het eind van de 17e eeuw.

7.3 Metaal

Naast diverse smeedijzeren spijkers zijn verschillende metaalvondsten het vermelden waard. In werkput 1 werd in de humeuze ophogingslaag onder de lemen vloer, weliswaar op de uitgegraven grond, een goed geconserveerde messing boeksluiting gevonden met eenvoudige krasversiering (afbeelding 35). Het boekbeslag dateert hoogstwaarschijnlijk uit de 15e eeuw. In de stort werd verder een fraaie koperen oord met het jaartal 1710 aangetroffen (afbeelding 36). Op de voorzijde van de munt is een gekroond vuurijzer afgebeeld omgeven door drie wapenschildjes met hierin de wapens van Oostenrijk, Bourgondië en Brabant. Rondom de afbeelding is een randschrift te lezen: 'PHIL. V. D.G. HISPAN. ET. INDIARVM. REX'. Dit komt neer op 'Philippus V Dei gratia Hispaniarum et Indiarum rex', wat betekent: 'Philips, bij Gods gratie koning van Spanje en de Indiën'. Op de keerzijde van de munt is een gekroond Spaans wapenschild afgebeeld welke in meerdere vakken is verdeeld. Aan weerszijden van het wapenschild staan de cijfers van het jaartal waarin de munt gedrukt is, 1710. Het randschrift op deze zijde bestaat uit de volgende

81 Voor een vergelijkbare patacon zie Geyskens 2002, 60: nummer 1.

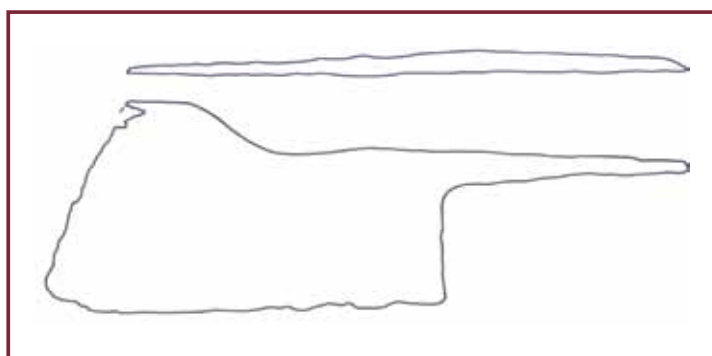
82 Voor een identiek exemplaar zie Duco 1987, 97: nummer 504.

Afbeelding 35. Messing boeksluiting met eenvoudige krasversiering. Foto: Laurens Mulkens.

Afbeelding 36. Koperen oord uit 1710. Foto: Laurens Mulkens.

Afbeelding 37. Kapmes, waarschijnlijk uit omstreeks 1880. Tekening: Ben van den Broek. Schaal 1:4.

tekst: 'DVX. BVRGVN. ET. BRABANT'. Dit komt neer op de tekst 'Dux Burgundie et Brabant', en betekent 'Hertog van Bourgondië en Brabant'.

Tijdens de opgraving in 2005 werd een kort bijltje aangetroffen.⁸³ Mogelijk gaat het om een kapmes. Het bijltje is van ijzer en de bovenzijde van het blad is omhoog gewelfd. De precieze datering van het bijltje is onbekend; dergelijke messen zijn lange tijd in gebruik geweest (tot in de 20e eeuw). De dicht bij het mes gevonden koperen munt met het opschrift 'Koninkrijk der Nederlanden 1880 1 cent' maakt een datering in de 19e eeuw aannemelijk (afbeelding 37).

Bij de aanleg van werkput 2 is ook een complete munt aangetroffen, met daarop de tekst '1 cent Koninkrijk der Nederlanden 1925'. Met de metaaldetector is een loden voorwerp aangetroffen, mogelijk een vreemd vervormde kogel of gewicht. De zijkant van het voorwerp is afgeplat en de onderzijde iets hol. Vanaf de onderzijde en doorlopend op beide zijvlakken bevindt zich een kras. De datering van het voorwerp is onbekend. Een ander loden voorwerp werd aangetroffen in spoor 2.030, waarin zich een brandlaag bevond. Mogelijk gaat het hierbij om een deel van een (laken)loodje. Ook van dit voorwerp is de datering onduidelijk.

In spoor 2.043 werd een koperen munt (een duit) van de stad Groningen aangetroffen. Dit blijkt uit het opschrift op de munt: 'CIV Groninga'. Op de munt is het stadswapen met kroon, gehouden door twee klimmende leeuwen, afgebeeld. Op deze munt staat het jaartal 1690.

In spoor 050 van werkput 2 is de begraving van een paard aangetroffen uit de 15e-16e eeuw. Hierbij is een complete en gave (musket) kogel aangetroffen. De kogel heeft een diameter van 16 mm en geen gietnaad. Het is mogelijk dat het paard met deze kogel gedood is. In de kern van de betonnen putring die in werkput 2 is aangetroffen⁸⁴ is een complete (soep) lepel van roestvrij staal gevonden. Aan de bovenzijde van de steel die in een punt uitloopt is een groefversiering zichtbaar. De lepel heeft een lengte van 179 mm en een

breedte van 40 mm. Uit het opschrift in de steel van de lepel ('Lipra door en door') valt af te leiden dat de lepel Nederlands is. De lepel dateert uit de 20e eeuw.

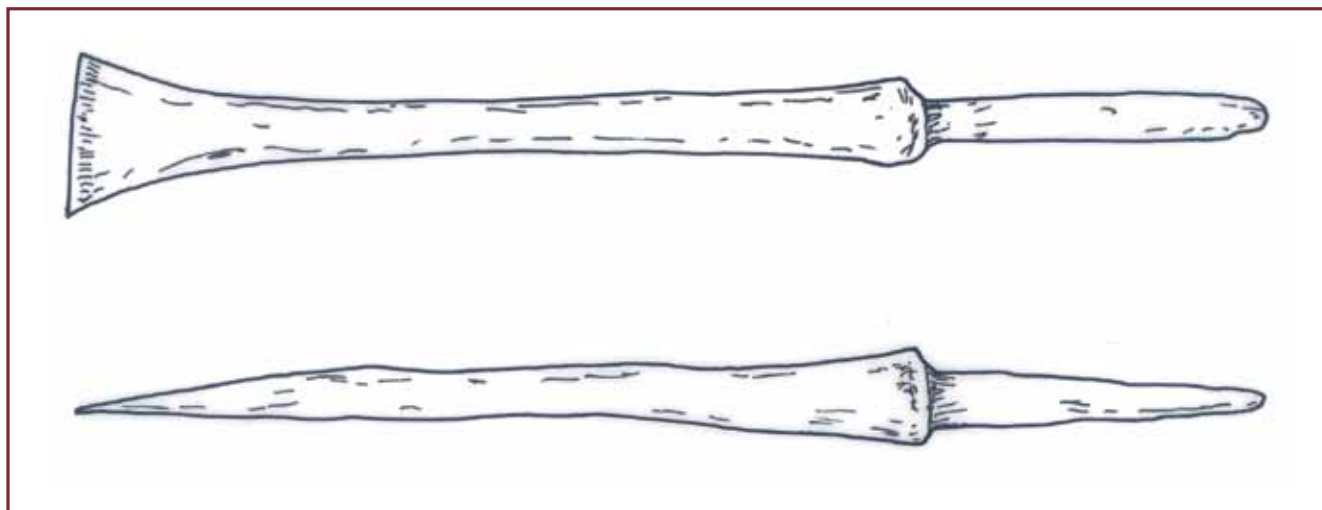
Nadat de metaaldetector over vlak 1 van werkput 3 gegaan was, zijn verschillende vondsten gedaan. Er zijn twee kogels gevonden, één met een diameter van 14 mm en een gewicht van 18 gram en één afgeplatte kogel met een gewicht van 13 gram. Ook is een fragment van een (laken) lood aangetroffen. Het fragment heeft een afmeting van 29 x 10 mm en een dikte van 2-4 mm. Het weegt 10 gram. Aan één zijde zijn letters zichtbaar: "(...)A(...)" en "(...)SWA(...)". Vermoedelijk dateert het uit de 17e eeuw. Een ander fragment van een (laken) lood dat gevonden is was in elkaar gevouwen en heeft in uitgeklapte toestand een afmeting van 63 x 21 mm. De binnenzijde is rond, waarin mogelijk het getal '66' te zien is. Dit is echter te onduidelijk om hier zeker van te zijn. Ook op de buitenzijde van het stukje zijn cijfers en letters zichtbaar: "(...)N)D(...)" "(...)SS(...)" "(...)RO(...)" "(...)168(...)". Ook dit fragment blijkt uit de 17e eeuw te dateren. Naast de loodfragmenten en de kogels werd ook een complete duimring aangetroffen. De ring is van koper en heeft een diameter van 15-19 mm. De onderzijde heeft een verdikte rand en de bovenrand is juist verdund. Over de gehele ring zijn regelmatig geplaatste deukjes te zien. Een lasnaad is niet zichtbaar. De ring is gedeeltelijk sterk aangetast. Waarschijnlijk ligt de datering van de ring in de 18e eeuw.

Bij de aanleg van vlak 2 in werkput 3 is een gesp van messing gevonden. De gesp heeft geen angel en is van het model dubbele ovaal. De hoekige zijkanten zijn afgevlind. De gesp is 22 x 14,5 mm.

In laag 13 van het noordprofiel is een lang ijzeren voorwerp aangetroffen met een lengte van 140 mm. Het snijvlak aan de voorkant van het voorwerp loopt schuin af. Op het andere uiteinde heeft een (houten) handvat gezeten. Waarschijnlijk is het voorwerp bedoeld geweest als gereedschap voor fijne houtbewerking of leerbewerking. Het metaal is uitzonderlijk goed bewaard gebleven (afbeelding 38).

83 Spoornummer 2.027: aanleg werkput, insteek uitbraaksleuf muur/kelder, aanleg vlak 2, insteek kelder.

84 Spoornummer 2.054.

Afbeelding 38. IJzeren beitel, mogelijk gebruikt voor hout- of leerbewerking. Tekening: Ben van den Broek. Schaal 1:1.

Afbeelding 39. Glazen voorwerpen aangetroffen bij de opgravingen. Tekeningen: Ben van den Broek en Cindy Vijsma. Schaal 1:4.

Bij het schoonmaken van een muur in werkput 3 zijn ook verschillende metalen voorwerpen tevoorschijn gekomen.⁸⁵ Zo is een fragment van een ijzeren band aangetroffen. Vermoedelijk is deze band afkomstig van een tonnetje. Ook is een ijzeren ring gevonden met een dikte van 3 mm. De diameter van de buitenzijde is 43 mm en die van de binnenzijde 20 mm. De ring is geoxideerd geraakt. De functie van dit voorwerp is onduidelijk. Waarschijnlijk dateren de ring en het bandfragment beiden uit de 19e eeuw. Ook is het restant van een kledingknoop aangetroffen. Het voorwerp is van koper en ijzer gemaakt. Vijf fragmenten zijn er gevonden van vier koperen speldjes, waarvan één nog compleet met knopje. Ook zijn er vier munten aangetroffen, helaas alle vier zwaar gecorrodeerd. Eén van de muntjes is geheel onleesbaar. Van de overigen zijn er twee waarschijnlijk afkomstig uit België. Het zijn beiden muntjes van twee centime en ze dateren uit de 19e eeuw (1836 of 1886). Het laatste muntje dateert waarschijnlijk ook uit de 19e eeuw en was er mogelijk eentje van Willem I of Willem III. In spoor 018 van werkput 3 is een scharnierschaar van ijzer aangetroffen. Eén van de handvaten van de schaar is gedeeltelijk resterend en lijkt geschikt voor vier vingers. De schaar heeft brede, naar de top iets toelopende bladen. Het scharnier van de schaar is zeer sterk geoxideerd. Mogelijk gaat het hier om een behangschaar. Een datering vanaf de laat 17e eeuw tot in de 20e eeuw is mogelijk. In spoor 025 van werkput 3 is een compleet gehang van een deur (of mogelijk een luik?) aangetroffen. De scharnierzijde van het gehang is omgeslagen. Het voorwerp heeft een lengte van 472 mm. Tussen de 75 en 130 mm is een verbreding zichtbaar van 69 mm. In de verbreding bevinden zich twee spijkergaten. In één van de gaten is nog een deel van de spijker aanwezig. Het gaat hierbij om een vierkant gesmede spijker met nog een deel van het hout zichtbaar in de roest. Aan het eind van het gehang bevindt zich een hartvormige verbreding met een spijkergat. In het tussenliggende deel zitten ook twee spijkergaten, waarvan er weer eentje is waar de spijker nog in zit. De datering van het deurgehang is onbekend. Met de metaaldetector is in spoor 027 van

werkput 3 een koperen of messing muntgewichtje aangetroffen. Het gewichtje is 15 x 15 x 2,5 mm en weegt ongeveer 4,4 gram. Het gewichtje is sterk afgesleten. Op één zijde van het gewichtje is een schuin geplaatst kruis zichtbaar met een in drieën vertakt uiteinde. De tekening is geplaatst in een cirkel met parelrand. Mogelijk is het jaartal '160 (...)' op het gewichtje te zien. De andere zijde van het gewichtje is onleesbaar. Op één zijvlak zijn vijfsporen zichtbaar.⁸⁶ Uit spoor 028 komt een koperen oord uit 1602. Op de voorzijde is een gekroond Spaans wapenschild afgebeeld dat in meerdere vlakken is verdeeld. Het randschrift is niet goed leesbaar meer maar zal waarschijnlijk bestaan hebben uit de tekst 'ALBERTVS. ET. ELISABET. D. GR.' of een variant hiervan. Voluit komt deze tekst neer op 'Albertus et Elisabet Dei gratia', wat betekent: 'Albertus en Elisabet, bij Gods gratie'. Op de keerzijde van de munt is het wapen van Den Bosch te zien (bestaande uit een schild met daarin een boom) met daarboven het jaartal waarin de munt geslagen is. Waarschijnlijk is dit 1602, maar dit is niet heel duidelijk meer leesbaar. Ook de randtekst op de keerzijde van de munt is onduidelijk, maar zal waarschijnlijk bestaan hebben uit de tekst 'ARCHIDVCES. AVST. DVCES. BVR. ET. B.' of een variant hierop. Voluit komt deze tekst neer op 'Archiduces Austria duces Burgundie et Brabant'. Dit betekent: 'Aartshertogen van Oostenrijk, hertogen van Bourgondië en Brabant'. In spoor 032 van werkput 3 zijn verschillende metalen voorwerpen gevonden. Het lepelbakje van een theelepels en de steel van een vork of lepel zijn aangetroffen, maar in beide gevallen is onzeker om welk type metaal het gaat. Mogelijk gaat het om ijzer (hoewel beide voorwerpen dan wel op een vreemde manier geoxideerd zijn geraakt vergeleken met andere ijzeren voorwerpen die in de grond terecht zijn gekomen) of roestvrij staal. Een niet vaak in Eindhoven voorkomende vondst is een geëmailleerde ijzeren mok met een hoogte van 64 mm en een diameter van 67 mm. Er zit een rond oor aan de mok. De zijdes van de mok bestaan uit wit emaille terwijl het emaille op de rand en op het oor blauw is. De mok dateert uit de 20e eeuw. Ook is in spoor 032 een koperen penning aangetrof-

85 Spoornummer 3.001.

86 Baart en Krook 1977, 411: nummer777. Dit exemplaar vertoont dezelfde diagonale kruisvorm; Lenting 1993, 483: afbeelding 40.

fen. De penning heeft een diameter van 28,5 mm en op het opschrift is "532" te lezen. Er zit een klein gaatje in de penning. Naast wat schroeven en een koperen pijp zijn ook twee fragmenten van een klein koperen slotje aangetroffen. Het slotje bestaat alleen nog uit een kast en een dekplaatje, de ijzeren onderdelen (waaronder mogelijk ook de beugel) zijn weg geroest. Verder is nog een merkloodje uit de 20e eeuw aangetroffen. Het loodje is rond en aan de ene zijde staat te lezen "Rozendaal N.B." en op de keerzijde "Broeck-Smulders". In spoor 050 van werkput 3 is ook een loden gewichtje aangetroffen. Het is een rond gewicht met een diameter van 31-20 mm en een hoogte van 20 mm. Het gewicht is 109,6 gram. In het midden van het gewichtje zit een rond gat dat aan de onderzijde is uitgesleten. Er zijn concentrische ribbels zichtbaar rondom het gat aan de onderzijde van het gewicht. Mogelijk is het gewichtje ooit gebruikt geweest als verzwaaring of iets dergelijks. De datering van het voorwerp is niet nader aan te geven.

7.4 Glas

Bij de aanleg van werkput 2 in 2005 werden vier complete speelknikers aangetroffen. Twee daarvan bestaan uit groen glas met witte oppervlakte banen en de twee anderen zijn wit met orangerode banen. Verder werden ook twee glazen kraaltjes, een lichtblauw en een donkerblauw exemplaar, gevonden. Bij de aanleg van het westdeel van vlak 2 werd nog een kobaltblauw kraaltje gevonden. Alle drie de kraaltjes dateren uit de 20e eeuw.

In spoor 001 van werkput 3 zijn ook verschillende glazen voorwerpen aangetroffen. In de eerste plaats zijn er verschillende fragmenten van vensterglas gevonden, enkele blauwgroene en groenbruine fragmenten die waarschijnlijk uit de 17e en 18e eeuw dateren en daarnaast nog diverse kleurloze fragmenten (soms met een groenblauwe zweem) die waarschijnlijk uit de 19e (of eventueel 20e) eeuw dateren. Ook zijn vijf fragmenten van een cilindervormige fles van groen glas gevonden. Waarschijnlijk gaat het om een wijnfles uit de 19e eeuw. Behalve de fragmenten van de wijnfles zijn

ook een rand en halsfragment van een medicijnflesje aangetroffen. Het is een flesje van dun (circa 1 mm), kleurloos/blauwgroenig glas met een omgeslagen rand waarop sporen van bewerking zichtbaar zijn. Het flesje is te dateren in de 19e eeuw. Er zijn zeven fragmenten van een compleet reconstrueerbare bierpul aangetroffen. De pul is vormgeblazen van kleurloos glas, heeft 8 ribben, geen zichtbare naad en een aangezet oor. Aan de onderzijde van de bierpul bevinden zich slijtagesporen. De pul dateert uit de tweede helft van de 19e eeuw (afbeelding 39 meest links).⁸⁷ Ook is de onderkant van een drinkglas aangetroffen, mogelijk een bierglas. Het is een kleurloos glas met een blauwgroene zweem en het heeft verticale ribben tegen en onder de bodem. Tot slot zijn in spoor 001 nog diverse fragmenten van een komvormige glazen kap of schaal aangetroffen. De glasfragmenten zijn kleurloos. Waarschijnlijk is het geëts glas dat uit de 19e eeuw dateert. Mogelijk hebben de fragmenten ooit tot een lampenkap behoord. Onder spoor 030 in werkput 3, tijdens het schoonmaken van een muur, is een compleet reconstrueerbaar kelkglas aangetroffen. Het glas heeft een voet en één knoop in de steel, die iets verdikt is bij de voetaanzet. Ook de voet is iets opgedikt en heeft een pontilmerk. De kelk van het glas is eivormig. Het glas heeft een opvallend dikke overgang van de steel naar het holle gedeelte van de kelk. De rand van het glas is iets verdikt. Bij de overgang van de steel naar de kelk vertoont het glas opvallende krimp-scheurtjes. Het glas is mat en vertoont witte schilfering. Het is te dateren in de 18e of 19e eeuw (afbeelding 39 tweede van links).

In spoor 032 van vlak 2, werkput 3, zijn ook verschillende glazen voorwerpen aangetroffen. De meeste hiervan kunnen gedateerd worden in de 19e eeuw, in sommige gevallen is ook een datering in de 20e eeuw nog mogelijk. Er zijn verschillende fragmenten van kelkglazen aangetroffen, waaronder ook een complete gave kelk van kleurloos glas. Dit glas kan gedateerd worden tussen 1850 en 1900.⁸⁸ Ook is een vrijwel compleet (bier) glas aangetroffen. Het glas bestaat uit een iets opbollende voet, een iets verdikte, korte steel en een hoge kelk met 3x8 ovale deuken. De kelk van

⁸⁷ Bartels 1999 deel 2,954: nummer 55 vertoont grote gelijkenis met de gevonden bierpul. Ze zijn echter niet compleet identiek.

⁸⁸ Vergelijk met: Bartels 1999 deel 2, 1010: nummer 245.

het glas loopt iets uit en heeft een verdikte rand. Er zijn geen naden zichtbaar van een contactvorm en geen pontilmerk. Wel zijn er wat krimpnaadjes in de bodem van het glas te zien. Het is gemaakt van kleurloos glas en is 171 mm hoog, waarvan de kelk 144 mm hoog is. De kelkopening heeft een diameter van 74 mm en de voet van het glas is 73 mm in diameter. Het glas dateert waarschijnlijk uit de 19e eeuw (afbeelding 39 tweede van rechts). Twee fragmenten glas zijn van olielampglazen, ze dateren tussen 1880 en 1905.⁸⁹ Ook zijn twee glazen bodems aangetroffen waarop (delen van) een opschrift te zien is. In beide gevallen gaat het om het opschrift "Industrie Holland". Beide bodems zijn te dateren tussen 1883 en 1903. Eén van deze bodems vormde onderdeel van een zogenaamde zuigfles, waarvan naast de bodem ook de wand en een deel van de hals bewaard zijn gebleven. Op de voorzijde van het flesje is een koe afgebeeld met daaronder het opschrift "T 83". Aan de achterzijde is een gedeelte van het opschrift "Industrie Holland" te lezen en is het restant van een cirkel te zien (afbeelding 39 meest rechts).⁹⁰ Verder zijn verschillende fragmenten van bruin, kleurloos en blauwgroen glas aangetroffen. De meeste van deze fragmenten zullen onderdelen geweest zijn van flesjes of drinkglazen.

7.5 Hout

Er zijn tijdens de opgravingen maar enkele vondsten van hout aangetroffen.

In werkput 1 is een houten constructie aangetroffen die als fundering van de waterput heeft gediend (afbeelding 40).⁹¹ Ook is een houten tonnetje, waarschijnlijk uit de 19e eeuw, aangetroffen.⁹²

Onderin een kuil in werkput 3 werden verschillende houtresten aangetroffen.⁹³ Het gaat om een donkerbruine takkenlaag. Mogelijk hebben de takken onderdeel uitgemaakt van een beschoeiing van de kuil.⁹⁴ Spoor 092 vormt de kern van spoor 091 en

dateert waarschijnlijk uit (het begin van) de 14e eeuw. Onderin spoor 092 zijn ook verschillende fragmenten van hout aangetroffen. Waarschijnlijk gaat het grotendeels om hergebruikt hout dat gebruikt werd voor beschoeiing en ter versteviging van de kuil. Verschillende fragmenten lijken afkomstig te zijn van één plank die mogelijk oorspronkelijk gebruikt is geweest als duig van een ton. Op sommige plaatsen zijn ingekraste lijnen zichtbaar. Verder zijn in de put houtfragmenten van een dikke balk aangetroffen. Het gaat hierbij om vijf kleine fragmenten en drie grotere fragmenten. Twee van de fragmenten passen aan elkaar. Ook is een fragment van een andere balk aangetroffen. Verder is er een gekliefde tak aangetroffen. Tot slot is in spoor 092 een behoorlijk zwaar (5669 gram) hakblok gevonden. Aan één zijde van het blok zijn haksporen zichtbaar (afbeelding 41).

In spoor 094 van werkput 3 zijn diverse fragmenten van gedroogde hoepels van een tonput van wilgenhout aangetroffen. In het gedeelte van spoor 094 dat spoor 095 en 078 oversnijdt zijn verschillende onderdelen van waarschijnlijk een bierton aangetroffen. Het gaat hierbij om elf duigen en vier fragmenten van de onderkant van de ton (afbeelding 42). Ook zijn diverse fragmenten van de hoepel gevonden. Alle houtfragmenten zijn met zekerheid afkomstig van dezelfde ton. De ton heeft een doorsnede van 51 cm (onderzijde) tot 59,5 cm (70 cm boven de onderkant). De ton moet minimaal 75 cm hoog geweest zijn. De ton was gemaakt van eikenhout. Op de duigen en andere houtfragmenten zijn geen merktekens zichtbaar. Ook zijn er geen vulgaten en/of ontluchtingsgaten in het hout aangetroffen. Wel heeft in ieder geval één van de duigen een slobgat met daarin een spie.

In het gedeelte van spoor 095 dat oversneden wordt door spoor 094 en 077 is wederom een tonput aangetroffen. In totaal zijn 24 duigen en hoepelfragmenten behorende tot dezelfde wijnton gevonden. Naar schatting is ongeveer 70 tot 80 procent van de duigen meegenomen naar het Bureau Archeologie van de gemeente

89 Bartels 1999 deel 2, 1017: nummer 275.

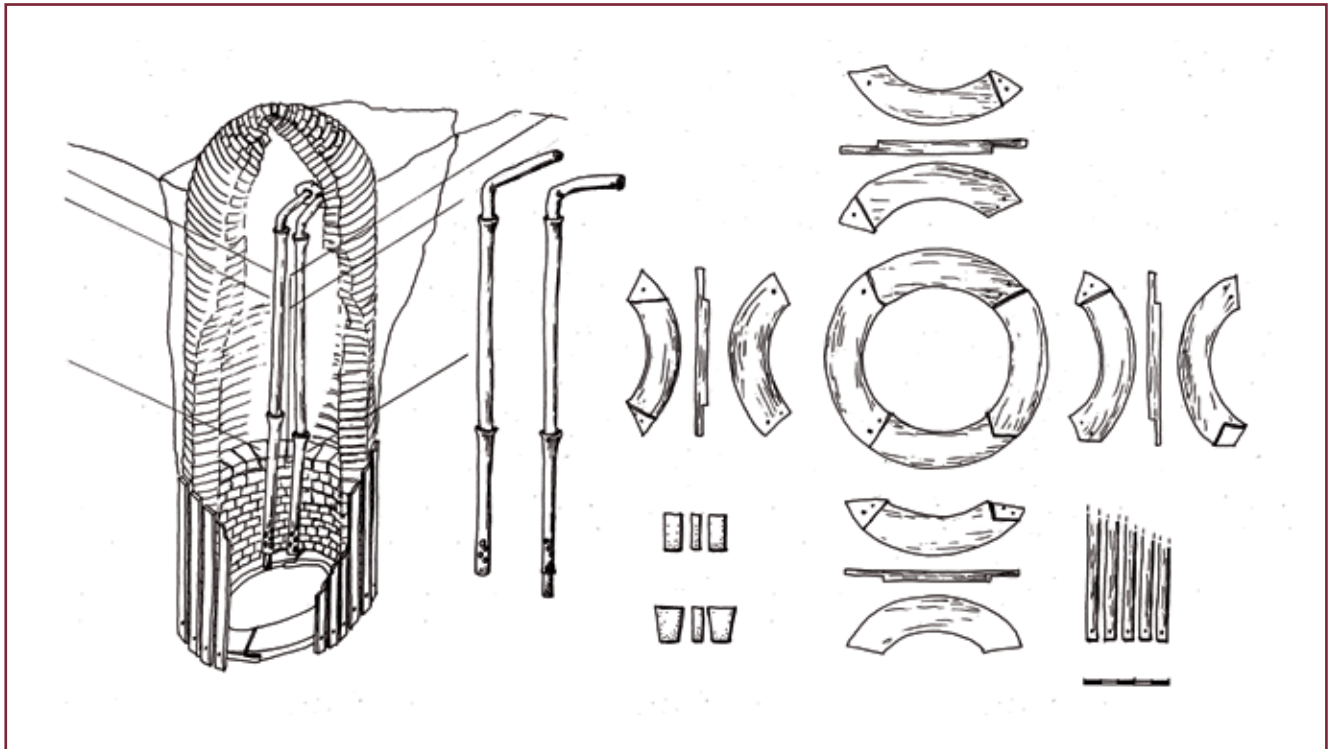
90 Vergelijk met: Bartels 1999 deel 2, 990: nrs. 171 en 172.

91 Spoornummer 1.027.

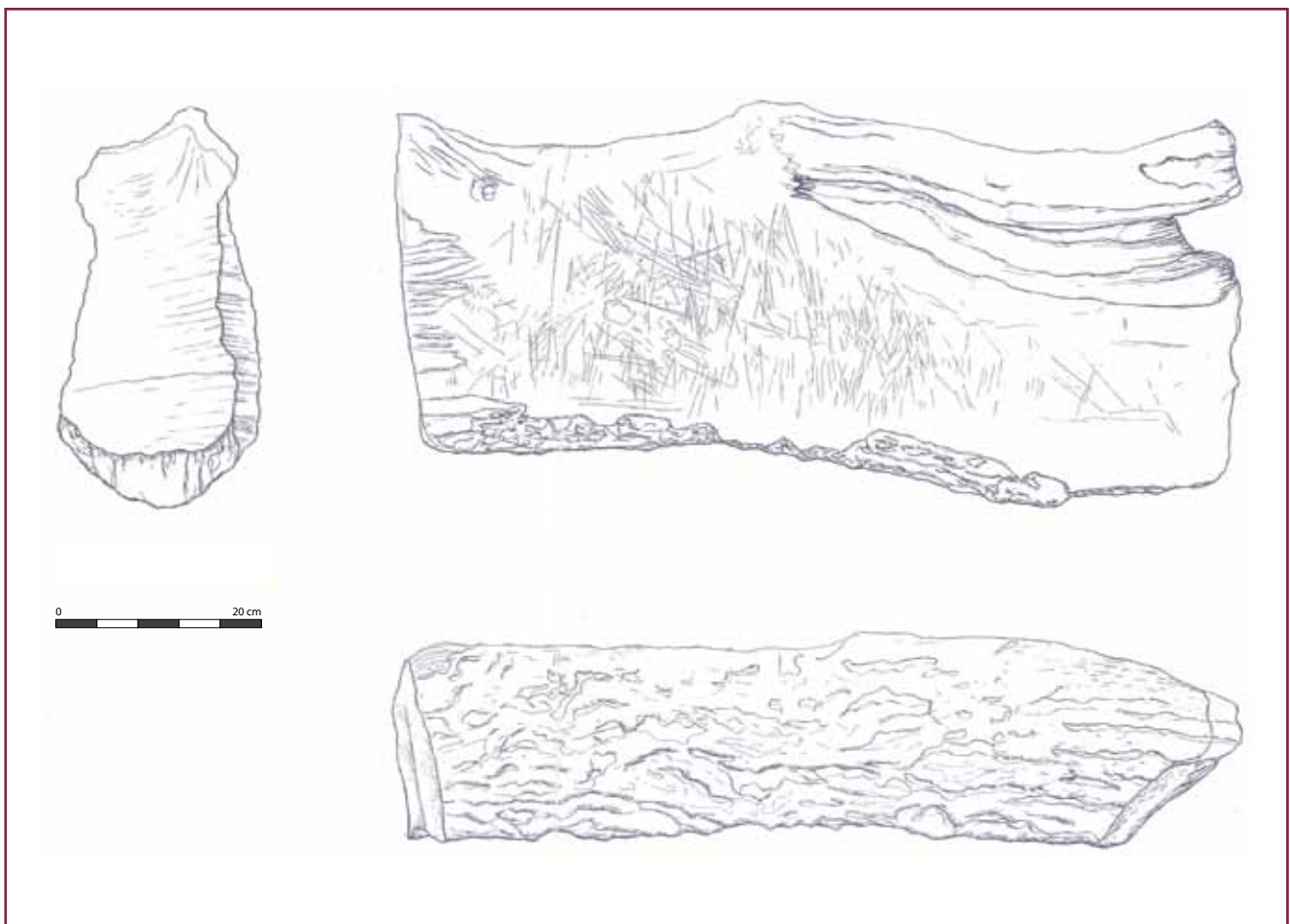
92 Spoornummer 1.023.

93 Spoornummer 3.091.

94 Wat de exacte functie van de kuil is geweest is niet duidelijk.

Afbeelding 40. Bakstenen waterput met koepelgewelf en de funderingsring van houten planken. Het water werd door twee loden leidingen opgepompt. Datering 18e of 19e eeuw. Tekening: Theo de Jong.

Afbeelding 41. Het houten hakblok dat werd aangetroffen in spoor 092 van werkput 3. Tekening: Dirk Vlasblom.

Eindhoven. De rest van de put is verloren gegaan door instorting. Van de meeste van de aangetroffen duigen is de onderzijde nog aanwezig. De bovenzijde daarentegen is meestal afgebroken. In duignummers 20 en 21 zitten twee rechthoekige vulgaten (afbeelding 43: Van boven gezien: de derde en vierde duig). In één ervan was nog een stop aanwezig, wat erop kan wijzen dat de ton is hergebruikt. Verder zijn in duignummers 19 en 21 twee ontluuchtingsgaten aangetroffen (afbeelding 43: Van boven gezien: de tweede en vierde duig). Enkele van de duigen hebben geboorde gaten. Ook zijn op de nummers 22 tot en met 24 merktekens te zien (afbeelding 43: De onderste drie duigen).⁹⁵ Alle duigen zijn van eikenhout. De merktekens die op de duigen zijn aangetroffen stellen vermoedelijk huismerken voor. Deze tekens zijn vaak met een guts aangebracht. Het is echter bijzonder moeilijk hier parallellen voor te vinden. Vergelijkbare tekens zijn gevonden in 1989 tijdens het archeologisch onderzoek van het Heuvelterrein in Eindhoven.⁹⁶ Hier werden wijntonnen gevonden met een hoogte die varieerde tussen de 179 en 193 cm (gemiddeld 181 cm). De buikwijdte varieerde tussen de 112 en 121 cm. De tekens die bij het onderzoek op het Heuvelterrein werden aangetroffen en de tekens die bij het onderzoek bij de Vijksteeg zijn gevonden lijken veel op elkaar, doch zijn niet hetzelfde. Uit het onderzoek van 1989 bleek dat een complete ton in het midden een rechthoekig vul- of spongat had zitten dat werd gedicht met een ingeklemde eikenhouten stop. Dicht daarbij, vaak in dezelfde duig, bevonden zich één of twee ronde ontluuchtingsgaten, eveneens gedicht met een eikenhouten stop.⁹⁷ De merktekens stammen uit een tijd dat slechts weinig mensen konden lezen of schrijven. Ongeletterden gebruikten daarom symbolen om hun eigendom of product te merken. Na verloop van tijd werden deze tonnen voor andere doeleinden gebruikt. Zowel op het Eindhovense Heuvelterrein als

aan de Vijksteeg is alleen bekend dat ze zijn benut als onderdeel van waterputten.

In werkput 6, spoor 009, is de bovenlaag van een waterput aangetroffen. Het hout is gedroogd en gedeeltelijk gebarsten. Het lijkt om een zachte houtsoort te gaan.

In spoor 010 van werkput 6 is ook een waterput aangetroffen. In dit spoor zijn 20 houten duigen gevonden. Hiervan zijn monsters genomen voor dendrochronologie. Van één van de duigen is een gedeelte bewaard omdat daarin krassporen (merktekens) te zien zijn (afbeelding 44). Ook van een andere duig is een gedeelte bewaard met daarin de helft van een vulgat (70x30 mm) en een taggat (met een diameter van 27 mm) met daarboven twee gaatjes.

7.6 Bot en weekdieren

In totaal zijn er 1332 botresten afkomstig van de opgravingen in de Vijksteeg onderzocht. Hiervan zijn 1192 fragmenten onderzocht door Archeoplan Eco te Delft.⁹⁸ De overige 140 botfragmenten zijn onderzocht door Theo de Jong, specialist op het gebied van dierlijke botresten bij het Bureau Archeologie van de gemeente Eindhoven. 83 van de botfragmenten die door de Jong zijn onderzocht en beschreven behoorden tot een partieel skelet dat in spoor 006 van werkput 5 werd aangetroffen. Van de fragmenten die onderzocht zijn door Archeoplan Eco bleken er 1068 onderdeel uit te maken van een vijftal partiële skeletten. De overige 181 verzamelde botresten betreffen losse vondsten die tijdens de verschillende opgravingen in 2003, 2005 en 2006 verzameld zijn. Hiervan zijn 124 fragmenten nader onderzocht.⁹⁹

Onder de 124 botfragmenten die onderzocht zijn die niet tot een gedeeltelijk skelet behoorden, bevonden zich 41 fragmenten van runderen, 17 botfragmenten van

95 Het merkteken op de duigen 22 en 23 (afbeelding 40: De tweede en derde van onderen) is te vergelijken met merktekens in Arts 1994, 239 afbeelding 182 nummer 4 (1400-1500), 240: afbeelding 183 nummer 1 (1400-1450) en 241: afbeelding 184 nummer 2 (1325-1500).

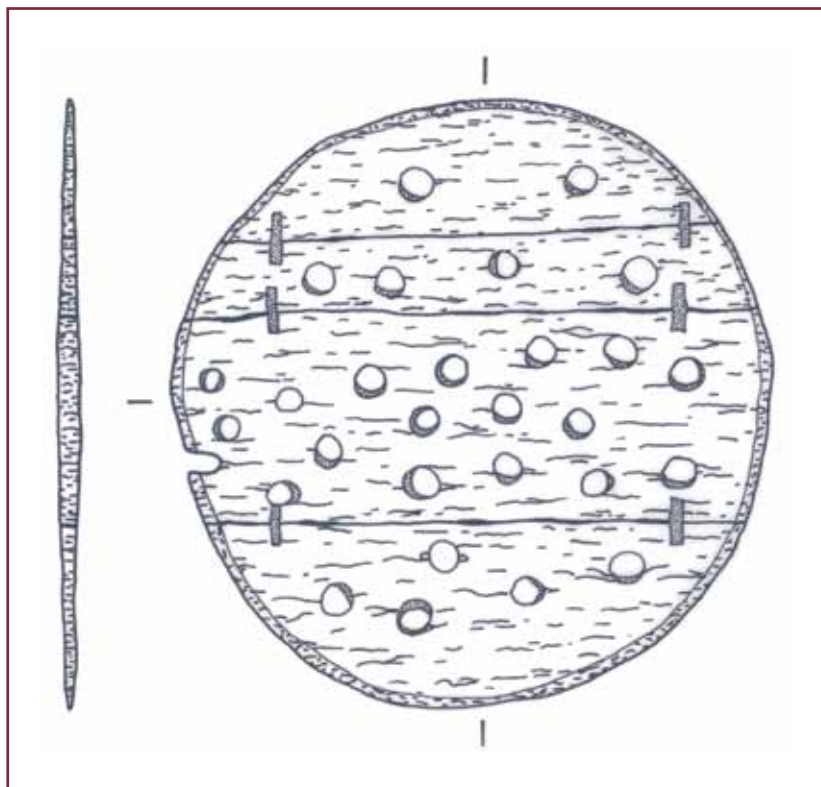
96 Arts 1994, 237-244.

97 Arts 1994, 237-244.

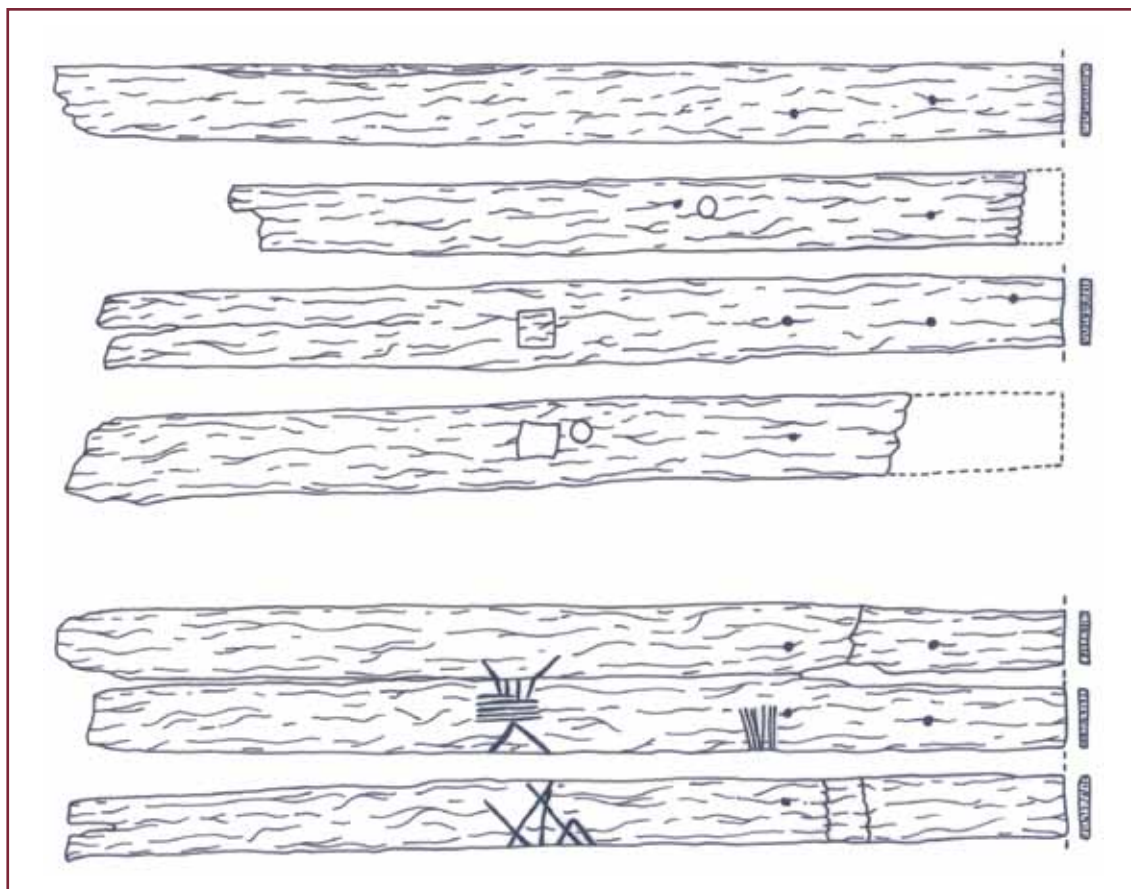
98 Kootker in voorbereiding.

99 Kootker in voorbereiding, 3.

Afbeelding 42. Bovenaanzicht van de bodem van de ton die is aangetroffen in spoor 094 van werkput 3. Tekening: Janneke Bosman en Cindy Vijsma. Schaal 1:10.

Afbeelding 43. Tekening van de duigen met bijzondere kenmerken en gaten van de wijntonput die is aangetroffen in spoor 095 van werkput 3. Tekening: Janneke Bosman en Cindy Vijsma. Schaal 1:10.

varkens, 11 fragmenten van schapen/geiten¹⁰⁰ en drie botfragmenten van honden. Daarnaast werd in werkput 3 bij het schoonmaken van een muur¹⁰¹ een menselijke kies aangetroffen die dateert uit de 17e tot 19e eeuw. Tevens zijn resten aangetroffen van kip, schol, oester en poelslak.¹⁰²

Vooraf aan de resten van runderen is te zien dat deze dieren vermoedelijk voornamelijk gebruikt zijn geweest voor de slacht. Elf van de aangetroffen botfragmenten van runderen vertonen sporen van slachten. Het gaat hierbij voornamelijk om haksporen waarbij de schacht (*diafyse*) van het pijpbeen dwars door midden is gehakt. Dit wijst op het opdelen van het karkas in kleinere stukken.¹⁰³

Dergelijke slachtsporen zijn ook aangetroffen op botfragmenten van schapen/geiten. Tevens zijn er schaafsporen aangetroffen die kunnen wijzen op het ontvlezen van het bot.

Vermoedelijk gaat het daarom bij de aangetroffen resten van runderen, varkens en schapen/geiten, evenals bij de aangetroffen kipresten en de resten van schol en oester, om slacht- en consumptieafval. De aangetroffen hondenresten kunnen echter niet gerekend worden tot slacht- en consumptieafval aangezien honden ook in vroeger tijden vermoedelijk niet gegeten werden maar voornamelijk gehouden werden als huisdier. Ook de aangetroffen resten van de grote poelslak behoren niet tot consumptieafval. Deze slak komt voor in stilstaande, zoete wateren en leefde mogelijk in een nabij gelegen slootje.

De aangetroffen hondenresten geven geen informatie over de leeftijd waarop de dieren gestorven zijn. Aan de botfragmenten van de runderen en schapen/geiten is te zien dat ze afkomstig zijn van dieren van verschillende leeftijden. Aan de botfragmenten afkomstig van varkens is te zien dat alle varkens niet ouder geworden zijn dan 2,5 jaar.

In totaal zijn bij de opgravingen zes gedeeltelijke skeletten aangetroffen.

In spoor 050 van werkput 2 is een groot deel van een skelet van een hengst aangetroffen, vermoedelijk daterend uit de 15e-16e eeuw.

De voorbenen, op het rechter schouderblad (*scapula*) na, ontbreken, evenals twee van de drie lange pijpbeenderen van het rechter achterbeen. De schofthoogte van het paard moet circa 145-148 cm geweest zijn. Op basis van de kroonhoogte (de lengte van de kiezen) kon de leeftijd van de hengst bepaald worden. Echter, door de redelijk grote variatie in de kieslengte kon de precieze leeftijd van het dier bij overlijden niet bepaald worden. Wel heeft de lengte van de kiezen uitgewezen dat de leeftijd van het paard gelegen moet hebben tussen de 10 en 20+ jaar. Een andere methode om de leeftijd van een paard bij overlijden te bepalen is door te kijken naar de slijtage van de snijtanden. Van het paard dat in spoor 2.050 werd aangetroffen zijn alleen de snijtanden in de bovenkaak aangetroffen. De slijtage komt overeen met een dier van circa 19 jaar oud.¹⁰⁴

In de wervelkolom van de hengst zijn verschillende pathologieën aangetroffen. Bij de borstwervels (*thoracale* wervels) bevonden zich botwoekeringen (*exostosen*). Daarnaast vertoonden verschillende wervels het zogenaamde 'kissing spine' syndroom. Dit kan ontstaan wanneer de doornuitsteeksels van wervels dichter naar elkaar toe komen te staan dan gebruikelijk en elkaar uiteindelijk raken. Dit is het geval wanneer het dier een holle rug heeft, vermoedelijk door een verkeerde belasting. Hierdoor kan het botvlies van de doornuitsteeksels geïrriteerd en ontstoken raken. Bij langdurige verkeerde belasting kan het bot door hevige ontstekingen gaan woekeren of zelfs oplossen, waardoor de ruggengraat vergroeid raakt. Bij verschillende wervels van het paard is dan ook extra botvorming ontstaan. Plaatselijk zijn de wervels met elkaar vergroeid geraakt, maar dit is niet bij alle wervels waarop extra botaanwas werd aangetroffen het geval. Vanwege de vele botwoekeringen moet het paard chronische pijn gehad hebben. Of het paard een natuurlijke dood is gestorven of wellicht vanwege de chronische pijn is afgemaakt is niet af te leiden uit het aangetroffen botmateriaal, aangezien er geen slachtsporen op de botten zijn aangetroffen.

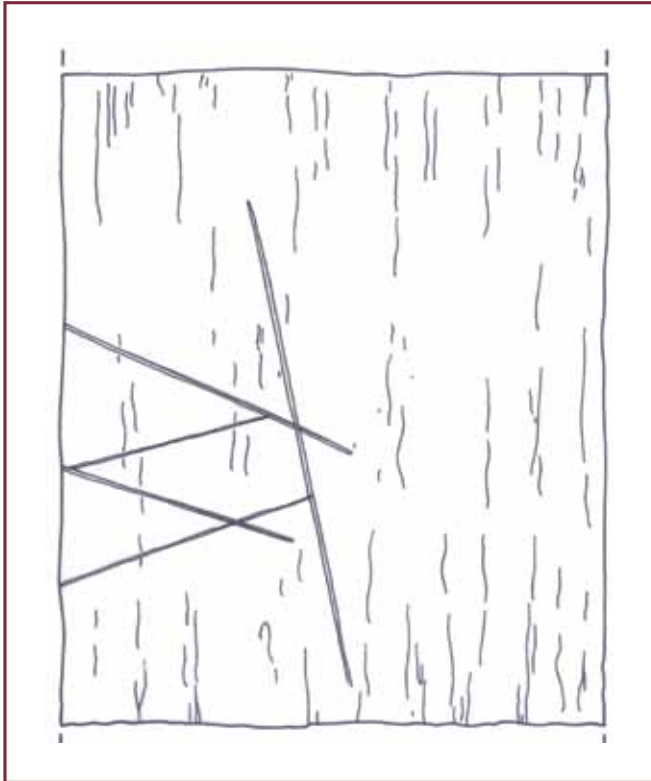
¹⁰⁰ De botten van schapen en geiten lijken erg op elkaar. Hierdoor is het bij fragmenten vaak moeilijk het onderscheid te kunnen maken tussen botfragmenten van schapen en van geiten.

¹⁰¹ Spoornummer 3.001.

¹⁰² Kootker in voorbereiding, 4.

¹⁰³ Kootker in voorbereiding, 4.

¹⁰⁴ Kootker in voorbereiding, 5.

Afbeelding 44. Het houten duigfragment met inkervingen dat in spoor 010 van werkput 6 is aangetroffen. Tekening: Ben van den Broek en Cindy Vijsma. Schaal 1:2.

Afbeelding 45. Het runderskelet dat in werkput 5 is aangetroffen. Foto: Theo de Jong.

Wel werd bij het skelet van het paard een (musket)kogel aangetroffen, wat erop zou kunnen wijzen dat het dier is afgemaakt. Ook in spoor 057 van werkput 2 werden enkele skeletresten van een paard aangetroffen. Het gaat hierbij om het hoofd en een deel van de nek van het paard, evenals een deel van het tongbeen (*hyoid*) en een rib. Uit welke periode dit skelet dateert is niet bekend geworden. Daarnaast is ook niet bekend geworden of de botfragmenten afkomstig waren van een hengst of een merrie. Ook bij dit paard bleek er grote variatie te zitten tussen de kroonhoogtes van de verschillende gebits-elementen. De leeftijd van dit paard moet tussen de 15 en 20+ jaar gelegen hebben. Er zijn geen sporen van slacht op de botfragmenten aangetroffen.

Behalve de skeletelementen van twee paarden werd in werkput 2 ook een begraving van een gehoornd rund aangetroffen.¹⁰⁵ Ook hierbij gaat het weer om een partieel skelet. Het bekken (*pelvis*), de dijbenen (*femora*), het heiligbeen (*sacrum*), de staartwervels (*caudale wervels*) en de lendenwervels (*lumbale wervels*) ontbreken. Het gaat om een volwassen rund waarvan de datering onbekend is. De schofthoogte van het rund bedroeg circa 112-116 cm. Vergeleken met hedendaags bestaande koeienrassen, die een gemiddelde schofthoogte hebben van 130-140 cm voor koeien en 140-150 cm voor stieren,¹⁰⁶ gaat het om een relatief klein rund. Vermoedelijk waren runderen in de middeleeuwen wat kleiner dan tegenwoordig. Dit bleek onder andere ook uit de schofthoogtes van de laatmiddeleeuwse runderen die zijn aangetroffen op het Heuvelterrein te Eindhoven (gemiddeld 120 cm).¹⁰⁷ Het is onbekend hoe oud het rund precies geworden is maar op basis van de aangetroffen skeletresten is duidelijk geworden dat het dier ouder dan vier jaar moet zijn geweest. Op de botresten zijn geen bijzonderheden aangetroffen. Wat de doodsoorzaak van het dier geweest is, is onbekend.

In spoor 077 van werkput 2 werd het vrijwel complete skelet (alleen enkele delen van de onderpoten ontbreken) van een jong varken

aangetroffen. Uit welke periode het varken dateert is niet duidelijk. Op basis van de skeletresten is duidelijk geworden dat het varken ongeveer 1 jaar oud is geworden. De heupkom van het bekken is vergroeid, maar de andere gewrichten die ook rond de 12e maand vergroeien zijn nog niet vergroeid (schouderblad, opperarmbeen en spaakbeen).¹⁰⁸ Hoe het varken om het leven is gekomen is niet duidelijk. Op de aangetroffen skeletresten zijn geen slachtsporen gevonden.

In werkput 3 zijn eveneens skeletresten van een varken aangetroffen. Hierbij gaat het wederom om een jong varkentje dat niet ouder geworden kan zijn dan één jaar. Dit kan afgeleid worden uit het feit dat de heupkom van het bekken nog niet is volgroeid. Van het skelet zijn enkel de delen van de achterpoten en het bekken aangetroffen. Er zijn geen pathologieën of slachtsporen op de botten aangetroffen. De datering van het varken is niet bekend.

Tijdens de opgraving in 2006 werd in spoor 006 van werkput 5 een rundergraf aangetroffen, vermoedelijk daterend uit de periode rond 1700 (afbeelding 45). Het ging hierbij om een bijna compleet runderskelet bestaande uit circa 208 skeletdelen. Delen van de achterpoten, het heiligbeen, de staartwervels en de linker voorpoot ontbreken. Het dier bleek begraven te zijn in de vulling van een destijds reeds gedempte gracht. Het rund was op de rechterzijde begraven en was vermoedelijk van het vrouwelijke geslacht. Dit kan afgeleid worden uit de vrij kleine basis van de hoornpit (circa 130 mm). Op basis van de slijtage van de snijtanden is duidelijk geworden dat het dier ongeveer 9/10 jaar geworden moet zijn. De schofthoogte van het dier lag tussen 126 tot 129 cm. Dit formaat en gewicht komt overeen met andere runderen uit dezelfde periode, zoals bijvoorbeeld het rund dat in 2002 aan de Smalle Haven in Eindhoven is opgegraven.¹⁰⁹ Op verschillende skeletfragmenten zijn scherpe snijsporen aangetroffen. Het gaat hierbij om enkele ribben, twee borstwervels,

¹⁰⁵ Spoornummer 2.075.

¹⁰⁶ www.koemania.nl (website over koeienrassen van Nederland).

¹⁰⁷ De Jong 1994.

¹⁰⁸ Kootker in voorbereiding, 8.

¹⁰⁹ Van Haaster 2009, 7.

de bovenkaak en de schedel ter hoogte van de neusbeenderen. De snijsporen op de ribben en de borstwervels kunnen veroorzaakt zijn bij het lossnijden van de ontbrekende linker voorpoot.¹¹⁰ De snijsporen lijken te zijn aangebracht toen het dier reeds op haar rechter zij lag aangezien de snijsporen zich enkel op de linker lichaamshelft bevinden. Mogelijk zijn de sporen het resultaat van het onthuiden van het dier, hoewel dit gezien de locatie van de sporen en de ligging van het rund onwaarschijnlijk lijkt.¹¹¹

Door het veelal ontbreken van slachtsporten op het aangetroffen botmateriaal van de verschillende partiële skeletten die bij de opgravingen zijn gevonden, lijkt het aannemelijk dat de skeletten niet gerekend kunnen worden tot consumptie- of slachtafval. Vermoedelijk ging het hierbij om zieke dieren die niet geschikt bevonden waren voor consumptie en daarom na hun dood begraven zijn. Het feit dat op enkele botfragmenten van het rund dat in spoor 5.006 werd aangetroffen wel snijsporen zichtbaar waren is te verklaren met de mogelijkheid dat dit dier onthuid is geweest, al is dit niet erg waarschijnlijk.

Het aantreffen van partiële skeletten in laatmiddeleeuwse vindplaatsen is niet opmerkelijk. Er zijn verschillende opgravingen bekend waarbij ook dergelijke skeletresten zijn aangetroffen. Zo werden op een erf van een laatmiddeleeuwse boerderij in Sterksel partiële skeletten aangetroffen van 11 dieren van verschillende diersoorten.¹¹² Ook het begraven van dierskeletten binnen de stadsmuren is niet uitzonderlijk, zoals onder andere gebleken is uit eerder archeologisch onderzoek in Eindhoven.¹¹³

Het is mogelijk dat de bij de opgravingen aangetroffen partiële dierskeletten begraven zijn geweest op de erven waar ze zijn gestorven. Het verslepen van de kadavers van runderen, paarden en varkens is zwaar werk, waardoor het niet ondenkbaar is dat de dieren destijds werden begraven op de plaats waar ze stierven. Een andere moge-

lijke verklaring voor het aantreffen van de verschillende partiële dierskeletten tijdens de opgravingen bij de Vijksteeg is dat het gebied destijds speciaal gebruikt werd voor het begraven van dode dieren.

7.7 Natuursteen

In totaal zijn tijdens de verschillende opgravingen 166 stukjes natuursteen aangetroffen. De meeste natuurstenen zijn fragmenten van (dak)lesteen, in totaal 72 exemplaren. Daarnaast zijn ook veel onbewerkte kiezels (43 stuks), waaronder twee grotere veldkeien die als vroegere bestrating zijn gebruikt, gevonden. Ook zijn negen kalk(steen) fragmenten gevonden en drie stukjes onbewerkt vuursteen (er zijn geen sporen van gebruik zichtbaar). De overige 39 fragmenten van natuursteen konden niet worden gecategoriseerd als een bepaald soort natuursteen.

Bij het schoonmaken van het noord profiel in werkput 2 zijn in de derde donkergrijze laag twee natuursteen fragmenten aangetroffen die waarschijnlijk gefunctioneerd hebben als bouwelement. Aan één van de fragmenten, een hard stuk grijs/wit natuursteen, zaten nog kalk/mortelresten. Ook aan het andere fragment zat wat mortel gekleefd evenals wat stukjes baksteen. Ook zijn in verschillende sporen stukken lesteen aangetroffen waarin spijkergaatjes zichtbaar zijn. Zo is in spoor 036 van werkput 2 een dik (maximaal 6 mm) fragment daklei aangetroffen waarin vier á vijf spijkergaten zaten.

Enkele natuurstenen, vooral uit werkput 3, blijken secundair verbrand te zijn. Bij de aanleg van vlak 2 in werkput 3 is een fragment van een zachte lichtgrijze lesteen aangetroffen waarop aan één zijde door elkaar lopende krassen te zien zijn. Ook is een stuk grijszwarte lesteen gevonden waarop veel krassen zichtbaar zijn, waarvan sommigen mogelijk met de hand zijn aangebracht.¹¹⁴ Het zou kunnen gaan om een lei die gebruikt is geweest als schoolmateriaal, (diameters

¹¹⁰ Kootker in voorbereiding, 9.

¹¹¹ Kootker in voorbereiding, 9.

¹¹² Van Dijk 2009.

¹¹³ De Jong 1994.

¹¹⁴ Beide fragmenten lesteen komen uit spoornummer 3.032.

tussen de 4 en 5 mm), waarvan er twee zijn aangepunt, gevonden. Een datering voor de griffels en de lei valt in de 19e en 20e eeuw.

7.8 Bouwkeramiek

Het bouwkeramiek bestaat uit diverse scherven van dakpannen, plavuizen, bakstenen en twee brokjes huttenleem. Een fragment van een wandtegel met 'schildpadmotief' glazuur kwam uit een funderingssleuf die behoort bij het pand van omstreeks 1888.¹¹⁵ De huttenleembrokjes komen uit de ophogingslaag onder de lemen vloer¹¹⁶ en uit de insteek van het houten tonnetje,¹¹⁷ waar het vermoedelijk als verspit materiaal een 'secundaire depositie' heeft gekregen. De plavuizen vloertegels zijn vooral als nulvondst en in de bovenste ophogingslaag boven de lemen vloer gevonden. Het zullen restanten zijn van een latere vloer. De dakpanfragmenten komen uit de insteek¹¹⁸ en de vulling van het houten tonnetje¹¹⁹ en uit de ophogingslaag¹²⁰ en zijn daar in de 19e eeuw in terechtgekomen. De dakpannen zelf zullen ouder zijn.

Zowel in spoor 002 als in spoor 010 van werkput 3 zijn wandtegels gevonden die bijna identiek zijn. De wandtegel die in spoor 002 gevonden is heeft een lengte en breedte van 126 mm en een dikte van 8 mm. De tegel heeft twee hoeken en afgesneden naar binnen lopende randen. De tegel is versierd met wit tinglazuur met een paarse zweem. De figuratieve decoratie op de tegel is blauw. Op de hoeken is een ossenkop afgebeeld, in het midden van de tegel een tabakspijp rokende man met een mantel en een hoed met veer. Het oppervlak van de tegel uit spoor 002 is gedeeltelijk afgebrokkeld (afbeelding 46). De wandtegel die in spoor 010 is aangetroffen lijkt bijzonder veel op de tegel uit spoor 002. In spoor 010 zijn twee fragmenten van wandtegels aangetroffen. De eerste tegel heeft een lengte en breedte van 126 mm en een vermoedelijke dikte van 8 mm. De tegel heeft naar binnen aflopende zijkanten. Net als bij de

tegel uit spoor 002 is deze tegel bedekt (aan de bovenzijde en wat delen van de zijkanten) met een wit tinglazuur met een witpaarse zweem. Ter decoratie zijn ook bij deze tegel ossenkoppen in de hoeken aangebracht. In het midden van de tegel is een groot afgebeelde man te zien met een lang geweer over zijn schouder, de loop ervan naar voren gericht (afbeelding 47). Ook op de tweede tegel die in spoor 010 gevonden is, is eenzelfde decoratie te zien. In de hoeken van de tegel is het ossenkop-motief afgebeeld. In het midden van de tegel staat wederom een grote man met een hoed afgebeeld, dit keer met een vishengel. Alle drie de tegels uit spoor 002 en 010 zijn vergelijkbaar in afmetingen en decoratie. Dit soort tegels worden ook wel 'menstegels' genoemd en dateren uit de 18e eeuw (sommigen nog uit de 17e eeuw). Het is niet vreemd dat de tegels uit spoor 010 een grote gelijkenis vertonen met de tegel die in spoor 002 is gevonden, aangezien deze sporen ook op elkaar aansluiten op de veldtekening.

Het fragment van een 20e-eeuwse wandtegel dat in spoor 093 van werkput 3 is aangetroffen is een moderne wandtegel en duidt op een verstoring.

Verder zijn vooral diverse bakstenen aangetroffen, velen nog met restanten van mortel wat aantoont dat ze ook daadwerkelijk gebruikt zijn geweest in bebouwing. In sommige gevallen kunnen de stenen zelfs hergebruikt zijn geweest. Verschillende bakstenen zijn zo hard gebakken dat ze deels verglaasd zijn geraakt. In werkput 6 in spoor 009 zijn vijf complete zogenaamde 'putstenen' gevonden. Bij dit type bakstenen is steeds één (boven)zijde afgestreken. Bij twee van de gevonden exemplaren is ook de korte zijkant afgestreken. Op drie van de stenen zijn (veel) vingerindrukken te zien, misschien zelfs een (kinder)voetafdruk. Het baksel van de stenen is steenrood (hard) tot oranje. De stenen zijn gemagerd met grove kwarts. Ook zijn enkele (fragmenten van) grijze plavuizen gevonden.

115 Spoornummer 1.009.

116 Spoornummer 1.007.

117 Spoornummer 1.048.

118 Spoornummer 1.048.

119 Spoornummer 1.023.

120 Spoornummer 1.001.

7.9 Leer

Bij de opgraving zijn twee schoenen aangetroffen. De eerste schoen is in spoor 068 in werkput 2 gevonden. De schoen was niet helemaal intact maar bestond uit verschillende fragmenten. De zool en hak van de schoen waren nog wel min of meer compleet. De hak was opgebouwd uit diverse lagen leer die waarschijnlijk bijeen gehouden werden door ijzeren nagels die grotendeels vergaan zijn. Dit is af te leiden uit het feit dat er verschil-

lende roestachtige bolletjes op de hak zaten. De zool van de schoen bestond uit drie delen, de onderste zool weer uit twee delen. Van het bovenwerk van de schoen resteert alleen een deel bij de hak. Meest waarschijnlijk dateert de schoen uit de 17e of de 18e eeuw. De andere schoen is, ook weer in delen, aangetroffen in spoor 092 van werkput 3. In totaal zijn er zeven fragmenten van de schoen aangetroffen. Daarnaast zijn ook twee strookjes met stik-gaatjes gevonden die waarschijnlijk ook bij de oorspronkelijke schoen hoorden.

Afbeelding 46. Een menstegel met daarop afgebeeld een rokende man. Tekening: Cindy Vijsma. Schaal 1:2.

Afbeelding 47. Een menstegel met daarop afgebeeld een man met een geweer. Tekening: Cindy Vijsma. Schaal 1:2.

8 Specialistisch onderzoek

8.1 Botanisch onderzoek

Tijdens de opgraving in 2006 werden in werkput 5 de resten van een begraven rund aangetroffen.¹²¹ Op de plaats van de borst-/buikholve werd de inhoud van het maag-darmstelsel aangetroffen. Hieruit zijn twee monsters genomen, die voor nader onderzoek zijn opgestuurd naar BIAX Consult Zaandam. Eén van de monsters was afkomstig uit de borst-buikholve van het rund en het andere uit de buikstreek. Waarschijnlijk is het monster uit de buikstreek afkomstig uit het darmstelsel, de dunne en dikke darm. Het monster dat uit de borst-buikholve werd gehaald bevat resten die hoger in het spijsverteringsstelsel zitten, zoals de slokdarm, twaalfvingerige darm, pens, netmaag, boekmaag en lebmaag. Gehoopt werd door onderzoek aan het materiaal meer te weten te komen over de voeding of eventueel de doodsoorzaak van het dier.

Voor het onderzoek zijn verschillende vragenstellingen opgesteld:

- Waaruit bestond de laatste maaltijd van het dier?
- Kan er op grond van het botanisch onderzoek iets gezegd worden over het seizoen van overlijden?
- Was het dier geïnfecteerd met darmparasieten?
- Is het mogelijk de doodsoorzaak van het dier te achterhalen?
- Zijn er kruiden in het maag-darmstelsel aanwezig die als geneesmiddel of prestatiebevorderend middel zijn toegediend?
- Zijn er binnen het maag-darmstelsel verschillen in voeding of conservering traceerbaar?
- Zijn er overeenkomsten of verschillen met de maag-darminhoud van het dier en het rund dat in 2002 op de Smalle Haven is opgegraven?

De monsters zijn eerst onderworpen aan een inventariserend onderzoek. Op basis van de resultaten van dit onderzoek is het rijkste monster geselecteerd voor een volledige analyse. Het betrof het monster uit de borst-buikholve van het rund. Bij deze analyse is

gelet op de aanwezigheid van eventuele darm-parasieten, macroresten en pollen. Hieronder worden kort de resultaten van het onderzoek vermeld.¹²²

Uit de analyse van het monster is gebleken dat dorsafval een belangrijke rol speelde in de voeding van het rund. Een groot deel van de aangetroffen voedselresten die in de maag zijn gevonden bleek te bestaan uit dorsafval. Het dorsafval is afkomstig van rogge (*Secale cereale*), spelttarwe (*Triticum spelta*), boekweit (*Fagopyrum esculentum*) en (waarschijnlijk) haver (*Avena sativa*). In het geval van haver gaat het voornamelijk om stroresten: fijngehakt haverstro werd destijds beschouwd als zeer goed voedsel voor runderen die op stal stonden. Behalve dorsafval heeft het rund waarschijnlijk ook raapkoeken, gemaakt van raapzaad (*Brassica rapa*), en afval uit een brouwerij/stokerij te eten gekregen. Raapkoeken zouden, evenals lijn- en hennepkoeken, goed zijn voor de melkproductie van runderen.¹²³ Daarnaast vormden ook vers gras of hooi en ander 'groenvoer' een belangrijk onderdeel van de voeding van het dier.

In het monster werden tevens enkele kruiden, fragmenten van hazelnoot (*Corylus avellana*) en bramenpitten van de dauwbraam (*Rubus caesius*) aangetroffen. Vermoedelijk gaat het hier om menselijk consumptieafval dat door het dier is opgegeten. Dit kan gebeurd zijn doordat het dier op stal stond of doordat het rund vrij rond mocht grazen.

Verder werden vele onkruidzaden in de maag van het rund aangetroffen. Het betrof onder andere perzikkruid (*Persicaria maculosa*), gekroesde melkdistel (*Sonchus asper*), vogelmuur (*Stellaria media*), paarse dovenetel (*Lamium purpureum*), korenbloem (*Centaurea cyanus*), knopherik (*Raphanus raphanistrum*), gewone spurrie (*Spergula arvensis*), schapenzuring (*Rumex acetosella*), valse kamille (*Athemis arvensis*) en bolderik (*Agrostemma githago*). Het is lastig een verklaring te geven voor de aanwezigheid van de vele onkruidzaden in de maag. Vermoedelijk heeft het grootste gedeelte van de zaden in het dorsafval gezeten dat

¹²¹ Spoornummer 5.006.

¹²² Deze resultaten zijn overgenomen uit Van Haaster 2009, 16-17.

¹²³ Chomel 1770, 1543.

het dier te eten kreeg. Een andere mogelijke verklaring is dat het dier gewied onkruid te eten kreeg, of dat het dier vrij op een min of meer ruderaal terrein heeft gegraasd (bijvoorbeeld erven, wegbermen of stoppelweides). Er zijn vrij sterke aanwijzingen dat venkelzaden (*Foeniculum vulgare*) gebruikt zijn geweest als middel om de melkproductie op gang te brengen of op peil te houden. Venkelzaden werden gebruikt om een onvruchtbaar geworden koe melk te laten geven of om de melkproductie van een 'eersteling' op gang te brengen. Daarnaast zijn er in het monster hopzaden (*Humulus lupulus*) aangetroffen wat zou kunnen wijzen op longproblemen. Ook zouden hopzaden gebruikt kunnen zijn geweest bij het bestrijden van darmparasieten,¹²⁴ maar of het rund hier last van gehad heeft is niet te zeggen op basis van het bestudeerde monster. Ook het aantreffen van pollen van anijs (*Pimpinella anisum*) zou kunnen wijzen op eventuele longkwalen, aangezien anijs in de diergeneeskunde ook wel gebruikt werd bij de bestrijding van longkwalen.¹²⁵ Het is echter niet met zekerheid te zeggen of deze zaden als geneesmiddel zijn toegediend. Ze kunnen ook uit brouwerijafval afkomstig zijn. Andere aanwijzingen die zouden kunnen duiden op het feit dat het rund brouwerijafval te eten heeft gekregen bestaan uit resten van jeneverbessen (*Juniperus communis*), dille (*Anethum graveolens*) en bonenkruid (*Satureja hortensis*) die in het monster werden aangetroffen. Jeneverbessen werden soms op gloeiende houtskool in de stallen gelegd om de onaangename geur te verdrijven. Ook werden ze wel onder de neus van verkouden dieren gehouden om het 'snot te doen uitdrijven'.¹²⁶ Een andere mogelijke verklaring voor de herkomst van de jeneverbessen is het feit dat jeneverstokers soms eigen vetmesterijen hadden waarin runderen werden vetgemest met het afval uit de stokerij.¹²⁷ Hiermee zou ook de aanwezigheid van dille, bonenkruid en hyssop (*Hyssopus officinalis*) verklaard kunnen worden aangezien brandenwijnen vaak met kruidenmengsels gestookt werden. Ook zijn in het monster resten van basilicum

(*Ocimum basilicum*) aangetroffen. De basilicumzaden kunnen afkomstig zijn uit een zalf waarmee destijds uierproblemen, zoals opengebarsten zweren, werden behandeld. Door het likken aan de uier kan het rund de basilicumresten binnen gekregen hebben. De analyse heeft niet veel informatie opgeleverd over de doodsoorzaak van het dier. Er zijn geen resten van giftige planten in het monster aangetroffen. Ook waren er geen resten van darmparasieten in het monster aanwezig, maar dit houdt verband met de herkomst van het geanalyseerde monster (slokdarm en/of maag en dus niet het darmstelsel). Het is hierdoor niet uit te sluiten dat het dier last gehad heeft van darmparasieten. Ook zijn er geen harde bewijzen aangetroffen voor het seizoen van overlijden van het dier. De aanwezigheid van stro in de maag van het rund kan een aanwijzing zijn voor stalvoeding in de wintermaanden. Omdat niet alle monsters uit het maagdarmkanaal van het rund volledig konden worden geanalyseerd was het niet mogelijk een betrouwbare chronologie in de voeding van het rund te reconstrueren.¹²⁸ Wel is uit de analyse van het monster gebleken dat de laatste voeding van het rund in grote lijnen overeen komt met de laatste voeding van het 17e-eeuwse rund dat in 2002 is opgegraven op de Smalle Haven. Ook bij dit dier bestond de laatste voeding voornamelijk uit dorsafval (boekweit, rogge, lijnzaad (koeken?), bieten (blad?), anijs, koriander, dille en bramen). Behalve dorsafval heeft dit rund ook, net als het rund dat in de Vijksteeg is aangetroffen, gras dan wel hooi en/of klaver gegeten. Een deel van de aangetroffen cultuurgewassen van het rund van de Smalle Haven was mogelijk afkomstig van menselijk consumptieafval, zoals ook het geval blijkt te zijn bij het rund van de Vijksteeg. In tegenstelling tot de aangetroffen resten in het monster van het rund van de Vijksteeg werd in de maag van het rund van de Smalle Haven een grote hoeveelheid hertshooi (*Hypericum*)-pollen aangetroffen. Dit is waarschijnlijk afkomstig uit hertshooibloemen. Deze bloemen werden gebruikt als geneesmiddel tegen bloedpissen.

124 Dodoens 1644, 672.

125 Vandenbosch 1867, 130.

126 Vandenbosch 1867, 108.

127 Lindemans 1952, 434.

128 Van Haaster 2009, 17.

8.2 Dendrochronologisch onderzoek

Bij de opgraving van 2006 werden in werkput 6 de resten van een tonput aangetroffen.¹²⁹ Van de twintig duigen die gevonden werden zijn monsters genomen en opgestuurd om ze te laten dateren met behulp van dendrochronologie. Uit het dendrochronologisch onderzoek door BAAC is gebleken dat in ieder geval twee duigen (met de BAAC-codes 1EI0066 en 1EI0067) afkomstig zijn van dezelfde boom. Dit blijkt uit de zeer hoge gelijkenis van de jaarringpatronen. Beide tonduigen vertoonden een kenmerkende groeireductie. Dezelfde groeireductie bleek ook aanwezig te zijn in de tonduigen met de subnummers 3,14 en 15 (die niet verder onderzocht zijn). Dit maakt het aannemelijk dat deze duigen ook tot dezelfde boom hebben behoord. Over de herkomst van het hout is weinig te zeggen. In totaal zijn vier tonduigen gebruikt voor dendrochronologie. De West-Faalse curve leek een indicatie van de herkomst van het hout van de duigen met BAAC-codes 1EI0066 en 1EI0067 (die dus beide van dezelfde boom afkomstig zijn) aan te geven, maar uiteinde-

lijk was er geen noemenswaardige synchronisatie tussen de curve van beide duigen en de Twents/West-Faalse curve. Dit maakt het onwaarschijnlijk dat het hout uit West-Falen zou komen. Andere referentiecurven verschaften ook geen duidelijkheid over de herkomst van het hout van beide duigen. Het is het meest waarschijnlijk dat het hout uit Nederland/West-Duitsland komt. In het geval van de andere twee duigen met BAAC-codes 1EI0068 en 1EI0069 is de plaats van herkomst van het hout volledig onduidelijk. Volgens het rapport door S. van Daalen 'dateert 1EI0068 te vaak voor een herkomstbepaling en 1EI0069 te weinig'.¹³⁰ De dateringen van alle vier de duigen van de tonput komen na het dendrochronologisch onderzoek neer op het begin of rond het midden van de 14e eeuw. Voor 1EI0066 is de laatste ring van het hout gedateerd op 1329 en is de kapdatum geschat op na 1329. De laatste ring van 1EI0067 is gedateerd op 1323 en de geschatte kapdatum ligt na 1323. Voor 1EI0068 is de laatste houtring gedateerd op 1341 en ligt de geschatte kapdatum na 1341. De laatste ring van 1EI0069 is gedateerd op 1343 en de geschatte kapdatum ligt op 1362 ± 6.

¹²⁹ Spoornummer 6.010.

¹³⁰ Van Daalen 2007: nummer 8.

Afbeelding 48. Reconstructie van het huis uit de 15e en 16e eeuw, ingepast in de huidige bebouwing.
Tekening: Paul Becx.

9 Conclusie

In april-mei 2003, april-mei 2005 en augustus 2006 werd op de percelen aan de Vrijstraat 20, 22, 24 en 26 in Eindhoven drie keer een opgraving uitgevoerd. Hierbij zijn vijf werkputten aangelegd en is in totaal 41 dagen gewerkt. Een belangrijk doel van de opgravingen was te achterhalen wanneer voor het eerst bewoning plaatsvond aan dit deel van de Vrijstraat: stonden er kort na het stichten van de stad Eindhoven al (houten) huizen op dit terrein of dateert de vroegste bebouwing uit later tijden?

Uit de opgravingen is gebleken dat in de buurt van de Vijksteeg al menselijke (ambachtelijke) activiteiten plaatsvonden vanaf de 13e eeuw. Zo zijn er mogelijk twee oorspronkelijke akkerlaagjes met hierin Zuid-Limburgs aardewerk aangetroffen. Deze sporen bevatten tevens materiaal van latere datum, waardoor het waarschijnlijk lijkt dat het vroege aardewerk opgespit is en daarom niet gebruikt kan worden voor datering van de sporen. Wel vormt het een aanwijzing dat het terrein toen al in gebruik was.

De archeologische verwachting van dit terrein komt overeen met de onderzoeksresultaten. De sporen dateren vanaf de late middeleeuwen. Het gaat hierbij om sporen van laatmiddeleeuwse stadsbebouwing, zoals (laat)middeleeuwse paalkuilsporen, kelders, bijgebouwen, erven met waterputten, afvalkuilen en begraven dieren.

Het terrein was tot ongeveer de 15e eeuw in gebruik als (stads-)akker en werd vanaf die tijd opgehoogd met humeuze grond. Vermoedelijk is al in de 15e eeuw begonnen met de kunstmatige ophoging van dit laaggelegen deel van

de stad Eindhoven. Na de eerste ophogingsfase was er mogelijk wel bewoning. De aanwezigheid van meerdere paalkuilsporen, houten tonputjes en (bakstenen) waterputten maken het aannemelijk dat er huizen in de buurt waren. Van de aangetroffen putten kunnen drie tonputten en twee (bakstenen) waterputten in de 14e tot 15e eeuw gedateerd worden. Vooral aan de straatzijde was de bodem van de percelen nog redelijk ongestoord, doordat er eeuwenlang vloeren van gebouwen bovenop hebben gelegen. Funderingen van buitenmuren werden alleen aan de zijde van de Vijksteeg waargenomen. Onder een ophogingspakket lag een lemen vloer van een gebouw uit de 15e tot begin 16e eeuw. Onder de lemen vloer lag een humeus ophogingspakket uit de 15e eeuw dat was omgespit kort voordat de lemen vloer erop is aangebracht. Een ingegraven tonnetje en een bakstenen waterput welke hier op het achtererf werden aangetroffen dateren beide uit de 18e of 19e eeuw. Tegen de bestaande zijgevel van het belendende pand aan de Vrijstraat 20 was in het oude metselwerk een stijl van eikenhout zichtbaar. Ook was de oorspronkelijke dakhelling herkenbaar in het metselwerk. Een strook metselwerk met zwarte roetaanslag wees op een oude haardplaats.

Met behulp van de opgravingsresultaten is een reconstructie gemaakt van een 15e-16e-eeuws huis aan de Vrijstraat (*afbeelding 48*). Op deze wijze geven de archeologische onderzoeken en de daaropvolgende reconstructie meer inzicht in de ontwikkeling van de bebouwing aan een van de oude straten in de stadskern van Eindhoven.

Literatuur

- Arts, N. (red.) 1994: *Sporen onder de Kempische stad: Archeologie, ecologie en vroegste geschiedenis van Eindhoven 1225-1500*, Eindhoven.
- Arts, N., 2000: Het mottekasteel Ten Hage en het klooster Mariënhege te Woensel-Eindhoven, in: *Jaarboek Eindhoven 2000*, 69-94.
- Baart, J. en W. Krook et.al., 1977: *Opgravingen in Amsterdam*, Amsterdam.
- Bartels, M., 1999: *Steden in Scherven*, Zwolle/Amersfoort.
- Bruijn, A., 1962/63: Die mittelalterliche keramische Industrie in Südlimburg, *Berichten van de Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek* 12/13, 357-459.
- Caspers, T., A. van der Leest en H. Stam, 2005: *Grote Historische topografische Atlas ± 1905: Noord-Brabant schaal 1:25.000*, Tilburg.
- Chomel, M.N., 1770: *Huishoudelyck Woordenboek, vervattende vele middelen om zyn goed te vermeerderen, en zyne gezondheid te behouden* (derde deel), Leiden.
- Daalen, S. van, 2007: *Dendrochronologisch onderzoek van de projecten EHV-CA-04, EHV-SE-06, EHV-CP-02, EHV-MH-02, EHV-VS-06 en GM-OB-03*, Deventer.
- Dijk, J. van, 2009: Dierskeletten en andere dierlijke resten van de Averbodeweg te Sterksel, *Ossicle* 159, Archeoplan Eco Delft.
- Dodoens, R., 1644: *Cruydt-Boeck, volghens sijne laetste verbeteringhe: Met Bijvoeghsels achter elck Capitel, uyt verscheyden Cruydt-beschrijvers: Item, in 't laetste een Beschrijvinghe vande Indiaensche ghewassen, meest ghetrocken uyt de schriften van Carolus Clusius. Nu wederom van nieuws oversien ende verbeterd*, Antwerpen.
- Duco, D.H., 1987: *De Nederlandse kleipijp. Handboek voor dateren en determineren*, Leiden.
- Geyskens, L., 2002: Beelden en plaketten uit pijpaaarde te Antwerpen, *Berichten en Rapporten over het Antwerps Bodemonderzoek en Monumentenzorg* 5, 9-114.
- Groeneweg, G., 1992: *Bergen op Zooms aarde-werk*, Waalre.
- Haaster, H. van, 2009: Archeobotanisch onderzoek aan het maag-darmstelsel van twee runderen uit de 14^e en 17^e eeuw uit Eindhoven, *BIAXiaal* 397, Zaandam.
- Jong, T. de, 1994: Huisdieren, slachtvee en ongedierte: dieren in de middeleeuwse stad, in: Arts, N. (red.) 1994: *Sporen onder de Kempische stad: Archeologie, ecologie en vroegste geschiedenis van Eindhoven 1225-1500*, Eindhoven, 260-285.
- Kadastraal minuutplan Gemeente Eindhoven, Sectie A.
- Kakebeeke, A.D., 1950: Problemen rond het ontstaan en de vroegste geschiedenis van Eindhoven, in: Mandos, H. en A.D. Kakebeeke, 1950: *Oud Eindhoven, Voorstudies tot de geschiedenis van Eindhoven, Bijdragen tot de studie van het Brabantse Heem deel I*, Eindhoven, 28-73.
- Koeman, C. en J.C. Visser, 1992: *De stadsplattegronden van Jacob van Deventer. Map 8: Nederland Noord-Brabant en Limburg*, landsmeer.
- Kootker, L.M., in voorbereiding: Het dierlijk botmateriaal uit Eindhoven, *Vijksteeg, Ossicle* 213, Archeoplan Eco Delft.
- Kuysten, C.A., 1950: De Vrijstraat te Eindhoven, *Brabants Heem* 1950, 13-14.
- Lenting, J.J. (red.) 1993: *Schans op de Grens. Bourtanger bodemvondsten 1580-1850*, Sellingeren.
- Lindemans, P., 1952: *Geschiedenis van de landbouw in België*, Antwerpen (twee delen).
- Mandos, H. en A.D. Kakebeeke, 1950: *Oud Eindhoven, Voorstudies tot de geschiedenis van Eindhoven, Bijdragen tot de studie van het Brabantse Heem deel I*, Eindhoven.

Melssen, J., 1994: De geschiedenis van Eindhoven tot omstreeks 1570, in: Arts, N. (red.) 1994: *Sporen onder de Kempische stad: Archeologie, ecologie en vroegste geschiedenis van Eindhoven 1225-1500*, Eindhoven, 53-119.

Polling, A., 2001: *Maastrichtse ceramiek: merken en dateringen. P. Regout (De Sphinx)/ N.A. Bosch/ Clermont en Chainaye/ Société Céramique/ Guillaume Lambert/ L. Regout (Mosa)/ F. Regout/ Alfred Regout (Rema)*, Lochem.

Stoepker, H., 1986: *Graven naar het kasteel van Tilburg*, Waalre.

Stroeken, F., 1982: *Eindhoven in de prentkunst 1232-1982*, Eindhoven.

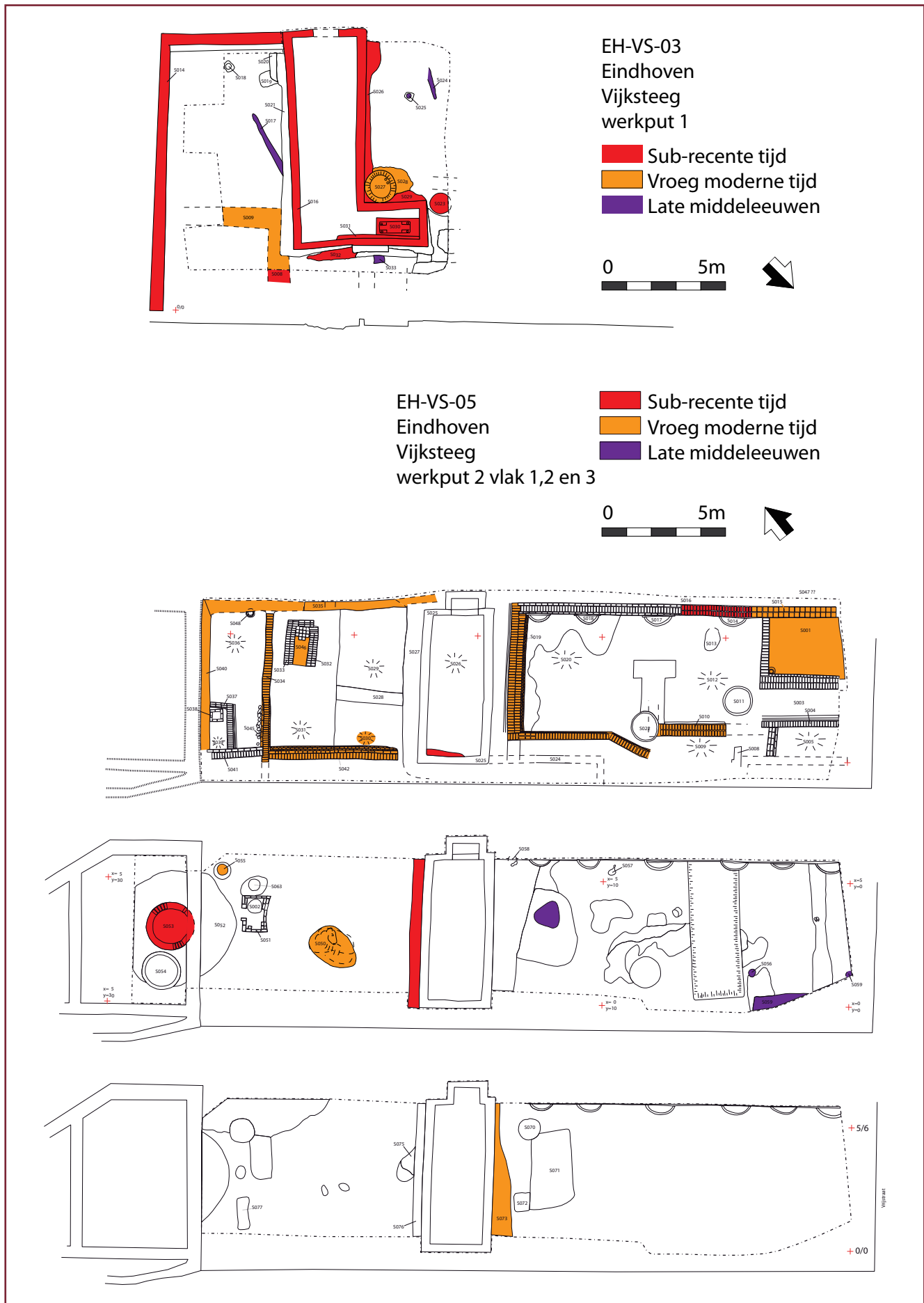
Theuws, F., A. Verhoeven en H.H. van Regteren Altena, 1988: *Medieval Settlement at Dommelen Parts I and II, Berichten van de Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek* 38, 229-430.

Vandenbosch, J.M.L., 1867: *Huishouding en landbouw of Raedgevingen en Voorschriften vooral dienstig voor huishoudens en landbouwers*, Leuven.

Vermeldingen in de pers

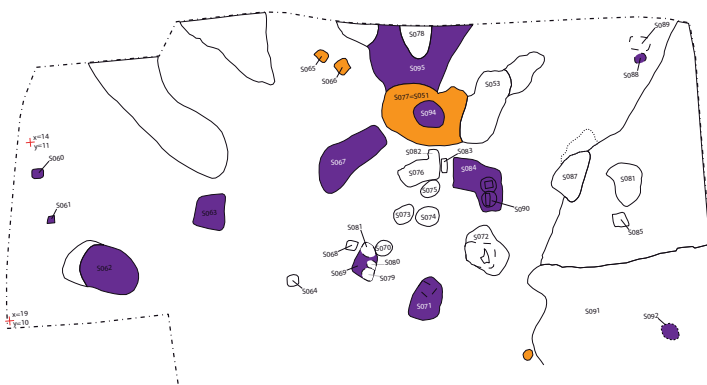
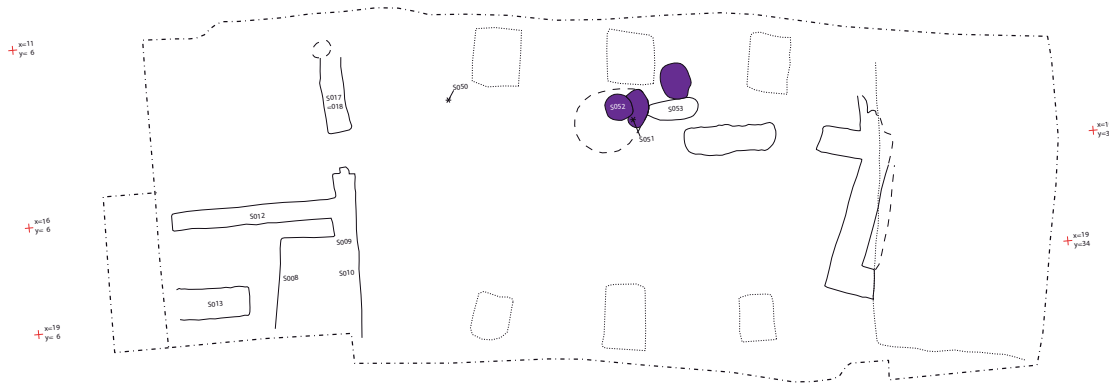
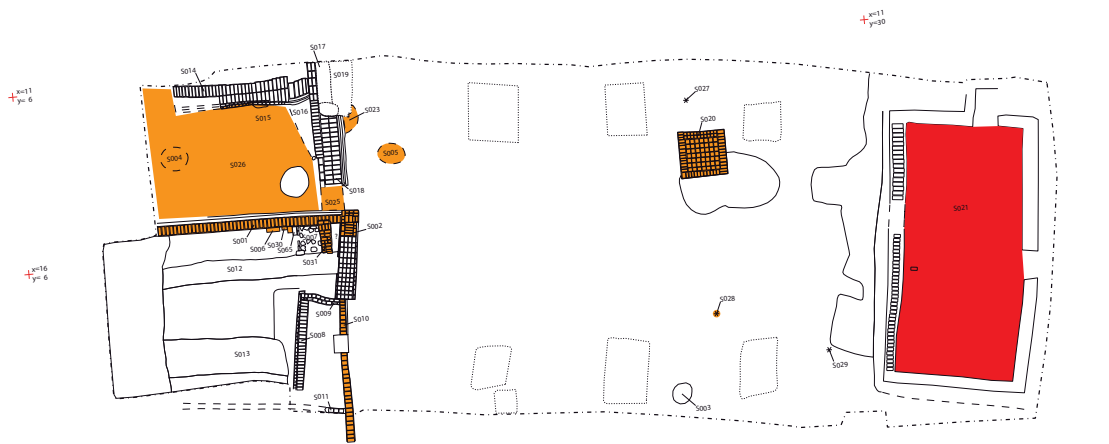
Eindhovens dagblad 05-02-2003.

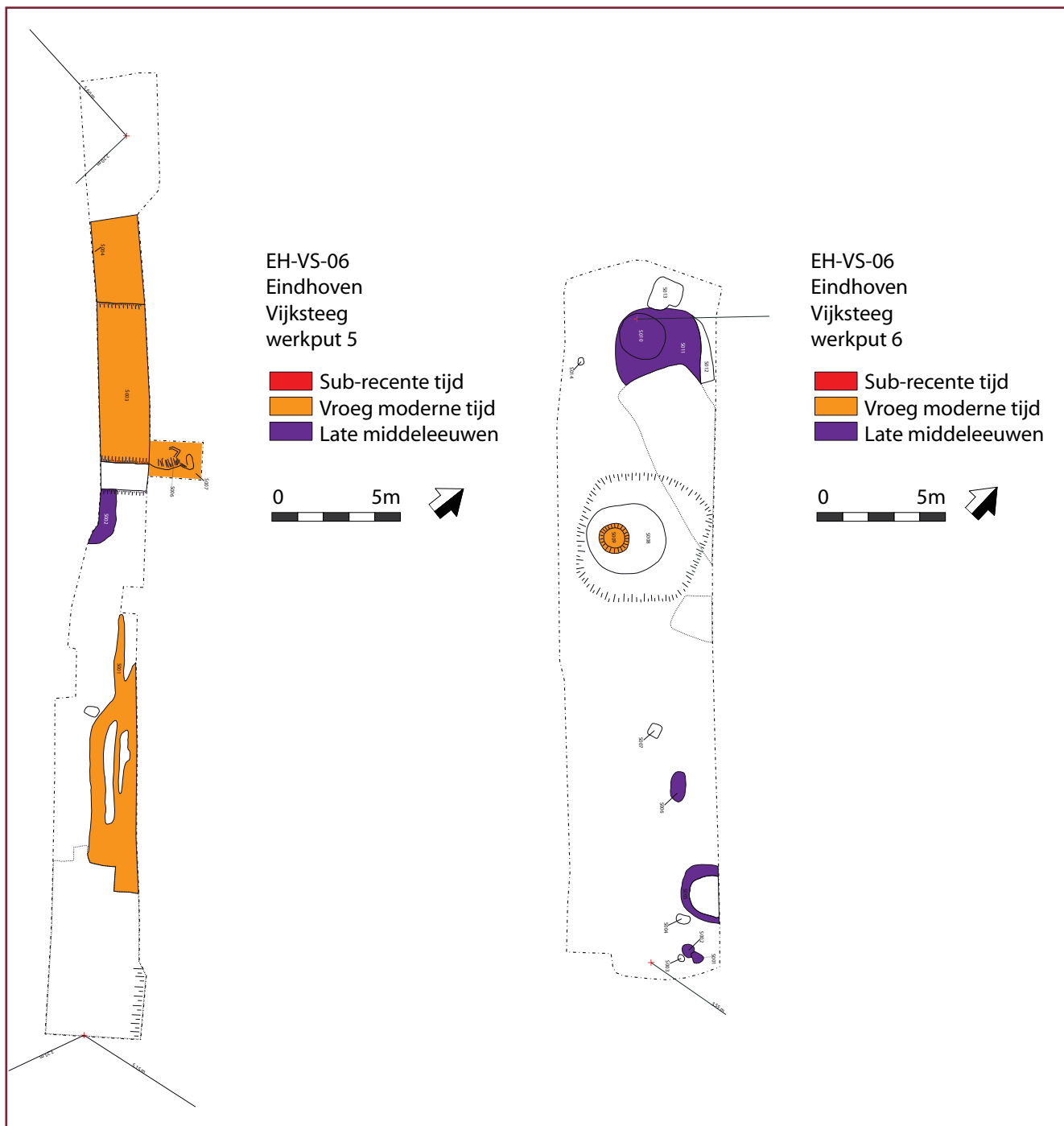
Eindhovens dagblad 04-04-2003.

EH-VS-05
 Eindhoven
 Vijksteeg
 werkput 3 vlak 1,2 en 3

- Sub-recente tijd
- Vroeg moderne tijd
- Late middeleeuwen

Afbeelding 1. Ligging van Eindhoven binnen Nederland en een uitsnede uit de topografische kaart met daarop aangegeven de ligging van het opgravingsterrein. Schaal 1:25.000. Bron: Topografische Dienst Kadaster.

Afbeelding 2. Ligging van de opgravingsputten in de huidige kadastrale omgeving. Bron: Geogids gemeente Eindhoven.

Afbeelding 3. De landschappelijke ligging van Eindhoven omstreeks 1890. Bron: Caspers, van der Leest en Stam 2005, kaartnummer 691.

Afbeelding 4. Plattegrond van Eindhoven omstreeks 1560, getekend door Jacob van Deventer. De rode stip geeft de ligging van de Vrijstraat aan, waar destijds een ruimte tussen de bebouwing was. Op deze locatie vonden de opgravingen plaats. Bron: Koeman en Visser 1992, kaart 97.

Afbeelding 5. De muurankers die werden aangetroffen bij de sloop in 2003. Tekening: Theo de Jong.

Afbeelding 6. In de zijgevel van Vrijstraat 20 is nog een eikenhouten muurstijl in oud metselwerk aangetroffen. Foto: Theo de Jong.

Afbeelding 7. Op een binnenmuur van de Vrijstraat 22 zijn in het begin van de 20e eeuw muurschilderingen in Art Deco stijl aangebracht in de filmzaal van de bioscoop 'Parisien'. Deze kwamen tijdens de sloop van de bioscoop in 2001 opnieuw in het zicht. Foto: Nico Arts.

Afbeelding 8. Opnamen voor het programma 'Spoorzoeker' van Omroep Brabant TV op 25 april 2003. Foto: Nico Arts.

Afbeelding 9. Het gebruikte meetsysteem. Bron: Geogids gemeente Eindhoven.

Afbeelding 10. Tekening van het profiel aan de zuidzijde van werkput 1. De nummers die in de tekening opgenomen zijn betreffen spoornummers. Tekening: René Bogaerts.

Afbeelding 11. Tekening van het profiel aan de oostzijde van werkput 1. De nummers die in de tekening opgenomen zijn betreffen spoornummers. Tekening: René Bogaerts.

Afbeelding 12. Het zuidprofiel van werkput 2. De nummers die in de tekening zijn opgenomen betreffen laagnummers. De nummers bestaande uit meer dan twee cijfers zijn spoornummers. Tekening: René Bogaerts.

Afbeelding 13. Het noordprofiel van werkput 3. De nummers die in de tekening zijn opgenomen betreffen laagnummers. De nummers bestaande uit meer dan twee cijfers zijn spoornummers. Tekening: René Bogaerts.

Afbeelding 14. Overzichtsplattegrond van de bij de opgravingen aangetroffen grondsporen en de dateringsperiodes. Bron: Geogids gemeente Eindhoven.

Afbeelding 15. Profiel zuid met daarin de donkerbruine humeuze akkerlaag of stadsophoging, spitsporen, lemen vloer en ophogingspakket van na circa 1600. Foto: Theo de Jong.

Afbeelding 16. Spitsporen in het vlak onder de lemen vloer. Foto: Nico Arts.

Afbeelding 17. Een constructie van houten stammetjes aangetroffen in werkput 3. Fotograaf onbekend.

Afbeelding 18 en 19. Resten van houten palen die werden aangetroffen in werkput 3. Fotograaf onbekend.

Afbeelding 20. Eén van de twee tonputten (spoor 3.094) die in werkput 3 zijn aangetroffen. Tekening: René Bogaerts.

Afbeelding 21. De waterput met baksteenlagen (spoor 6.009) die in werkput 6 is aangetroffen. Tekening: René Bogaerts.

Afbeelding 22. Verdeling van de vondsten uit de Vijksteeg van 2003.

Afbeelding 23. Verdeling van de vondsten uit de Vijksteeg van 2005.

Afbeelding 24. Verdeling van de vondsten uit de Vijksteeg van 2006.

Afbeelding 25. Elmpoter kogelpotten. Tekeningen: Ben van den Broek en Cindy Vijsma. Schaal 1:4.

Afbeelding 26. Grapes van roodbakend aardewerk. Tekeningen: Cindy Vijsma en Ben van den Broek. Schaal 1:4.

Afbeelding 27. Voorwerpen van industrieel witbakkend aardewerk. Tekeningen: Cindy Vijsma en Ben van den Broek. Schaal 1:4.

Afbeelding 28. Een mogelijk 'huismerk' afgebeeld op een steengoed voorraadpot. Tekening: Elly Bogers en Cindy Vijsma. Schaal 1:4.

Afbeelding 29. Kannen (zonder hals) van Langerwehe steengoed. Tekeningen: Cindy Vijsma en Ben van den Broek. Schaal 1:4.

Afbeelding 30. Hals van een Westerwald kruik. Tekening: Ben van den Broek en Cindy Vijsma. Schaal 1:4.

Afbeelding 31. Verdeling van de vondsten uit de ophogingslaag boven de lemen vloer, datering 16e en 17e eeuw.

Afbeelding 32. Vetvanger uit de laag boven de lemen vloer. Datering 16e eeuw. Tekening: Ben van den Broek.

Afbeelding 33. Verdeling van de vondsten uit de ophogingslaag onder de lemen vloer, datering 12e-15e eeuw.

Afbeelding 34. Kleipijpjes uit de ophogingslaag boven de lemen vloer. Datering circa 1630-1650. Tekening: Elly Bogers.

Afbeelding 35. Messing boeksluiting met eenvoudige krasversiering. Foto: Laurens Mulkens.

Afbeelding 36. Koperen oord uit 1710. Foto: Laurens Mulkens.

Afbeelding 37. Kapmes, waarschijnlijk uit 1880. Tekening: Ben van den Broek. Schaal 1:4.

Afbeelding 38. IJzeren voorwerp waarschijnlijk gebruikt als gereedschap voor hout- of leerbewerking. Tekening: Ben van den Broek. Schaal 1:1.

Afbeelding 39. Glazen voorwerpen aangetroffen bij de opgravingen. Tekeningen: Cindy Vijsma en Ben van den Broek. Schaal 1:4.

Afbeelding 40. Bakstenen waterput met koepelgewelf en de funderingsring van houten planken. Het water werd door twee loden leidingen opgepompt. Datering 18e of 19e eeuw. Tekening: Theo de Jong.

Afbeelding 41. Het houten hakblok dat werd aangetroffen in spoor 092 van werkput 3. Tekening: Dirk Vlasblom.

Afbeelding 42. Bovenaanzicht van de bodem van de ton die is aangetroffen in spoor 094 van werkput 3. Tekening: Janneke Bosman en Cindy Vijsma. Schaal 1:10.

Afbeelding 43. Tekening van de duigen met bijzondere kenmerken en gaten van de wijntonput die is aangetroffen in spoor 095 van werkput 3. Tekening: Janneke Bosman en Cindy Vijsma. Schaal 1:10.

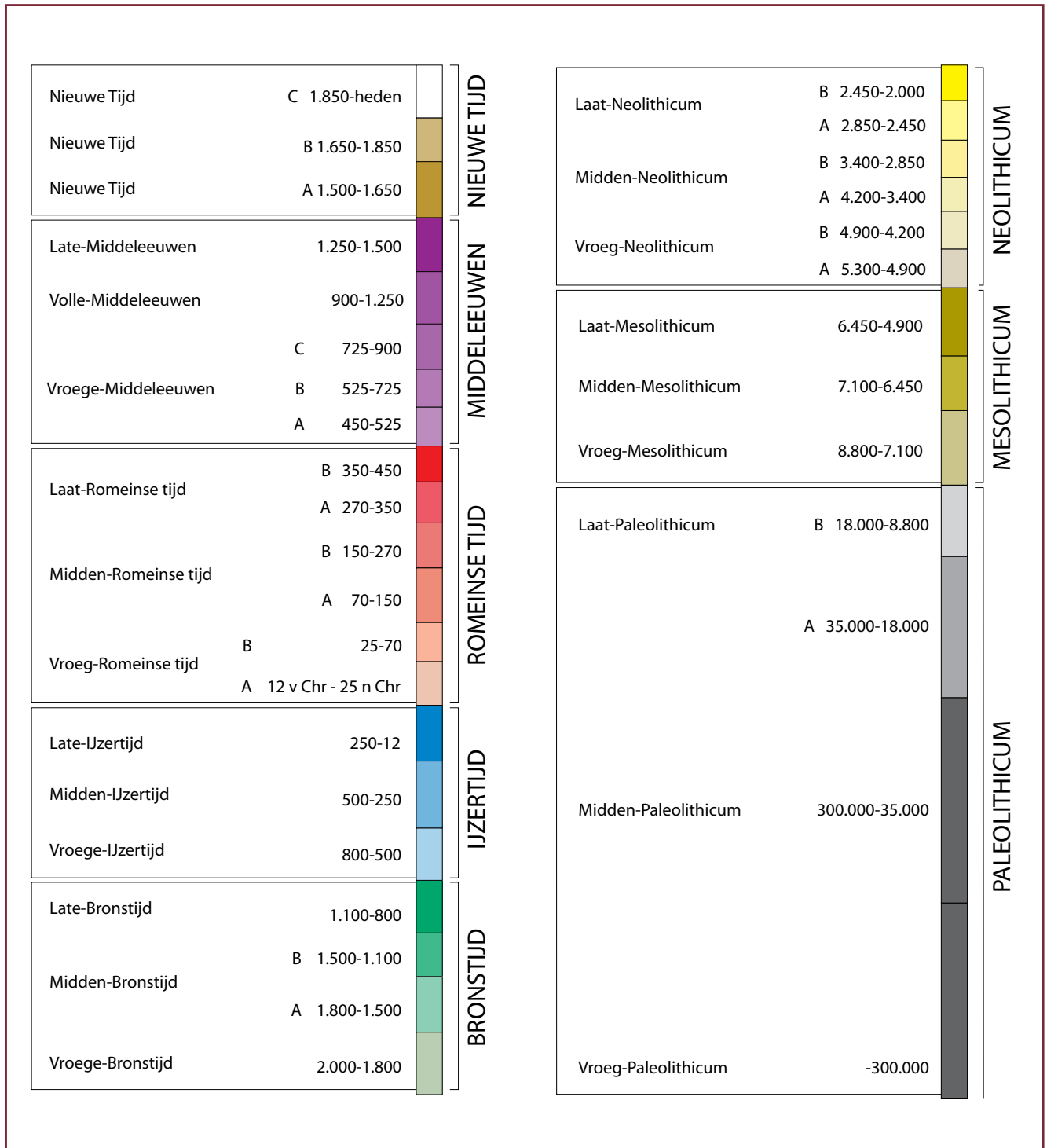
Afbeelding 44. Het houten duigfragment met inkervingen dat in spoor 010 van werkput 6 is aangetroffen. Tekening: Ben van den Broek en Cindy Vijsma. Schaal 1:2.

Afbeelding 45. Het runderskelet dat in werkput 5 is aangetroffen. Fotograaf onbekend.

Afbeelding 46. Een menstegel met daarop afgebeeld een rokende man. Tekening: Cindy Vijsma. Schaal 1:2.

Afbeelding 47. Een menstegel met daarop afgebeeld een man met een geweer. Tekening: Cindy Vijsma. Schaal 1:2.

Afbeelding 48. Reconstructie van het huis uit de 15e en 16e eeuw, ingepast in de huidige bebouwing. Tekening: Paul Becx.

put + s-nr	vlak	beschrijving	functie	coupe	tekening	foto	coupevel	monster	vondsten	datering	s-diepte	NAP	relatie sporen	opmerkingen
1.001		dbr humeus	ophogingslaag		X				aw, glas, bk, metaal, ns, bot	14e-17e eeuw			conform spoor 1.037	
1.002		grbr met witte vlekjes	ophogingslaag						aw, bot	15e-16e eeuw			conform spoor 1.038	
1.003		glgr leem	vloer							15e-16e eeuw			conform spoor 1.041	
1.004		gl zand	vleilaag onder vloer 1.003							15e eeuw				
1.005		gr dbr gelaagd	spoellaagjes onder geel zand 1.005							15e eeuw				
1.006		gl dbr verrommeld	spitsporen							14e eeuw				
1.007		dbr vettig humeus	oorspronkelijke 'akkerlaag'						aw, bk, metaal, bot	13e-15e eeuw			conform spoor 1.043	
1.008		gl dbr verrommeld	insteek muur							19e eeuw				
1.009		gl verrommeld	insteek muur						glas, bk	17e-19e eeuw				
1.010		glbr gevlekt	kuiltje							19e eeuw				
1.011		glbr gevlekt	ophogingslaag							18e eeuw				
1.012		gl zand	insteek westmuur							19e eeuw				
1.013		puin en dbr zand	insteek westmuur						aw	16e-17e eeuw				
1.014		baksteen en mortel	voorgevel aan Vrijstraat							19e eeuw				
1.015		baksteen en mortel	westgevel							19e eeuw				
1.016		baksteen en mortel	keldermuur							19e eeuw				
1.017		gr gelaagd	karrenspoor	X	X					12e-13e eeuw (?)	10 cm			
1.018		dgr br humeus												
1.019		dbr humeus												
1.020		dbr humeus (plaggen stut keldenwandin-steek?)								19e eeuw				

Bijlage 4 Sporenlijst EHV-VS-03

put + s-nr	vlak	beschrijving	functie	coupe	tekening	foto	coupevel	monster	vondsten	datering	s-diepte	NAP	relatie sporen	opmerkingen
1.021		gl zand	insteek kelder							14e-15e eeuw				
1.022		grijze laag	in profiel zuid E-E					aw		19e eeuw			conform spoor 1.047	
1.023		gr en br gelaagd zand	vulling tonnetje					bk, metaal, eco		12e-13e eeuw(?)				
1.024		gr	karrenspoor? (natuurlijke depressie?)							14e eeuw (?)	30 cm			
1.025		db/br	paalkuil	X	X	X				17e eeuw				
1.026		gl verrommeld zand	insteek keldermuur						bk, metaal, hout	17e eeuw				
1.027		puin en bakste- nen in zand	vulling waterput						aw, glas, ns	17e-19e eeuw				
1.028		db/ gl gebrok- keld	insteek waterput							19d				
1.029		gl gebrokkeld zand	insteek kelder							20A				
1.030		gietijzer	fundament voor zware machine							19-20A				
1.031		bakstenen rand	klamp tegen keldermuur							19e eeuw (?)				
1.032		zw wenig	insteek kelder (?)							13e-14e eeuw				
1.033		db/	kuil					aw		19e eeuw				
1.034		gr/ gl en baksteenpuin	insteek kelder							18e of 19e eeuw				
1.035		witte kalk en baksteenpuin	kalkputje							19e eeuw				
1.036		bakstenen en gl zand	muurfundering							15e-17e eeuw			conform spoor 1.001	
1.037		brgr en baksteenstippels	ophogingslaag						aw, ns	16e eeuw			conform spoor 1.002	
1.038		gr/ gl en witte vlekjes	ophogingslaag											
1.039		gl zand onder leemlaag	vleilaag onder vloer											
1.040		zw houtskoolrijk laagje	brandlaag stads- brand (?)							ca. 1484 of 1554?				

put + s-nr	vlak	beschrijving	functie	coupe	tekening	foto	coupevel	monster	vondsten	datering	s-diepte	NAP	relatie sporen	opmerkingen
1.041		grgl leem	vloer							15e-16e eeuw			conform spoor 1.003	
1.042		gl dbr zand	spitsporen							14e eeuw				
1.043		dbr humeus vettig	oorspronkelijke 'akkerlaag'					aw, metaal, bot		12e-14e eeuw			conform spoor 1.007	
1.044		witgl zandlaagje	(vleilaagje?)					metaal					conform spoor 1.042	
1.045		grgl lemig	vloerniveau 1 (onderste)					aw		13e-14e eeuw			ligt onder spoor 1.003 en 1.041	
1.046		grgl	laag boven leem- vloer 2					aw		13e-14e eeuw			ligt boven spoor 1.041	
1.047		gelaagde vulling	inhoud tonnetje					aw		19e eeuw			conform spoor 1.023	
1.048		gr zand, gerom- meld	insteek tonnetje					aw, bk, metaal		17e-18e eeuw				
1.049		papier met groene opdruk	bioscoopkaartjes							20e eeuw				
1.050		smeedijzer	muurankers (2x)							ca. 1888				

Bijlage 4 Sporenlijst EHV-VS-05

put + s-nr	vlak	beschrijving	functie	coupe	tekening	foto	coupevel	monster	vondsten	datering	s-diepte	NAP	relatie sporen	opmerkingen
2.001	1	gl gemengd + dgr zand	opvulling kelder		X			aw, bk, ns, bot	16e-18e eeuw	13 cm	15.71+			
2.002	1		muur		X			bk		50 cm	16.08+			onderkant pleisterwerk 15.78+, onderkant muur 15.58+
2.003	1	dgr zand	opvullingslaag		X			aw	16e-17e eeuw		15.90+			schrobbot in zw hoek
2.004	1		muur/fundering		X					48 cm	16.25+			rommelig kruisverband
2.005	1	gl gemengd	opvulling								16.14+			tussen spoor 2.004, 2.005, 2.006
2.006	1		muur							± 6 cm	16.22+			erg ondiep: 1 steens
2.007	1		muur								16.22+			niet onderzocht, te dicht bij bestaande bouw
2.008	1		muur								16.22+			niet onderzocht, te dicht bij bestaande bouw
2.009	1	gl gemengd	recente laag/bovengrond								16.21+			
2.010	1		muur		X			aw, bk, ns, bot	16e-17e eeuw	± 40 cm	16.30+			onderkant muur 15.88-15.90+ over betonring fundering
2.011	1		betonring: vulling beton + cement								16.29+			
2.012	1													
2.013	1		kuil	X										
2.014	1		betonring als fundering											
2.015	1		muur/fundering		X						15.75+			fundering spoor 2.012
2.016	1		muur/fundering		X			aw, bk	16e-17e eeuw	55-60 cm	16.28-16.31+			onderkant muur 15.70 -15.75+
2.017	1		betonring als fundering		X			aw, glas, bk	18e-20e? Eeuw	51-73 cm	16.42+			onderkant muur 15.69-15.91+
2.018	1		betonring als fundering											
2.019	1		muur/fundering		X			aw, bk	17e-19e eeuw	± 49 cm	16.52+			onderkant muur 15.97 +(Z) -16.01 +(N)
2.020	1	dgr humeus	opvullaag		X			aw, metaal, bk, bot	16e-19e eeuw		15.69+			
2.021	1	veel baksteen	hard?					aw	17e eeuw					diepte varieert van 10-15 cm

put + s-nr	vlak	beschrijving	functie	coupe	tekening	foto	coupevel	monster	vondsten	datering	s-diepte	NAP	relatie sporen	opmerkingen
2.022	1		betonring: vulling beton + cement									16.14+	muur loopt over betonring heen	
2.023	1	gl gemengd	muur					aw, bk, metaal		17e-18e? Eeuw		16.15+		onderkant muur 15.82-15.80+
2.024	1		keldermuur							N.T.		16.53+		
2.025	1											16.36-16.63+		
2.026	1		inhoud kelder											
2.027	1	gl gemengd + baksteen	insteek kelder					aw, bk, metaal		18-19d				
2.028	1		uitbraakleuf met rode baksteenresten									15.92+		
2.029	1	dgr zw+ baksteen						aw, bk, metaal, bot		17e-19e eeuw		15.98+		
2.030	1		brandlaag van stadsbrand in 17B					aw, bk, glas, metaal, ns, bot		12e-17e eeuw		15.91+		
2.031	1	gl rommelig + baksteen										15.84+		
2.032	1		muur/oven?									16.11+		1 ½ steens, stenen met brandsporen
2.033	1													
2.034	1		muur					aw, bk, ns, bot		17-19A		16.50-16.56+		
2.035	1		muur					aw, glas, ns		17e-18e eeuw		16.51+		rommelige muur van rode baksteen, voornamelijk halve stenen
2.036	1	rommelig dgr gemengd + baksteen						ns				15.90+		
2.037	1		muurtje									16.49+	staat met lange zijde haaks op spoor 2.041	
2.038	1		put									16.58+		vierkante put omringd met baksteen
2.039	1											16.43+		
2.040	1											16.52+		

put + s-nr	vlak	beschrijving	functie	coupe	tekening	foto	coupevel	monster	vondsten	datering	s-diepte	NAP	relatie sporen	opmerkingen
2.041	1		muurtje									16.56+		
2.042	1		muur						aw, bk, metaal, ns, glas, bot, eco	12e eeuw-1900		16.53+		
2.043	1								aw, bk, metaal, ns, glas, bot, eco	16e-19e(20e) eeuw				
2.044	1								aw, bk	16e/17e-19e eeuw				
2.045	1													
2.046	1	baksteen	vloer in oven		X		X	X	aw, bk, glas, metaal	17e-18e eeuw		16.12+	tussen spoor 2.032	formaat: 12x13.5x4, 12x13.5x4, 12.5x13.5x4
2.047	1		aanleg profiel						aw, bot	17e (18e) eeuw				
2.048	1		voorraadpot, houtskoolvulling						aw, bk, glas, metaal, monsters	17e-18e eeuw		16.56+		
2.049														
2.050	2	skelet paard	begraving		X				aw, bk, glas, metaal, eco, ns	15e-16e (17e) eeuw				
2.051	2	bakstenen	fundering keldertje	X					aw, bk, glas, metaal, eco, ns	16e-17e (18e) eeuw				formaat: 1.45 x 1.05 meter
2.052	2	gl dbr gevlekt lemig	insteek waterput						aw, metaal, ns	17-18A?		14.84+		aanleg vlak 2
2.053	2	bakstenen	kern waterput	X					aw	19e-20e eeuw		14.88+		baksteen: 22x10x55, 20x5, 21x105x53
2.054	2	betonring met betonnen bodem	kern waterput						metaal	20e eeuw		14.83+		tot ruim 3.70 meter onder betonfundering, insteek tot ± 2.50 meter onder betonfundering
2.055	2	kalk gl zandig, buitenste ring gl		X					aw, bk, glas, eco	16e-19e/20e eeuw				profiel
2.056	2	Elmpt rand naar beneden							aw	13e-14e/15e eeuw		15.14+		tijdens schoonmaken profiel
2.057	2	schedel (onderkaak paard)										15.25+		tijdens schoonmaken profiel

put + s-nr	vlak	beschrijving	functie	coupe	tekening	foto	coupevel	monster	vondsten	datering	s-diepte	NAP	relatie sporen	opmerkingen
2.058	2	tanden hond							aw, metaal, bk, ns, bot			15.24+		tijdens schoonmaken profiel
2.059	2	fundering verbr. muur							aw, bk, metaal, glas, ns	(12-) 14d/15A				tijdens schoonmaken profiel
2.060	2								aw, bk, ns, bot	14e/15e-17e eeuw				tijdens couperen gele vlek in gebouwtje
2.061	2								bk			15.34+		
2.062	2	gl	gele vlek in gebouwtje	X					ns					tijdens profiel steken
2.063	2	lg zand gemengd met humeus + brgl zand	vloer						leer	17e-18e? Eeuw				schoonmaken profiel
2.064														
2.065														
2.066														
2.067														
2.068														
2.069														
2.070	3	dbr humeus + gl		X								14.80+		
2.071	3	egaal br	nazak	X					aw, bk, ns, eco	12e-14e/15e eeuw			nazak van spoor 2.074	
2.072	3	dbr gl gevlekt		X					aw, bk	17e-19e eeuw				
2.073	3		insteek kelder	X					aw, bot	12e-14e (15e) eeuw			hoort bij nazak spoor 2.071	
2.074	3		onderkant	X					bot					
2.075	3	dbr gl gevlekt	graf rond						bot			14.77+		
2.076	3	dbr + puin	insteek kelder						bot					
2.077	3		graf varken						bot					
3.001	1	max. 4 lagen steen + laag puin	muur		X				aw, glas, bk, bot	17e-18e eeuw	34-21 cm	16.05- 16.11+	jonger dan spoor 3.006 en 3.007, ouder dan spoor 3.002	gefundeerd op puin in dgr afvallaag, cement is kalkmortel

Bijlage 4 Sporenlijst EHV-VS-05

put + s-nr	vlak	beschrijving	functie	coupe	tekening	foto	coupevel	monster	vondsten	datering	s-diepte	NAP	relatie sporen	opmerkingen
3.002	1	2 steen lagen	muur		X				aw, bk, glas, metaal, bot	17e-19e eeuw	11 cm	16.24+	jonger dan spoor 3.001 en 3.010	gefundeerd in gr laag gegraven door dgr afvallaag
3.003	1	dgr + puin	afvalkuil						aw, bk, glas, metaal, ns, bot	18e-19e (20e) eeuw		15.72+	gegraven in dgr afvallaag	
3.004	1	dgr + puin	afvalkuil						aw, bot	(17e) 18e eeuw	ondiep	15.71+	gegraven in dgr afvallaag	
3.005	1	dgr + puin	afvalkuil						aw, bk, ns	(17e) 18e eeuw	ondiep	15.71+	gegraven in dgr afvallaag	spoor 3.004 en 3.005 hebben fragmenten van één steengoed pot
3.006	1	4 lagen	restant muur		X				aw, bk	16e (17e) eeuw	25 cm	16.02+	ouder dan spoor 3.001	gefundeerd op gl gemengd zand zichtbaar onder muur spoor 3.001
3.007	1		puinlaag= restant muur?		X						± 30 cm	16.11+	ouder dan spoor 3.001, geflankeerd door spoor 3.030 en 3.031	verbonden door kalkmortel, gefundeerd in dgr afvallaag
3.008	1	max. 10 steenlagen	muur		X				aw, bot	17e-19e eeuw	54 cm	16.11+	samen met spoor 3.009, 3.010 en 3.011 gefundeerd in gl zand met puin; gegraven door dgr afvallaag, kalkmortel-cement	
3.009	1		muur		X							16.13+	samen met spoor 3.008, 3.010 en 3.011 gefundeerd in gl zand met puin; gegraven door dgr afvallaag	
3.010	1	max. 12 steenlagen	muur		X				aw, bk	18e eeuw	57-69 cm	16.17-16.27+	samen met spoor 3.008, 3.009 en 3.011 gefundeerd in gl zand met puin; gegraven door dgr afvallaag, ouder dan spoor 3.002 en poer	
3.011	1		muur									16.27+	samen met spoor 3.008 t/m 3.010, gefundeerd in gl zand met puin; gegraven door dgr afvallaag	
3.012	1	gl gevlekte baan	muur funderingsbaan									15.67+	stopt bij muur spoor 3.002	
3.013	1	gl gevlekt met veel puin	puinbaan									15.69+	doorsnijdt insteek spoor 3.008	

put + s-nr	vlak	beschrijving	functie	coupe	tekening	foto	coupevel	monster	vondsten	datering	s-diepte	NAP	relatie sporen	opmerkingen
3.014	1	1 steens	muur		X						55 cm	16.57+	hoort bij muur spoor 015? Cement	gefundeerd op dunne laag gl gemengd zand
3.015	1	max. 4 steens	muur		X				aw, bot	17e eeuw	26 cm	16.27+	lijkt erg op muur spoor 3.017/3.018, maar wordt over- seden door deze, gefundeerd op gl zand ingegraven in dgr afvallaag	cement
3.016	1	dgr zand + puin	puin/restant vloer		X				aw, bk, bot	17e-20e eeuw		16.20+	hoort bij spoor 3.015, 3.017 en 3.018	
3.017	1	max. 5 steens	muur		X						30 cm	16.37+	= spoor 3.018, lijkt erg op muur spoor 3.015, maar over- sniijdt deze, cement	
3.018	1	max. 5 steens	muur		X						30 cm	16.35+	= spoor 3.017, lijkt erg op muur spoor 3.015, maar over- sniijdt deze, cement	fundering zie spoor 3.015
3.019	1		betonnen vloer		X						15 cm	16.19+	jonger dan spoor 3.017/3.018	
3.020	1	max. 4 lagen=1 laag onder vloer	keldertje		X				aw, bk, bot, eco	17e-18e eeuw	27 cm	15.84+	in dgr afvallaag met vloertje van baksteen, vloer op 15.66+	cement is kalkachtig, zeer zacht
3.021	1		recente kelder		X						68 cm	16.15- 16.09+	meest recente in de wp; met twee aanbouwlijnes of ramen	NAP-hoogte niet bekend
3.022	1	gl gevekt + puin	insteek kelder		X									
3.023	1	baksteen + houtskeel + leem	restant oude fundering		X				aw	(16e) 17e? Eeuw	max. 50 cm	15.89+	ouder dan spoor 3.017, 3.018, 3.019	
3.024	1		puntvondst						aw	1280-1325		15.46+		
3.025	1	dgr gemengd + puin	opening tussen spoor 3.001 en 3.018		X				aw, bk, metaal, bot	17B		16.35+	spoor 3.018 liep ooit door	na afbraak dicht gegooid
3.026	1	dgr gemengd + puin	bovenste deel dgr afvallaag						aw, bot	16e-17e eeuw		15.72- 15.76+	muur spoor 3.001 is er in gefundeerd	muur spoor 3.014, 3.015 en 3.017, 3.018 zijn er door heen gegraven
3.027	1		puntvondst						metaal	17A		15.56+		
3.028	1		puntvondst						metaal	17A (?)		15.43+		
3.029	1		puntvondst						metaal			15.43+		
3.030	1		muurresten onder puin en spoor 3.001		X				glas, bk	18e-19e eeuw		15.85+	ouder dan spoor 3.001 en 3.007	gefundeerd in dgr afvallaag

Bijlage 4 Sporenlijst EHV-VS-05

put + s-nr	vlak	beschrijving	functie	coupe	tekening	foto	coupevel	monster	vondsten	datering	s-diepte	NAP	relatie sporen	opmerkingen
3.031	1	8 steenlagen	muur restant			X		aw, bk, ns	17B-18A	54 cm	16.24+	tegen spoor 3.001 aangebouwd	gefundeerd in dgr afval laag met harde kalkmortel	
3.032	2	aanleg vak 2						aw, bk, metaal, ns, bot, eco	19B-20A					
3.037	2		vlakvondst					aw, bot	19e-20e? Eeuw					
3.038														
3.039													spoornummer is niet uitgegeven	
3.040													spoornummer is niet uitgegeven	
3.041													spoornummer is niet uitgegeven	
3.042													spoornummer is niet uitgegeven	
3.043													spoornummer is niet uitgegeven	
3.044													spoornummer is niet uitgegeven	
3.045													spoornummer is niet uitgegeven	
3.046													spoornummer is niet uitgegeven	
3.047													spoornummer is niet uitgegeven	
3.048													spoornummer is niet uitgegeven	
3.049													spoornummer is niet uitgegeven	
3.050	2		puntvondst					metaal					loden gewicht	
3.051	2	gl gemengd lemig zand	waterput					aw, metaal, ns	14e-15e eeuw		14.92+	zie spoor 3.077/3.094		
3.052	2	dgr + humeuze br vlekken	kuiltje in waterput	X	X	X		aw, bk, metaal, bot	14e-15e eeuw	32 cm	14.92+	jonger dan spoor 3.051	vergaane dierbegrafing?	
3.053	2	dgr + iets lemig zand	kuil	X	X	X		aw, metaal	13B-14A	58 cm	14.92+	jonger dan spoor 3.051	twee fasen	

put + s-nr	vlak	beschrijving	functie	coupe	tekening	foto	coupevel	monster	vondsten	datering	s-diepte	NAP	relatie sporen	opmerkingen
3.054	2	beton	bak	X	X	X				19e? Eeuw	70 cm	16.25+	tussen spoor 3.010 en 3.008	meeste vondsten verzameld als tussen spoor 3.010 en 3.008, zonder spoornummer
3.055	2	dgr met gl en gr leemvlekken	kuil	X	X	X		metaal		PME	85 cm	15.46+		in profiel
3.056	2	dgr lemig	natuurlijk?	X	X	X					20 cm	14.81+		waarschijnlijk natuurlijk
3.057	2	dgr lemig zand	paalkuil	X	X	X					30 cm	14.81+		in zuid profiel onder 17e/18e eeuwse laag
3.058														spoornummer is niet uitgegeven
3.059														spoornummer is niet uitgegeven
3.060	3	gr	paalkuil	X	X	X		aw, metaal		1175-1350	34 cm	14.91+	zelfde datering als spoor 3.060-3.090	twee opvallagen
3.061	3	dgr gevlekt	paalkuil	X	X	X		aw, eco		13e-15e eeuw	20 cm	14.91+	zelfde datering als spoor 3.060-3.090	alleen paalkuil
3.062	3	gl dgr + oer	kuil	X	X	X		X aw, metaal, bot, eco		13 (14A)	38 cm	14.89+	zelfde datering als spoor 3.060-3.090	twee opvallagen
3.063	3	dgr met gl gevlekt	paalkuil	X	X	X		X aw, metaal, ns, bot, eco		13 (14)	52 cm	14.85+	zelfde datering als spoor 3.060-3.090	kern niet meer zichtbaar, wel nazak
3.064	3	dgr	natuurlijk									14.83+		vervalt
3.065	3	dgr + gl vlekken	paalkuil	X	X	X		bk		late ME/PME?	18 cm	14.76+	zelfde datering als spoor 3.060-3.090	met insteek
3.066	3	dgr gevlekt	paalkuil	X	X	X		bk, bot		late ME/PME?	16 cm	14.76+	zelfde datering als spoor 3.060-3.090	twee opvallagen
3.067	3	dgr met gl vlek-ken	paalkuil	X	X	X		X aw, bot		13e eeuw	50 cm	14.76+	zelfde datering als spoor 3.060-3.090	max. 3 cm diep
3.068	3	dgr	vervalt	X	X	X					3 cm	14.81+	zelfde datering als spoor 3.060-3.090	waarschijnlijk één paalkuil met spoor 3.081, kern + insteek met paalkern
3.069	3	dgr met gl vlek-ken	paalkuil	X	X	X		aw		13e (14e) eeuw	34 cm	14.81+	zelfde datering als spoor 3.060-3.090	twee opvallagen met paalkern
3.070	3	dgr	paalkuil	X	X	X					18 cm	14.81+	zelfde datering als spoor 3.060-3.090	
3.071	3	dgr	kuil met paalkern	X	X	X		aw, bk, metaal, bot, eco		14e-15e (16e?) eeuw	22 cm	14.82+	zelfde datering als spoor 3.060-3.090	

put + s-nr	vlak	beschrijving	functie	coupe	tekening	foto	coupevel	monster	vondsten	datering	s-diepte	NAP	relatie sporen	opmerkingen
3.072	3	gl dgr gevlekt/ dgr humeus	paalkuil	X	X	X	X	X	glas, eco		60 cm	14.76+	zelfde datering als spoor 3.060-3.090	met uitgraafkuil en kern met eikenhouten paal
3.073	3	dgr humeus	paalkuil	X	X	X	X	X			24 cm	14.76+	zelfde datering als spoor 3.060-3.090, vergelijkbaar met spoor 3.084	met paalkern
3.074	3	dgr humeus	paalkuil	X	X	X	X	X			30 cm	14.76+	zelfde datering als spoor 3.060-3.090	met insteek
3.075	3	dgr gevlekt	paalkuil	X	X	X	X	X			14 cm	14.76+	zelfde datering als spoor 3.060-3.090	
3.076	3	dgr met gl vlek- ken	(paal)kuil	X	X	X	X	X			28 cm	14.76+	zelfde datering als spoor 3.060-3.090	los van spoor 3.082
3.077	3	gl dgr gevlekt	insteek tonput	X	X	X	X	X	aw, bk, metaal, ns, bot	15e-16e eeuw	140 cm	14.65+	zelfde datering als spoor 3.060-3.090	insteek van spoor 3.094
3.078	3	egaal/dgr humeus	kern tonput	X	X	X	X	X	bk, metaal, ns		194 cm	14.65+	zelfde datering als spoor 3.060-3.090	drie opvullagen dgr humeus, gl gevlekt, gl
3.079	3	dgr	paalkuil	X	X	X	X	X			22 cm	14.81+	zelfde datering als spoor 3.060-3.090	met insteek, waarschijnlijk één paalkuil
3.080	3	dgr	paalkuil	X	X	X	X	X			22 cm	14.81+	zelfde datering als spoor 3.060-3.090	met insteek, waarschijnlijk één paalkuil
3.081	3	dgr met gl vlek- ken	paalkuil	X	X	X	X	X			32 cm	14.81+	zelfde datering als spoor 3.060-3.090	waarschijnlijk één paalkuil met spoor 3.069, kern + insteek
3.082	3	dgr/gr	paalkuil	X	X	X	X	X			30 cm	14.76+	zelfde datering als spoor 3.060-3.090	los van spoor 3.076
3.083	3	dgr	paalkuultje?	X							8 cm	14.70+	zelfde datering als spoor 3.060-3.090	
3.084	3	gl dgr gevlekt	paalkuil met houten paal	X	X	X	X	X	aw	12-13A	90 cm	14.70+	zelfde datering als spoor 3.060-3.090	vervangen door paalspoor 3.090, insteek en kern met houten paal
3.085	3	dgr + gr gevlekt	paalkuil	X	X	X	X	X			32 cm	14.66+	vergelijkbaar met spoor 3.072, zelfde datering als spoor 3.060-3.090	met kern en insteek
3.086	3	dgr humeus	kuil	X	X	X	X	X			28 cm	14.66+	zelfde datering als spoor 3.060-3.090	één opvullaag als spoor 3.087
3.087	3	dgr humeus	kuil	X	X	X	X	X			28 cm	14.66+	zelfde datering als spoor 3.060-3.090	één opvullaag als spoor 3.086
3.088	3	gr gevlekt		X	X				aw, bk, bot, eco	13e-15e eeuw	12 cm	14.71+	zelfde datering als spoor 3.060-3.090	

put + s-nr	vlak	beschrijving	functie	coupe	tekening	foto	coupevel	monster	vondsten	datering	s-diepte	NAP	relatie sporen	opmerkingen
3.089	3	dgr humeus	paalkuil	X	X	X					26 cm	14.68+	zelfde datering als spoor 3.060-3.090	kern en insteek
3.090	3	gl dgr gevlekt	paalvangang van spoor 084	X	X	X					50 cm	14.70+	zelfde datering als spoor 3.060-3.090	
3.091	3	o.a dgr zw humeus	inloopkuil waterkuil	X	X	X			aw, bk, metaal, ns, bot, eco	14e-19e eeuw	84 cm samen met spoor 092	14.61+	met veel slachtafval	inloopkuil in beekdal Gender? Met constructie van houten stammetjes en houten balk
3.092	3	zw humeus	constructie waterkuil	X	X	X		X	aw, bk, ns, bot, eco	14A	84 cm samen met spoor 091	13.85+	met veel slachtafval	inloopkuil in beekdal Gender? Met constructie van houten stammetjes en houten balk
3.093	3	Elmpt pot	in spoor 091						aw, bk, bot	14(A)		14.25+	in vulling inloop waterkuil	
3.094	3	zw humeus	kern tonput	X	X	X		X	aw, bk, metaal, ns, bot, eco	14e-15e eeuw	140 cm	14.65+	jonger dan spoor 3.078/3.095	twee opvallagen dgr zw en gelaagd dgr, lbr, bl, lm
3.095	3	bl + dgr leem vlekken/dgr + iets gl	insteek tonput	X	X	X			aw, bot, hout	13e-15e eeuw	194 cm	14.65+	ouder dan spoor 3.077/3.094	insteek van spoor 3.078

Bijlage 4 Sporenlijst EHV-VS-06

put + s-nr	vlak	beschrijving	functie	coupe	tekening	foto	coupevel	monster	vondsten	datering	s-diepte	NAP	relatie sporen	opmerkingen
5.001		dbr humeus	perceelsgreppel	X	X				aw, bot	14e-16e eeuw	20 cm			
5.002		dbr humeus	plaggen in kuil	X					aw	1175-1350				
5.003		dbr humeus	grachtvulling	X	X				aw, bot, eco	15e-16e eeuw				
5.004		dbr humeus	stadsophoging	X	X				aw	(15e) 16e eeuw				
5.005		dbr humeus vettig	silblaag in gracht	X	X				schelp	15e-16e eeuw				
5.006		skelet	begraven rond	X	X				aw, glas, bk, metaal, ns, bot	(12e)-17e eeuw				
5.007		dbr humeus	grachtvulling bij rond	X	X				aw, bk, metaal, bot	14e-17d (1700)				
6.001		glgr	kuil	X	X					14e eeuw?	14 cm			
6.002		gr + verbrande leemspikkels	paalkuil	X	X					14e eeuw?	34 cm			
6.003		dgr humeus	kuiltje	X	X						14 cm			
6.004		gr	natuurlijk	X										
6.005		dbr humeus witgl gevlekt	kuil, ambachtelijk?	X	X				aw, metaal, ns, bot	(13B) 14A				< 1 cm diep
6.006		dbr gl brokkelig gevekt	kuil	X	X				aw, bot	1175-1350 (1250?)	40 cm			
6.007		dbr gl brokkelig gevekt	kuil	X	X						28 cm			
6.008		grgl br gevlekt	insteek waterput	X	X						92 cm			
6.009		bakstenen	waterput 1 + inhoud	X	X				aw, bk, bot	18e (19e) eeuw	100 cm			put van tapse stenen
6.010		houten ton + vulling	waterput 2 + inhoud	X	X				20 houten duigen	14e eeuw				
6.011		grgl br gevlekt	insteek waterput	X	X				ns	14e eeuw	72 cm			
6.012		gr lemig	bekleding insteek											zie waterput 2, bekleding van insteek
6.013		brgr gl gevlekt	kuil	X	X				aw	1100-1250	52 cm			< 10 cm diep
6.014		dbrgr humeus	kuiltje	X	X						8 cm			

put + s-nr	vlak	beschrijving	functie	coupe	tekening	foto	coupevel	monster	vondsten	datering	s-diepte	NAP	relatie sporen	opmerkingen
6.015		dbr zw humeus	(brand?) kuil	X	X	X		aw					oversnijdt en is jonger dan spoor 6.005	in profiel N
6.016		witgl met dbr strepen	nazak in kuil	X	X	X		aw		1175-1350				in profiel N
6.017		dbr humeus	nazak kuil spoor 005	X	X	X		aw		1175-1350				in profiel N
6.018		dgr + houtskool + verbrande leem	kuiltje	X	X	X								in profiel N
6.019		dbr zwart	vloerniveau?	X	X	X		aw		16e-18e eeuw				in profiel N
6.020		dbr zw humeus	ophogingslaag	X	X	X		aw		12e-14e/15e eeuw				in profiel N

Bijlage 5 Vondsteninventaris

Projectcode	Gemeente	Locatie	Werkput	Spoornummer	Context	Datering	EHV-VS-03 Eindhoven Vijksteeg 1 000	14e-19e eeuw	EHV-VS-03 Eindhoven Vijksteeg 1 001	14e-17e eeuw	15e-16e eeuw	EHV-VS-03 Eindhoven Vijksteeg 1 002	17e-19e eeuw	17e-19e eeuw	EHV-VS-03 Eindhoven Vijksteeg 1 009	16e-17e eeuw	13e-15e eeuw	EHV-VS-03 Eindhoven Vijksteeg 1 007	17e-19e eeuw	17e-19e eeuw	EHV-VS-03 Eindhoven Vijksteeg 1 013	14e-15e eeuw	EHV-VS-03 Eindhoven Vijksteeg 1 022	19e eeuw	EHV-VS-03 Eindhoven Vijksteeg 1 023	17e eeuw	EHV-VS-03 Eindhoven Vijksteeg 1 027	17e-19e eeuw	EHV-VS-03 Eindhoven Vijksteeg 1 028	13e-14e eeuw	EHV-VS-03 Eindhoven Vijksteeg 1 033							
aardewerk																																						
	brunssum-schinveld																																					
	zuid-Limburgs																																					
	paffrath																																					
	elmpt																																					
	grijs gedraaid																																					
	roodbakkend																																					
	roodbakkend slijtglaszuur																																					
	witbakkend																																					
	industrieel zwart																																					
	industrieel wit																																					
	majolica																																					
	faience																																					
	porselein																																					
steengoed																																						
	echt steengoed																																					
	bijna steengoed																																					
	proto steengoed																																					
	siegburg																																					
	langerwehe																																					
	westervald																																					
	raeren																																					
	rijnlands																																					
	laat steengoed																																					
overig																																						
	plastic																																					
	rubber																																					
	pijpaarden beeld																																					
	pijpaarden kleipijp																																					
	kraal																																					
	bakeliet																																					
glas																																						

Projectcode	EHV-VS-05	EHV-VS-05	EHV-VS-05
Gemeente	Eindhoven	Eindhoven	Eindhoven
Locatie	Vijksteeg	Vijksteeg	Vijksteeg
Werkput	0	0	0
Spoornummer	000	000	Totaal
Context	Waarneming roofsleuf	Stort	
Datering	14e/15e- 18e/19e eeuw	14e/15e- 19e/20e eeuw	
aardewerk			
brunssum-schinveld			
zuid-Limburgs			
paffrath			
elmpt			
grijs gedraaid	1	1	2
roodbakkerd		21	21
roodbakkerd slijglazuur		2	2
witbakkerd		13	13
industrieel zwart			
industrieel wit		4	4
majolica	1	1	2
faience			
porselein			
steengoed			
echt steengoed	1	2	3
bijna steengoed			
proto steengoed			
siegburg			
langerwehe			
westervald	2	5	7
raeren			
rijnlands			
laat steengoed	1	19	20
overig			
plastic		2	2
rubber			
pijpaarden beeld			
pijpaarden kleipijp	2	17	19
kraal			
bakeliet			
glas			

drinkglas		3	3
fles		5	5
vensterglas		12	12
overig			
bouwkramiek			
(hutten)leem			
wandtegel	2	2	2
baksteen			
dakpan			
vloertegel			
stuc laag, mortel	1	1	1
Bouwelement overig			
Kacheloventegel			
beton			
metaal			
ijzer	2	2	2
brons, koper, lood, tin	1	1	1
sintels, siakken	1	1	1
natuursteen			
onbewerkt vuursteen			
kiezels, veldkei			
leisteel			
kalk(steen)			
overig			
ecologisch			
bot	43	43	43
verbrand bot			
schelp	2	2	2
houten voorwerp			
houtschoor, natuurlijk hout			
steenkool	1	1	1
leer			
monsters			
papier			
overig			
Totaal	9	159	168
Mae	9	60	69
Bijzonderheden		Kleding knoop	

Bijlage 5 Vondsteninventaris

Projectcode	Gemeente	Locatie	Werkput	Spoornummer	Context	Datering	EHV-VS-05 Eindhoven Vijksteeg 2 000 Aanleg werkput 20e eeuw	EHV-VS-05 Eindhoven Vijksteeg 2 000 Aanleg vlak 2 18e-20e eeuw	EHV-VS-05 Eindhoven Vijksteeg 2 000 Aanleg vlak 2 12e-20e eeuw	EHV-VS-05 Eindhoven Vijksteeg 2 000 Aanleg vlak 2 12e-18e eeuw	EHV-VS-05 Eindhoven Vijksteeg 2 000 Aanleg vlak 2 13e-18e eeuw	EHV-VS-05 Eindhoven Vijksteeg 2 000 Schoonmaken profiel noord 16A	EHV-VS-05 Eindhoven Vijksteeg 2 Greppel op 1 meter oost/vlak vondst 12e-17e eeuw	EHV-VS-05 Eindhoven Vijksteeg 2 Profiel zuid- laag 1 17e-20e eeuw	EHV-VS-05 Eindhoven Vijksteeg 2 Profiel zuid- laag 4	EHV-VS-05 Eindhoven Vijksteeg 2 Profiel laag 22 12e-15e/17e eeuw	EHV-VS-05 Eindhoven Vijksteeg 2 Profiel laag 24 zuid-westdeel 14a	
aardewerk	brunssum-schinveld																	
	zuid-Limburgs							2										
	paffrath																	
	elmpt						2	2	3	2								6
	grijs gedraaid						3	5	2									
	roodbakkend						54	57	16	6								1
	roodbakkend slijglazuur						1	3	4	2								
	witbakkend							3	4	1								
	industrieel zwart																	
	industrieel wit																	
	majolica							1	3									
	faience							1										
	porselein																	
steengoed	echt steengoed																	
	bijna steengoed						1	16	19	14								
	proto steengoed																	
	siegburg																	
	langerwehe																	
	westerwald							2										1
	raeren																	
	rijnlands																	
	laat steengoed																	
overig	plastic																	
	rubber																	
	pijpaarden beeld																	
	pijpaarden kleipijp						1	4	25	6								
	kraal																	
	bakeliet																	
glas																		

drinkglas																				
fles			1																	
vensterglas		2	1																	
overig	6	1																		
bouwkeramiek																				
(hutten)leem		2		1																
wandtegel		16	2	1																
baksteen		29	9	8																
dakpan			1																	
vloertegel																				
stuc laag, mortel																				
Bouwelement overig		1																		
Kacheloventegel																				
beton																				
metaal																				
ijzer		1	2	3																
brons, koper, lood, tin	1		7																	
sintels, siakken																				
natuursteen																				
onbewerkt vuursteen																				
kiezel, veldkei		8	2	2																
leisteel		6	3	2																
kalk(steen)		2	2																	
overig																				
ecologisch																				
bot	1	68	14	8																
verbrand bot				3																
schelp			3																	
houten voorwerp																				
houtschoof, natuurlijk hout																				
steenkool																				
leer																				
monsters																				
papier																				
overig																				
Totaal	8	221	169	75	6	57	6	6	2	7	1									
Mae	8	72	69	37	3	21	3	4	2	3	1									
Bijzonderheden	Munt 1925, vier speel knikkers	Voorraad pot Langer wehe			Grape					Kogelpot										

Bijlage 5 Vondsteninventaris

Projectcode	Gemeente	Locatie	Werkput	Spoornummer	Context	Datering	EHV-VS-05 Eindhoven Vijksteeg 2	EHV-VS-05 Eindhoven Vijksteeg 2	EHV-VS-05 Eindhoven Vijksteeg 2	EHV-VS-05 Eindhoven Vijksteeg 2	EHV-VS-05 Eindhoven Vijksteeg 2	EHV-VS-05 Eindhoven Vijksteeg 2	EHV-VS-05 Eindhoven Vijksteeg 2	EHV-VS-05 Eindhoven Vijksteeg 2	EHV-VS-05 Eindhoven Vijksteeg 2	EHV-VS-05 Eindhoven Vijksteeg 2	EHV-VS-05 Eindhoven Vijksteeg 2	EHV-VS-05 Eindhoven Vijksteeg 2	
aardewerk	brunssum-schinveld																		
	zuid-Limburgs																		
	paffrath																		
	elmpt																		
	grijs gedraaid																		
	roodbakkend																		
	roodbakkend slijglazuur																		
	witbakkend																		
	industrieel zwart																		
	industrieel wit																		
	majolica																		
	faience																		
	porselein																		
steengoed	echt steengoed																		
	bijna steengoed																		
	proto steengoed																		
	siegburg																		
	langerwehe																		
	westervald																		
	raeren																		
	rijnlands																		
	laat steengoed																		
overig	plastic																		
	rubber																		
	pijpaarden beeld																		
	pijpaarden kleipijp																		
	kraal																		
	bakeliet																		
glas																			

Bijlage 5 Vondsteninventaris

Projectcode	Gemeente	Locatie	Werkput	Spoornummer	Context	Datering	EHV-VS-05 Eindhoven Vijksteeg 2 010	EHV-VS-05 Eindhoven Vijksteeg 2 012	EHV-VS-05 Eindhoven Vijksteeg 2 012	EHV-VS-05 Eindhoven Vijksteeg 2 015	EHV-VS-05 Eindhoven Vijksteeg 2 016	EHV-VS-05 Eindhoven Vijksteeg 2 019	EHV-VS-05 Eindhoven Vijksteeg 2 020	EHV-VS-05 Eindhoven Vijksteeg 2 021	EHV-VS-05 Eindhoven Vijksteeg 2 023	EHV-VS-05 Eindhoven Vijksteeg 2 027	EHV-VS-05 Eindhoven Vijksteeg 2 029
aardewerk	brunssum-schinveld																
	zuid-Limburgs																
	paffrath							2									
	elmpt																
	grijs gedraaid																
	roodbakend						3	4	4							8	1
	roodbakend slijglazuur																
	witbakend							1									
	industrieel zwart																
	industrieel wit									1							
	majolica							1						1			
	faience																2
	porselein																
steengoed																	
	echt steengoed						2	1	1								5
	bijna steengoed																
	proto steengoed																
	siegburg																
	langerwehe																
	westervald							1									1
	raeren																
	rijnlands																
	laat steengoed																
overig																	
	plastic																
	rubber																
	pijpaarden beeld																
	pijpaarden kleipijp						4	3			1	2					1
	kraal																
	bakeliet																
glas																	

Bijlage 5 Vondsteninventaris

Projectcode	Gemeente	Locatie	Werkput	Spoornummer	Context	Datering	EHV-VS-05 Eindhoven Vijksteeg 2 030 Aanleg vlak	EHV-VS-05 Eindhoven Vijksteeg 2 034 Vrijleggen muur	EHV-VS-05 Eindhoven Vijksteeg 2 034 Ingemetseld in muur	EHV-VS-05 Eindhoven Vijksteeg 2 034/045 Schoonmaken 2.034/2.045	EHV-VS-05 Eindhoven Vijksteeg 2 035 Schoonmaken muur	EHV-VS-05 Eindhoven Vijksteeg 2 035 Vrijleggen muur	EHV-VS-05 Eindhoven Vijksteeg 2 036 Aanleg werkput/ vlak vondst	EHV-VS-05 Eindhoven Vijksteeg 2 042 Schoonmaken muur	EHV-VS-05 Eindhoven Vijksteeg 2 043 Schoonmaken muur	EHV-VS-05 Eindhoven Vijksteeg 2 043 Punt vondst
aardewerk	brunssum-schinveld															1690
	zuid-Limburgs															
	paffrath															
	elmpt			3								1				
	grijs gedraaid															
	roodbakend			14	6				4	3		4			10	
	roodbakend sifglazuur			1					1						2	
	witbakend			1										22		
	industrieel zwart															
	industrieel wit														7	2
	majolica			1	1											
	faience				2											3
	porselein															
steengoed	echt steengoed			4	2										1	5
	bijna steengoed															
	proto steengoed															
	siegburg															
	langerwehe															
	westervald				2											2
	raeren															
	rijnlands															
	laat steengoed															
overig	plastic															
	rubber															
	pijpaarden beeld															
	pijpaarden kleipijp			7	16				13			3			2	13
	kraal															
	bakeliet															
glas																

Bijlage 5 Vondsteninventaris

Projectcode	Gemeente	Locatie	Werkput	Spoornummer	Context	Datering	EHV-VS-05 Eindhoven Vijksteeg 2 044	EHV-VS-05 Eindhoven Vijksteeg 2 046	EHV-VS-05 Eindhoven Vijksteeg 2 046	EHV-VS-05 Eindhoven Vijksteeg 2 047	EHV-VS-05 Eindhoven Vijksteeg 2 048	EHV-VS-05 Eindhoven Vijksteeg 2 050	EHV-VS-05 Eindhoven Vijksteeg 2 051	EHV-VS-05 Eindhoven Vijksteeg 2 051	EHV-VS-05 Eindhoven Vijksteeg 2 052	EHV-VS-05 Eindhoven Vijksteeg 2 053	EHV-VS-05 Eindhoven Vijksteeg 2 053	
aardewerk	brunssum-schinveld																	
	zuid-Limburs																	
	paffrath																	
	elmpt							4										
	grijs gedraaid							13										
	roodbakkend						1	21										
	roodbakkend slijtglasuur																	
	witbakkend																	
	industrieel zwart																	
	industrieel wit																	
	majolica																	
	faience																	
	porselein																	
steengoed	echt steengoed																	
	bijna steengoed																	
	proto steengoed																	
	siegburg																	
	langerwehe																	
	westervald																	
	raeren																	
	rijnlands																	
	laat steengoed																	
overig	plastic																	
	rubber																	
	pijpaarden beeld																	
	pijpaarden kleipijp																	
	kraal																	
	bakeliet																	
glas																		

Bijlage 5 Vondsteninventaris

Projectcode	Gemeente	Locatie	Werkput	Spoornummer	Context	Datering	EHV-VS-05 Eindhoven Vijksteeg 2 054	EHV-VS-05 Eindhoven Vijksteeg 2 055	EHV-VS-05 Eindhoven Vijksteeg 2 056	EHV-VS-05 Eindhoven Vijksteeg 2 057	EHV-VS-05 Eindhoven Vijksteeg 2 058	EHV-VS-05 Eindhoven Vijksteeg 2 059	EHV-VS-05 Eindhoven Vijksteeg 2 061	EHV-VS-05 Eindhoven Vijksteeg 2 063	EHV-VS-05 Eindhoven Vijksteeg 2 064	EHV-VS-05 Eindhoven Vijksteeg 2 068	EHV-VS-05 Eindhoven Vijksteeg 2 071	
aardewerk	brunssum-schinveld																	
	zuid-Limburgs																	
	paffrath																	
	elmpt						3					1						6
	grijs gedraaid									1								
	roodbakend					6				19			9					
	roodbakend slijglazuur												2					
	witbakend									1								
	industrieel zwart																	
	industrieel wit					1												
	majolica					3				1			2					
	faience					2												
	porselein																	
steengoed																		
	echt steengoed					3	1			2		43						4
	bijna steengoed																	
	proto steengoed																	
	siegburg									2			1					
	langerwehe																	
	westervald									1								
	raeren																	
	rijnlands																	
	laat steengoed																	
overig																		
	plastic																	
	rubber																	
	pijpaarden beeld																	
	pijpaarden kleipijp					4				1			1					
	kraal																	
	bakeliet																	
glas																		

Projectcode	EHV-VS-05	EHV-VS-05	EHV-VS-05	EHV-VS-05	EHV-VS-05	EHV-VS-05
Gemeente	Eindhoven	Eindhoven	Eindhoven	Eindhoven	Eindhoven	Eindhoven
Locatie	Vijksteeg	Vijksteeg	Vijksteeg	Vijksteeg	Vijksteeg	Vijksteeg
Werkput	2	2	2	2	2	2
Spoornummer	073	074	075	077	Totaal	
Context	Insteek kelder	Couperen: hoort bij nazak spoornr. 2.071	Begraving rond	Couperen kuilt/begraving varken		
Datering	17e-19e eeuw	12e-14e (15e) eeuw				
aardewerk						
brunssum-schinveld						
zuid-Limburgs						2
paffrath						
elmpt		9				46
grijs gedraaid						26
roodbakend						490
roodbakend slijglazuur						23
witbakend						37
industrieel zwart						
industrieel wit						16
majolica						22
faience						12
porselein						1
steengoed						
echt steengoed		1				218
bijna steengoed						3
proto steengoed						1
siegburg						5
langerwehe						
westervald						17
raeren						
rijnlands						
laat steengoed						
overig						
plastic						
rubber						
pijpaarden beeld						
pijpaarden kleipijp		1				142
kraal						1
bakeliet						1
glas						

drinkglas									
fles									13
vensterglas									106
overig									8
bouwkramiek									
(hutten)leem									49
wandtegel									5
baksteen									60
dakpan									111
vloertegel									17
stuc laag, mortel	1								20
Bouwelement overig									3
Kacheloventegel									1
beton									3
metaal									
ijzer									69
brons, koper, lood, tin									18
sintels, slakken									9
natuursteen									
onbewerkt vuursteen									
kiezel, veldkei									18
leisteel									39
kalk(steen)									7
overig									14
ecologisch									
bot				1	246			88	1136
verbrand bot									3
schelp									17
houten voorwerp									
houtskool, natuurlijk hout									5
steenkool									5
leer									8
monsters									3
papier									
overig									4
Totaal	2	11	246	88	2814				
Mae	2	6	1	1	930				
Bijzonderheden									

Projectcode	Gemeente	Locatie	Werkput	Spoornummer	Context	Datering
EHV-VS-05	Eindhoven	Vijksteeg	0	000	Stort voor aanleg werkput 3	16e-18e/19e eeuw
aardewerk	brunssum-schinveld					
	zuid-Limburgs	paffrath				
	elmpt					
	grijs gedraaid			1		
	roodbakkend			5		
	roodbakkend siltglazuur			2		
	witbakkend					
	industrieel zwart					
	industrieel wit					
	majolica			1		
	faience			2		
	porselein			2		
steengoed						
	echt steengoed			3		
	bijna steengoed					
	proto steengoed					
	siegburg					
	langerwehe					
	westerwald			1		
	raeren					
	rijnlands					
	laat steengoed					
overig						
	plastic					
	rubber					
	pijpaarden beeld					
	pijpaarden kleipijp			17		
	kraal					
	bakeliet					
glas						

drinkglas		
fles	1	
vensterglas		
overig		
bouwkramiek		
(hutten)leem		
wandtegel	1	
baksteen		
dakpan		
vloertegel		
stuc laag, mortel		
Bouwelement overig		
Kacheloventegel		
beton		
metaal		
ijzer		
brons, koper, lood, tin		
sintels, slakken		
natuursteen		
onbewerkt vuursteen		
kiesel, veldkei		
leisteel		
kalk(steen)		
overig		
ecologisch		
bot	1	
verbrand bot		
schelp		
houten voorwerp		
houtschoor, natuurlijk hout		
steenkool		
leer		
monsters		
papier		
overig		
Totaal	37	
Mae	37	
Bijzonderheden		

Bijlage 5 Vondsteninventaris

Projectcode	Gemeente	Locatie	Werkput	Spoornummer	Context	Datering	EHV-VS-05 Eindhoven Vijksteeg 3 000 Stort (17e-19e/20e eeuw	EHV-VS-05 Eindhoven Vijksteeg 3 000 Aanleg vlak 1, boven grond	EHV-VS-05 Eindhoven Vijksteeg 3 000 Vlak 1, detector	EHV-VS-05 Eindhoven Vijksteeg 3 000 Aanleg werkput, 0-5 meter	EHV-VS-05 Eindhoven Vijksteeg 3 000 Aanleg vlak boven grond, 5-10 meter	EHV-VS-05 Eindhoven Vijksteeg 3 000 Vlak vondst	EHV-VS-05 Eindhoven Vijksteeg 3 000 Aanleg vlak tussen 1e en 2e poer	EHV-VS-05 Eindhoven Vijksteeg 3 000 Aanleg vlak 1, tussen 1e en 2e poer	EHV-VS-05 Eindhoven Vijksteeg 3 000 Aanleg vlak, westdeel tussen 2e en 3e poer	EHV-VS-05 Eindhoven Vijksteeg 3 000 Aanleg vlak westdeel, tussen 2e en 3e poer	EHV-VS-05 Eindhoven Vijksteeg 3 000 Aanleg vlak westdeel tussen 3e en 4e poer	
aardewerk																		
	brunssum-schinveld																	
	zuid-Limburgs																	
	paffrath																	
	elmpt																	
	grijs gedraaid																	
	roodbakkend																	
	roodbakkend slijglazuur																	
	witbakkend																	
	industrieel zwart																	
	industrieel wit																	
	majolica																	
	faience																	
	porselein																	
steengoed																		
	echt steengoed																	
	bijna steengoed																	
	proto steengoed																	
	siegburg																	
	langerwehe																	
	westervald																	
	raeren																	
	rijnlands																	
	laat steengoed																	
overig																		
	plastic																	
	rubber																	
	pijpaarden beeld																	
	pijpaarden kleipijp																	
	kraal																	
	bakeliet																	
glas																		

Bijlage 5 Vondsteninventaris

Projectcode	Gemeente	Locatie	Werkput	Spoornummer	Context	Datering	EHV-VS-05 Eindhoven Vijksteeg 3 000	EHV-VS-05 Eindhoven Vijksteeg 3 000	EHV-VS-05 Eindhoven Vijksteeg 3 000	EHV-VS-05 Eindhoven Vijksteeg 3 000	EHV-VS-05 Eindhoven Vijksteeg 3 000	EHV-VS-05 Eindhoven Vijksteeg 3 000	EHV-VS-05 Eindhoven Vijksteeg 3 000	EHV-VS-05 Eindhoven Vijksteeg 3 000	EHV-VS-05 Eindhoven Vijksteeg 3 000	EHV-VS-05 Eindhoven Vijksteeg 3 000	EHV-VS-05 Eindhoven Vijksteeg 3 000	EHV-VS-05 Eindhoven Vijksteeg 3 000	EHV-VS-05 Eindhoven Vijksteeg 3 000	
aardewerk																				
	brunssum-schinveld																			
		zuid-Limburs						2												
		paffrath																		
		elmpt					9	18												
		grijs gedraaid					7	2												
		roodbakend					21	5	6											
	roodbakend slijglazuur						1													
	witbakend						2													
	industrieel zwart																			
	industrieel wit						3	4												
	majolica						2													
	faience						6	1												
	porselein																			
steengoed																				
	echt steengoed						3	24	1	3										
	bijna steengoed																			
	proto steengoed																			
	siegburg																			
	langerwehe																			
	westervald																			
	raeren																			
	rijnlands																			
	laat steengoed																			
overig																				
	plastic																			
	rubber																			
	pijpaarden beeld																			
	pijpaarden kleipijp						37	3	1	2										
	kraal																			
	bakeliet																			
glas																				

Bijlage 5 Vondsteninventaris

Projectcode	Gemeente	Locatie	Werkput	Spoornummer	Context	Datering	EHV-VS-05 Eindhoven Vijksteeg 3	EHV-VS-05 Eindhoven Vijksteeg 3	EHV-VS-05 Eindhoven Vijksteeg 3	EHV-VS-05 Eindhoven Vijksteeg 3	EHV-VS-05 Eindhoven Vijksteeg 3	EHV-VS-05 Eindhoven Vijksteeg 3	EHV-VS-05 Eindhoven Vijksteeg 3	EHV-VS-05 Eindhoven Vijksteeg 3	EHV-VS-05 Eindhoven Vijksteeg 3
aardewerk	brunssum-schinveld														
	zuid-Limburgs														
	paffrath														
	elmpt	2													
	grijs gedraaid														
	roodbakend					20	5	7	2	25	12				
	roodbakend slijglazuur						4	8	1						
	witbakend					1	1	2	2	48	1				
	industrieel zwart														
	industrieel wit					50			3						
	majolica							1							
	faience							1		2					
	porselein														
steengoed	echt steengoed														
	bijna steengoed					1	2	4	3	143	14				
	proto steengoed														
	siegburg														
	langerwehe														
	westervald					1			1	1					
	raeren														
	rijnlands														
	laat steengoed														
overig	plastic														
	rubber														
	pijpaarden beeld														
	pijpaarden kleipijp					4	2	3	4	3	21	3			
	kraal														
	bakeliet														
glas															

Bijlage 5 Vondsteninventaris

Projectcode	Gemeente	Locatie	Werkput	Spoornummer	Context	Datering	EHV-VS-05 Eindhoven Vijksteeg 3 005	EHV-VS-05 Eindhoven Vijksteeg 3 006	EHV-VS-05 Eindhoven Vijksteeg 3 008	EHV-VS-05 Eindhoven Vijksteeg 3 010	EHV-VS-05 Eindhoven Vijksteeg 3 015	EHV-VS-05 Eindhoven Vijksteeg 3 016	EHV-VS-05 Eindhoven Vijksteeg 3 016	EHV-VS-05 Eindhoven Vijksteeg 3 018	EHV-VS-05 Eindhoven Vijksteeg 3 020
aardewerk	brunssum-schinveld														
	zuid-Limburgs														
	paffrath														
	elmpt														
	grijs gedraaid														
	roodbakkend						1	2	1						
	roodbakkend slijglazuur														
	witbakkend														
	industrieel zwart														
	industrieel wit														
	majolica														
	faience														
	porselein														
steengoed															
	echt steengoed								1						
	bijna steengoed														
	proto steengoed														
	siegburg														
	langerwehe														
	westervald														
	raeren														
	rijnlands														
	laat steengoed														
overig															
	plastic														
	rubber														
	pijpaarden beeld														
	pijpaarden kleipijp						1	2					1		
	kraal														
	bakeliet														
glas															

Bijlage 5 Vondsteninventaris

Projectcode	Gemeente	Locatie	Werkput	Spoornummer	Context	Datering	EHV-VS-05 Eindhoven Vijksteeg 3 020	EHV-VS-05 Eindhoven Vijksteeg 3 023	EHV-VS-05 Eindhoven Vijksteeg 3 024	EHV-VS-05 Eindhoven Vijksteeg 3 025	EHV-VS-05 Eindhoven Vijksteeg 3 026	EHV-VS-05 Eindhoven Vijksteeg 3 027	EHV-VS-05 Eindhoven Vijksteeg 3 028	EHV-VS-05 Eindhoven Vijksteeg 3 029	EHV-VS-05 Eindhoven Vijksteeg 3 030
aardewerk	brunssum-schinveld														
	zuid-Limburgs														
	paffrath														
	elmpt														
	grijs gedraaid							1							
	roodbakkend							8	1	1					
	roodbakkend slijglazuur							2							
	witbakkend									1					
	industrieel zwart														
	industrieel wit							2							
	majolica														
	faience														
	porselein														
steengoed	echt steengoed														
	bijna steengoed							1							
	proto steengoed														
	siegburg														
	langerwehe														
	westerwald														
	raeren														
	rijnlands														
	laat steengoed														
overig	plastic														
	rubber														
	pijpaarden beeld														
	pijpaarden kleipijp							4							
	kraal														
	bakeliet														
glas															

Bijlage 5 Vondsteninventaris

Projectcode	Gemeente	Locatie	Werkput	Spoornummer	Context	Datering	EHV-VS-05 Eindhoven Vijksteeg 3 030	EHV-VS-05 Eindhoven Vijksteeg 3 031	EHV-VS-05 Eindhoven Vijksteeg 3 032	EHV-VS-05 Eindhoven Vijksteeg 3 037	EHV-VS-05 Eindhoven Vijksteeg 3 050	EHV-VS-05 Eindhoven Vijksteeg 3 051	EHV-VS-05 Eindhoven Vijksteeg 3 051	EHV-VS-05 Eindhoven Vijksteeg 3 052
aardewerk														
	brunssum-schinveld													
	zuid-Limburgs													
	paffrath													
	elmpt								1					
	grijs gedraaid							2	10				4	11
	roodbakkend													
	roodbakkend slijglazuur													4
	witbakkend							14						
	industrieel zwart													
	industrieel wit							35						
	majolica													
	faience													
	porselein							15						
steengoed														
	echt steengoed												15	4
	bijna steengoed													
	proto steengoed													
	siegburg													
	langerwehe													
	westerwald													
	raeren													
	rijnlands													
	laat steengoed													
overig														
	plastic													
	rubber							1						
	pijpaarden beeld													
	pijpaarden kleipijp												1	
	kraal													
	bakeliet													
glas														

Bijlage 5 Vondsteninventaris

Projectcode	Gemeente	Locatie	Werkput	Spoornummer	Context	Datering	EHV-VS-05 Eindhoven Vijksteeg 3	EHV-VS-05 Eindhoven Vijksteeg 3	EHV-VS-05 Eindhoven Vijksteeg 3	EHV-VS-05 Eindhoven Vijksteeg 3	EHV-VS-05 Eindhoven Vijksteeg 3	EHV-VS-05 Eindhoven Vijksteeg 3	EHV-VS-05 Eindhoven Vijksteeg 3	EHV-VS-05 Eindhoven Vijksteeg 3
aardewerk														
	brunssum-schiveld													
	zuid-Limburgs													
	paffrath													
	elmpt													
	grijs gedraaid													
	roodbakkend													
roodbakkend	slibglazuur													
	witbakkend													
	industrieel zwart													
	industrieel wit													
	majolica													
	faience													
	porselein													
steengoed														
	echt steengoed													
	bijna steengoed													
	proto steengoed													
	siegburg													
	langerwehe													
	westervald													
	raeren													
	rijnlands													
	laat steengoed													
overig														
	plastic													
	rubber													
	pijpaarden beeld													
	pijpaarden kleipijp													
	kraal													
	bakeliet													
glas														

Bijlage 5 Vondsteninventaris

Projectcode	Gemeente	Locatie	Werkput	Spoornummer	Context	Datering	EHV-VS-05 Eindhoven Vijksteeg 3 067	EHV-VS-05 Eindhoven Vijksteeg 3 069	EHV-VS-05 Eindhoven Vijksteeg 3 071	EHV-VS-05 Eindhoven Vijksteeg 3 072	EHV-VS-05 Eindhoven Vijksteeg 3 077	EHV-VS-05 Eindhoven Vijksteeg 3 077	EHV-VS-05 Eindhoven Vijksteeg 3 078	EHV-VS-05 Eindhoven Vijksteeg 3 084	EHV-VS-05 Eindhoven Vijksteeg 3 088	EHV-VS-05 Eindhoven Vijksteeg 3 091	
aardewerk	brunssum-schinveld																
	zuid-Limburgs																
	paffrath																
	elmpt						4	1	3			4		1			1
	grijs gedraaid								1			7					6
	roodbakkend											7					2
	roodbakkend slijglazuur																
	witbakkend																1
	industrieel zwart																
	industrieel wit																
	majolica																
	faience																
	porselein																
steengoed	echt steengoed																12
	bijna steengoed										2						
	proto steengoed																1
	siegburg																
	langerwehe																
	westervald																
	raeren																
	rijnlands																
	laat steengoed																
overig	plastic																
	rubber																
	pijpaarden beeld																
	pijpaarden kleipijp																
	kraal																
	bakeliet																
glas																	

Bijlage 5 Vondsteninventaris

Projectcode	Gemeente	Locatie	Werkput	Spoornummer	Context	Datering	EHV-VS-05 Eindhoven Vijksteeg 3 091	EHV-VS-05 Eindhoven Vijksteeg 3 091	EHV-VS-05 Eindhoven Vijksteeg 3 091	EHV-VS-05 Eindhoven Vijksteeg 3 091	EHV-VS-05 Eindhoven Vijksteeg 3 091	EHV-VS-05 Eindhoven Vijksteeg 3 091	EHV-VS-05 Eindhoven Vijksteeg 3 091	EHV-VS-05 Eindhoven Vijksteeg 3 091	EHV-VS-05 Eindhoven Vijksteeg 3 091	EHV-VS-05 Eindhoven Vijksteeg 3 091	EHV-VS-05 Eindhoven Vijksteeg 3 091	EHV-VS-05 Eindhoven Vijksteeg 3 091	
aardewerk	brunssum-schinveld																		
	zuid-Limburgs																		
	paffrath																		
	elmpt																		
	grijs gedraaid																		
	roodbakkend																		
roodbakkend slijtglasuur																			
witbakkend																			
industrieel zwart																			
industrieel wit																			
majolica																			
faience																			
porselein																			
steengoed																			
echt steengoed																			
bijna steengoed																			
proto steengoed																			
siegburg																			
langerwehe																			
westervald																			
raeren																			
rijnlands																			
laat steengoed																			
overig																			
	plastic																		
	rubber																		
	pijpaarden beeld																		
	pijpaarden kleipijp																		
	kraal																		
	bakeliet																		
glas																			

Projectcode	EHV-VS-05	EHV-VS-05	EHV-VS-05	EHV-VS-05	EHV-VS-05
Gemeente	Eindhoven	Eindhoven	Eindhoven	Eindhoven	Eindhoven
Locatie	Vijksteeg	Vijksteeg	Vijksteeg	Vijksteeg	Vijksteeg
Werkput	3	3	3	3	3
Spoornummer	094	095	095	095	Totaal
Context	Aller-onderste laag kern, waterput	Couperen insteek, waterput	Wijnton put, wordt oversne den door spoor 3.094/3.077	15e eeuw	
Datering	14/15a	13d/14a			
aardewerk					
brunssum-schinveld					1
zuid-Limburgs					2
paffrath					
elmpt					93
grijs gedraaid					131
roodbakkend					278
roodbakkend slijglazuur					31
witbakkend					99
industrieel zwart					1
industrieel wit					106
majolica					13
faience					26
porselein					19
steengoed					
echt steengoed		4			323
bijna steengoed					4
proto steengoed					5
siegburg	1				13
langerwehe					
westervald					7
raeren					
rijnlands					
laat steengoed					
overig					
plastic					
rubber					1
pijpaarden beeld					3
pijpaarden kleipijp					296
kraal					
bakeliet					
glas					

drinkglas					46
fles					38
vensterglas					98
overig					
bouwkramiek					
(hutten)leem					8
wandtegel					8
baksteen					64
dakpan					65
vloertegel					3
stuc laag, mortel					12
Bouwelement overig					
Kacheloventegel					
beton					
metaal					
ijzer					79
brons, koper, lood, tin					40
sintels, slakken					9
natuursteen					
onbewerkt vuursteen					2
kiezel, veldkei					19
leisteel					28
kalk(steen)					2
overig					19
ecologisch					
bot		1			427
verbrand bot					17
schelp					13
houten voorwerp				25	50
houtskool, natuurlijk hout					18
steenkool					4
leer					16
monsters					6
papier					
overig					11
Totaal	1	5	25	2554	
Mae	1	3	2	1098	
Bijzonderheden			Duigen en hoepels van wijnton		

Bijlage 5 Vondsteninventaris

Projectcode	Gemeente	Locatie	Werkput	Spoornummer	Context	Datering	EHV-VS-06 Eindhoven Vijksteeg 5 000 Stort	EHV-VS-06 Eindhoven Vijksteeg 5 001 Greppeel, sloot	EHV-VS-06 Eindhoven Vijksteeg 5 002 Profiel vondsten	EHV-VS-06 Eindhoven Vijksteeg 5 003 Aanleg	EHV-VS-06 Eindhoven Vijksteeg 5 004 Profiel	EHV-VS-06 Eindhoven Vijksteeg 5 005 Bodem stads gracht	EHV-VS-06 Eindhoven Vijksteeg 5 006 Graf rund, couperen	EHV-VS-06 Eindhoven Vijksteeg 5 007 Bodem gracht 80- jarige oorlog (???)	EHV-VS-06 Eindhoven Vijksteeg 5 Totaal
aardewerk	brunssum-schinveld														
	zuid-Limburgs														
	paffrath														
	elmpt					2									2
	grijs gedraaid					4									17
	roodbakkend					2									34
	roodbakkend slijglazuur														3
	witbakkend														
	industrieel zwart														
	industrieel wit														
	majolica														1
	faience														
	porselein														1
steengoed	echt steengoed														
	bijna steengoed														17
	proto steengoed														
	siegburg														5
	langerwehe														
	westervald														1
	raeren														
	rijnlands														
	laat steengoed														
overig															
	plastic														
	rubber														
	pijpaarden beeld														
	pijpaarden kleipijp														24
	kraal														
	bakeliet														
glas															

Projectcode	Gemeente	Locatie	Werkput	Spoornummer	Context	Datering	EHV-VS-06 Eindhoven Vijksteeg 6 000 Aanleg put westdeel 14e/15e eeuw	EHV-VS-06 Eindhoven Vijksteeg 6 005 Profiel N, afvalkuil (13B) 14A	EHV-VS-06 Eindhoven Vijksteeg 6 006 Couperen 1175-1350 (1250?)	EHV-VS-06 Eindhoven Vijksteeg 6 009 Bovenlaag waterput (+ rest waterput) 18e (19e) eeuw	EHV-VS-06 Eindhoven Vijksteeg 6 010 Waterput	EHV-VS-06 Eindhoven Vijksteeg 6 011 Insteek, waterput	EHV-VS-06 Eindhoven Vijksteeg 6 013 Uitgraven spoor	EHV-VS-06 Eindhoven Vijksteeg 6 015 Profiel N, afvalkuil, oversnijdt spoor 6.005	EHV-VS-06 Eindhoven Vijksteeg 6 016 Profiel N	EHV-VS-06 Eindhoven Vijksteeg 6 017 Profiel N, afvalkuil
aardewerk	brunssum-schinveld															
	zuid-Limburgs															
	paffrath										1					
	elmpt						14	1								1
	grijs gedraaid			2												
	roodbakkend			1			2		9							
	roodbakkend slijglazuur															
	witbakkend			2												
	industrieel zwart															
	industrieel wit															
	majolica															
	faience								1							
	porselein															
steengoed																
	echt steengoed			2					1							
	bijna steengoed															
	proto steengoed															
	siegburg															
	langerwehe															
	westerwaid			2					1							
	raeren															
	rijnlands															
	laat steengoed															
overig																
	plastic															
	rubber															
	pijpaarden beeld															
	pijpaarden kleipijp			1												
	kraal															
	bakeliet															
glas																

Bijlage 5 Vondsteninventaris

Projectcode	Eindhoven	Eindhoven	Eindhoven
Gemeente	Vijksteeg	Vijksteeg	Vijksteeg
Locatie	6	6	6
Werkput	019	020	Totaal
Spoornummer	Profiel N	Profiel N, afvalkuil	
Context	16e-18e eeuw	12e-14e/15e eeuw	
Datering			
aardewerk			
brunssum-schinveld			
zuid-Limburgs		1	2
paffrath			17
elmpt			3
grijs gedraaid			12
roodbakkerd			2
roodbakkerd slijtglasuur			
witbakkerd			
industrieeel zwart			
industrieeel wit			
majolica			
faience			1
porselein			
steengoed			
echt steengoed	1	1	10
bijna steengoed		1	2
proto steengoed			
siegburg			
langerwehe			
westervald			3
raeren			
rijnlands			
laat steengoed			
overig			
plastic			
rubber			
pijpaarden beeld			
pijpaarden kleipijp			1
kraal			
bakeliet			
glas			

drinkglas				
fles				
vensterglas				
overig				
bouwkeramiek				
(hutten)leem				
wandtegel				
baksteen	5			
dakpan				
vloertegel				
stuc laag, mortel	1			
Bouwelement overig				
Kacheloventegel				
beton				
metaal				
ijzer	1			
brons, koper, lood, tin				
sintels, siakken	1			
natuursteen				
onbewerkt vuursteen	1			
kiezels, veldkei				
leisteel				
kalk(steen)				
overig	2			
ecologisch				
bot	21			
verbrand bot				
schelp				
houten voorwerp	22			
houtschoor, natuurlijk hout				
steenkool				
leer				
monsters				
papier				
overig				
Totaal	1	3	107	
Mae	1	3	73	
Bijzonderheden				